

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty	Laitos – Department
Tekijä – Author	
Työn nimi – Title	
Oppiaine – Subject	Työn laji – Level
Aika – Month and year	Sivumäärä – Number of pages
Tiivistelmä – Abstract	
Asiasanat – Keywords	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

”Valta maakunnille, mafiosot kaleeriin”

Järjestäytyneen rikollisuuden hyödyntäminen italialaisessa
federalistisessa diskurssissa kriisin vuosina 1991–1992

Jaro Karkinen

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Yleinen historia

Pro gradu -tutkielma

Lyhenteitä ja selityksiä

Maantiede

Regione 'Alue', hallinnollinen yksikkö, tässä tutkimuksessa käännetty suomalaisemmassa kontekstissa 'maakunnaksi'. Italia jakautuu kahteenkymmeneen *regioneen*, joskin virallisesti niistä viidellä on erillinen itsehallinnollinen asema (Sisilia, Friuli-Venezia Giulia, Trentino-Alto Adige, Valle d'Aosta, Sardinia)

Provincia 'Maakunta', *regionea* pienempi hallinnollinen yksikkö, tässä tutkimuksessa kuitenkin käännetty suomalaisemman tuttuuden mukaan 'alueeksi' ja käytetty vain vaalitulosten yhteydessä

Macroregione Lega Nordin ehdotus jakaa Italia kolmeen 'Makroalueeseen': Pohjoiseen, Keskiösaan ja Etelään. Paikoitellen näistä myös puhuttiin 'Tasavaltoina', *Repubbliche* tai 'kolmena Italiana', *tre Italie*

Oikeuslaitos

Magistrato Oikeuslaitoksen virkamies, ei välttämättä *giudice*, silti monesti käännetään 'tuomariksi'

CSM *Consiglio superiore della magistratura*, oikeuslaitoksen toimintaa valvova korkea elin, jolla on myös valta erottaa tuomareita. Ajautunut myös useita kertoja yhteenottoon parlamentin kanssa, koska virallisesta epäpoliittisuudestaan huolimatta saattaa sekaantua lainsäädäntötyöhön perustuslain epämääräisesti toteaman "oikeuslaitoksen itsenäisyyden säilyttämiseksi". Jäsenet valitaan pääosin parlamentin äänestyksellä sekä oikeuslaitoksen virkamiesten keskinäisellä äänestyksellä.

Politiikka

Presidente Presidentti, Italian valtionpäämies. Valitaan parlamentin äänestyksellä seitsenvuotiskaudelle. Virkakautensa jälkeen presidentti nimitetään senaatin elinikäiseksi jäseneksi (*senatore a vita*). Pääosin seremoniallinen virka.

Parlamento Kaksikamarinen parlamentti. Alahuone (*Camera dei deputati*) koostuu 630 edustajasta, ylähuone (*Senato della Repubblica*) puolestaan 315 senaattorista ja mahdollisesti hyvin pienestä joukosta elinikäisiä senaattoreja. Vuoteen 1993 voimassa olleen vaalilain mukaan molemmat kamarit valittiin pääosin 32 vaalipiiristä (*circoscrizioni*), joille oli jyvitetty tietty määrä edustajia alueen väkiluvun mukaan. Parlamentti valittiin viisivuotiskaudeksi, mutta käytännössä hallitukset istuivat huomattavasti lyhyemmän aikaa ja uudet vaalit olivat tavallisia.

Italialaisen parlamentarismien erityispiirteenä molemmilla kamareilla on yhtäläinen lainsäädäntövalta.

XI Legislatura Vuosien 1992–1994 parlamentti. Alahuone (paikkamäärä suluisissa):

Hallituspuolueet:

Kristillisdemokraatit (206)
Sosialistipuolue (92)
Liberaalipuolue (17)
Italian sos. dem. puolue (16)

Lisäksi tukea:

Südtiroler Volkspartei (3)
Vallée d’Aoste -lista (1)

Yht. 335

Oppositiopuolueet:

Demokraattinen sosialistipuolue (107)
Lega Nord (55)
Reformoidut kommunistit (35)
Tasavaltalaispuolue (34)
Movimento Sociale Italiano (27)
Vihreät (16)
La Rete (12)
Lista Marco Pannella (7)
Federalismo (1)
Lega Autonomia Veneta (1)

Yht. 295

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	
1.1. Aihe, tutkimuskysymys ja merkittävyys	6
1.2. Aikaisempi tutkimus ja siihen sijoittuminen	8
1.3. Teoreettinen tausta, metodologia ja tutkimuksen rakenne	13
2. ITALIALAINEN YHTEISKUNTA, POLITIIKKA JA MAFIA	
2.1. Hajanaisena yhdistynyt valtio — ”L’Europe finit à Naples”	19
2.2. Unità vai federalismo — käymättä jäänyt keskustelu	24
2.3. Mafian nousu periferiasta vallan kamareihin	27
3. MAFIA RETORISENA ASEENA PARLAMENTTIKESKUSTELUISSA	
3.1. Mafiosità — eli etelän asukkaissa on vikaa	31
3.2. Marttyyrien haudalla — alahuoneen keskustelut murhatuista tuomareista	32
3.3. Antimafiakomission kolmetoista raporttia valtion epäonnistumisesta	43
4. LEHDISTÖN SUHTAUTUMINEN FEDERALISTISEEN DISKURSSIIN	
4.1. Italian sanomalehdistö	49
4.2. La Seconda Repubblica ja käsitteen muuttuvat merkitykset	50
4.3. ”Haluan jakaa tämän Italian kolmeen osaan”	56
4.4. Mafia salamurhiin liittyvässä uutisoinnissa	62
5. POLIITTISET KUVAT — VAARALLINEN TOISEUS	
5.1. Sisilialaiset krokotiilinkyyneleet	69
5.2. Mafian korruptoimat puolueet — Roma ladrona	73
5.3. Pohjoisen taistelukutsu	77
6. PÄÄTÄNTÖ	82
7. LÄHTEET	85

Kuvio 1. Peter Brookesin pilapiirros The Times -lehdessä 1986

1. Johdanto

1.1. Aihe, tutkimuskysymys ja merkittävyys

Peter Brookesin pilakuvassa (*kuvio 1* edellisellä sivulla) Italia ”nukkuu kalojen kanssa”. Uhrin kädet ja jalat on sidottu populaarikulttuurin mafiakuvaston mukaisesti. Kiinnostavasti maan personifioitu osa, hukkuvaa pää ja yläruumis, ovat pohjoista Italiaa. Sen sijaan eteläinen Italia on pelkkä kartan kuvaama abstraktio — tosin Sisilia on myös kivi, jonka paino vetää koko maata kohti pohjaa. Samaan Sisiliaan liittyen mafiaa vastaan taistellut tuomari Giovanni Falcone totesi olevansa valtion palvelija ”*in terra infidelium*”,¹ kun taas hänen salamurhaansa seuranneessa muistopuheessa valtapuolue kristillisdemokraatit nimitti hänen edustaneen ”aitoa Sisiliaa”, ”*la Sicilia che resiste*”.²

Tämän tutkimuksen aiheena on federalistinen diskurssi, *federalismo*, joka nousi niin sanotun Italian ”ensimmäisen tasavallan” loppuvaiheessa vastustamaan keskitettyä valtiota kannattavaa *unità*n tai *centralismon* ajatusta. Sen keskiössä on nousevien populistipuolueiden halu haastaa vanhaa poliittista järjestelmää sekä hyödyntää retoriikassaan niin paljastunutta poliittista korruptiota kuin myös Italian kulttuurista ja taloudellista jakautumista pohjoiseen ja etelään. Punaisena lankana tutkimuksessa kulkee järjestäytynyt rikollisuus, *mafia*, osana kilpailevien diskurssien kamppailua. Tutkimuskysymyksenäni on, millä tavalla federalistinen diskurssi hyödynsi järjestäytynyttä rikollisuutta vaatiessaan keskitetysti johdetusta valtiosta luopumista. Tarkentavina alakysymyksinä tarkastelen myös erityisesti sitä, mitkä olivat federalistisen diskurssin keskeisimpiä käsitteitä, millaista käsitteenmäärittelyä federalistit pyrkivät niiden osalta tekemään sekä millaisia metaforia ja tarinoita he hyödynsivät retoriikassaan.

Tutkimukseni ytimessä on vuosi 1992. Huhtikuussa järjestetyissä parlamenttivaaleissa Lega Nord, pohjoisen itsehallintoa ajava oikeistopopulistinen federalistipuolue,³ onnistui nousemaan

¹ Ginsborg 2003, 195

² XI Legislatura, Discussioni, Seduta del 25 Maggio 1992, 114

³ Tässä tutkimuksessa viitataan Lega Nordin ideologiaan federalistisena, koska puolueen päällimmäinen tavoite oli vielä tässä vaiheessa Italian perustuslain muuttaminen ja *stato federalen* perustaminen. Vasta tämän projektin epäonnistuttua 1994 puolue siirtyi selvästi ajamaan pohjoisen ”Padanian” itsenäisyyttä. Tässä tutkimuksessa viitataan separatistisina pohjoisen pienpuolueisiin, jotka pyrkivät selvästi irrottautumaan Italiasta 1991–1992.

parlamentin neljänneksi suurimmaksi ryhmäksi 55 paikalla. Vain muutamaa viikkoa tämän jälkeen mafian vastustajana profiloitunut sisiliastuomari Falcone salamurhattiin pommi-iskussa, joka järkytti syvästi koko maata — heinäkuussa puolestaan tämän pitkäaikainen työtoveri Paolo Borsellino murhattiin hyvin samankaltaisella tavalla. Salamurhat edustivat huipentumaa julkisessa väkivallassa, jota mafia kohdisti vastustajinaan pitämiinsä oikeuslaitoksen virkamiehiin.

Hedelmällisiksi katsomissani kohdissa liikun myös pikaisesti vuosien 1991 ja 1993 puolella. Tarkastellessani federalistisen retoriikan pääsemistä suurten päivälehtien sivuille tutkin myös vuoden 1992 vaaleja edeltänyttä vuotta 1991. Salamurhien paineessa perustetun parlamentaarisen antimafiakomission raportit puolestaan valmistuivat vasta 1993. Niitä voi kuitenkin pitää kannanottona ja vastauksena mafiakriisin kuumimmassa vaiheessa 1992 esitettyihin poliittisiin lausuntoihin valtiokoneiston ja järjestäytyneen rikollisuuden välisistä yhteyksistä, joten olen katsonut hyödylliseksi sisällyttää ne tähän tutkimukseen.

”Ensimmäisen tasavallan” loppuaikojen federalistinen diskurssi on monella tapaa mielenkiintoinen aihe. Ensinnäkin se on historiapoliittisesti poikkeuksellisen kutkuttava haastaessaan vasta edellisen vuosisadan puolella yhdistyneen valtion koko olemassaolon kannalta keskeisen idean, *unità*n. Toiseksi siihen liittyy kiinnostavasti sekä taloudelliseen eriarvoisuuteen että etnisiin eroihin pohjautuvia motiiveja: italialaisen federalismin taustalla ei ole pelkästään pohjoisen etelää parempi taloudellinen menestyminen vaan myös perustavanlaatuisempi, kulttuurinen tai joissain tapauksissa jopa rodullinen käsitys toiseudesta. Kolmanneksi italialaisen federalismin tarkasteleminen antaa näkökulmaa ja historiallista perspektiiviä myös muualla Euroopassa myöhemmin näkyvyyttä saaneille federalistisille tai separatistisille projekteille: esimerkiksi Skotlannin, Flanderin ja Katalonian itsenäisyyspyrkimyksissä on nähtävissä yhtäläisyyksiä pohjois-Italian ”Padania”-projektin kanssa, kun taas esimerkiksi Brexit edustaa myös tietyllä tavalla saman tyyppistä taloudellisesti hyvin toimeentulevan alueen halua irrottautua kulttuurisesti vieraaksi ja poliittis-taloudellisesti toimimattomaksi koetusta alueiden liitosta. Neljänneksi perusteeksi voidaan vielä nostaa tietty kontrafaktuaalisuus, sillä ”ensimmäisen tasavallan” loppuaikojen federalistisen diskurssin tutkimus tarkastelee lopulta poliittista projektia, joka ei koskaan varsinaisesti toteutunut vaan jonka syrjäytti vielä vahvempaa, mediakeskusteluakin hallitsevaa keskusvaltaa rakentanut Berlusconiin aika. Näin avautuu uudenlaisia tutkimuskysymyksiä seuraavan, vuonna 1994 valitun parlamentin kauteen. Viimeiseksi voidaan vielä nostaa esille yllättävä uusi ajankohtaisuus, johon ”ensimmäisen tasavallan” loppuajat ovat nousseet, sillä italialaisessa poliittisessä historiassa on alettu vuoden 2018 parlamenttivaalien jälkeen puhua ”kolmannesta tasavallasta”. ”Ensimmäisen tasavallan” loppuaikojen tutkiminen tarjoaa tässä

yhteydessä valaisevan vertailukohteen tämän hetken yhteiskuntatieteille ja poliittiselle lähihistorialle.

1.2. Aikaisempi tutkimus ja siihen sijoittuminen

Keskeinen peruste tämän tutkimuksen tekemiselle on myös ulkopuolisuus. Toisaalta sillä on selvä kääntöpuolensa: ulkopuolisen on vaikeampi ymmärtää kielellisiä ja kulttuurisia nyansseja kuin niissä sisällä olevan tutkijan — tässä mielessä hän ei voi koskaan päästä yhtä syvälle tutkimaansa aiheeseen.⁴ Toisaalta ulkopuolinen tutkija voi tuoda tarkastelemaansa aiheeseen kokonaan uudenlaisia näkökulmia, hyödyntää erilaisen tutkimusperinteen tuottamia työkaluja ja ravistella kansallisen historiankirjoituksen tabuja. Italian tapauksessa on esimerkiksi ehdotettu maan poliittisen kulttuurin tarkastelemista Latinalaisen Amerikan, Afrikan, Aasian tai Lähi-idän konteksteihin verraten ja niiden tutkimuksessa hyödynnetyillä työkaluilla: italialaisessa tutkimusperinteessä tällainen ehdotus on tyrmätty loukkaavana.⁵

Italiaan liittyvää tutkimusta luonnehtii monesti kansalliselle historiankirjoitukselle lähtökohtainen ajatus jonkinasteisesta poikkeuksellisuudesta tai poikkeavuudesta. Italialaisessa tutkimusperinteessä tämä on haluttu nähdä tietynlaisena *particolarismo italianona*, joka toisaalta tekee Italian ainutlaatuiseksi, toisaalta johtaa nopeasti päätelmään, että parhaiten sen tutkimusta tekevät nimenomaan italialaiset itse.⁶ Saksalais-englantilaisessa perinteessä taas Italia on monesti nähty jollain tavalla osana läntisten eurooppalaisten valtioiden joukkoa, joskin vahvasti omalaatuisena tai jyrkemmissä arvioissa takapajuisena ellei miltei epäonnistuneena valtiona.⁷ Toisaalta tällaista näkökulmaa on myös kritisoitu itseään ruokkivaksi: se keskittyy näkemään ”demokratian anomalioiksi” mielletyt järjestelmän huonot puolet eikä mahdollista ”normaaliutta”, jonka olemassaolon puolesta voidaan myös argumentoida.⁸ Lisäksi saksalaisen ja englantilaisen tutkimusperinteen on kritisoitu nostavan omat valtionsa eräänlaiseksi poliittisen osallistumisen

⁴ vrt. Ginsborg 2003, xiv

⁵ Ascoli & von Henneberg 2001, 5

⁶ vrt. Sciarrone & Storti 2016, 353

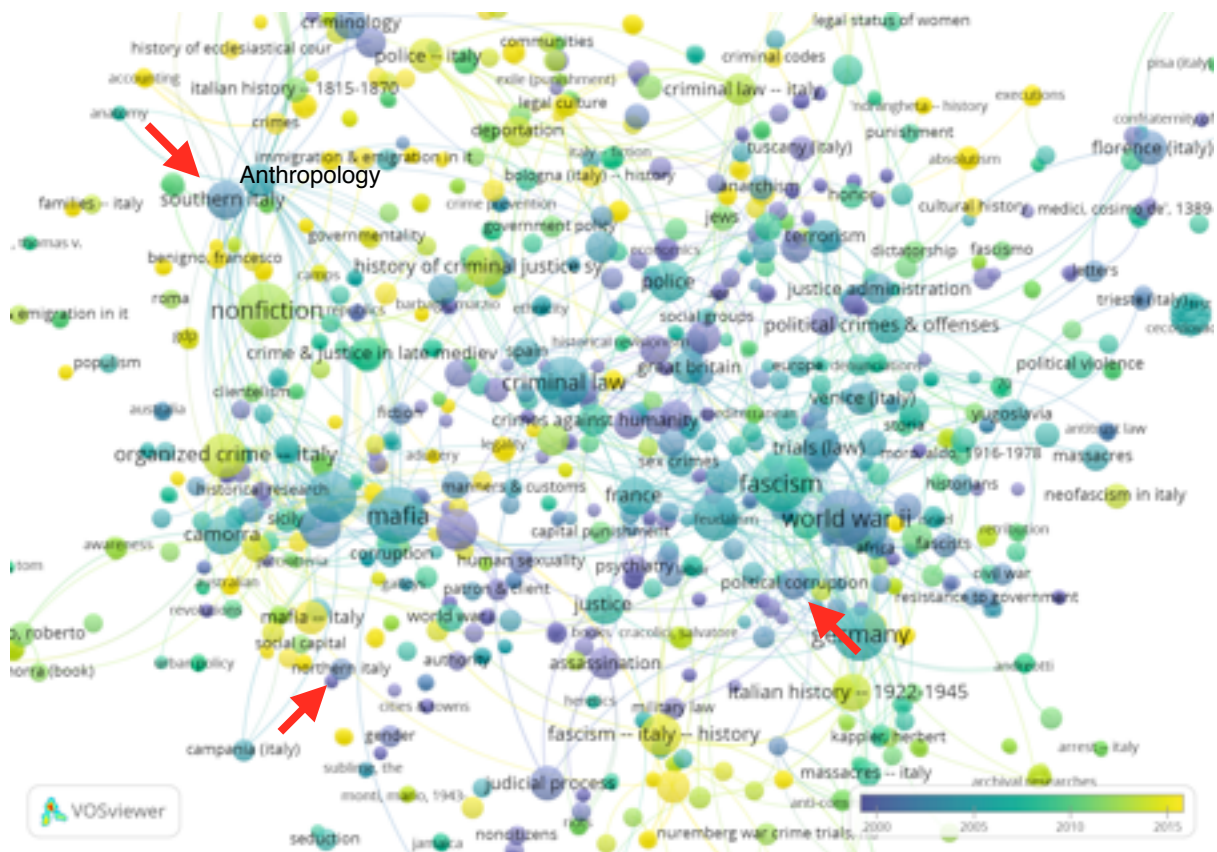
⁷ vrt. Dunnage 2002, 1–3; Patriarca 2010, 81–96

⁸ Newell 2010, 2–3

historiallisen muotoutumisen ideaalityypiksi, jonka mukaan ne tuomitsevat muut maat vähemmän kiinnostaviksi tai kehittyneiksi.⁹

Olen tehnyt aikaisemmasta Italiaan liittyvästä tutkimuksesta suuntaa-antavia huomioita tarkastelemalla historiallisia tutkimuksia keräävän Historical Abstracts (EBSCO) -tietokannan¹⁰ aineistoja. Olen kerännyt nimekkeihin liitettyjen aiheiden (*subject terms*) pohjalta kolme aineistoa, joista ensimmäinen käsittää hakusanat *Italy* ja *crime* sisältävät nimekkeet (n=203), toinen *politics* ja *crime* (n=470) sekä kolmas pelkästään *Italy* (n=20 177). Kaikki aineistot on rajattu koskemaan vuosia 1990–2019. Niiden pohjalta olen piirittänyt Leidenin yliopistossa kehitetyllä bibliometrisen datan käsittelyyn tarkoitettulla VOSviewer-ohjelmalla¹¹ asiasanojen (*keywords*) pohjalta kolme tutkimuksen painopisteitä hahmottavaa sanaverkkoa.

Kuvio 2. *Italy ja crime -hakusanoilla kerätty aineisto.*¹² (n=203) Nuolet kirjoittajan omia. Väritetty tutkimuksen ajallisen painottumisen mukaan.

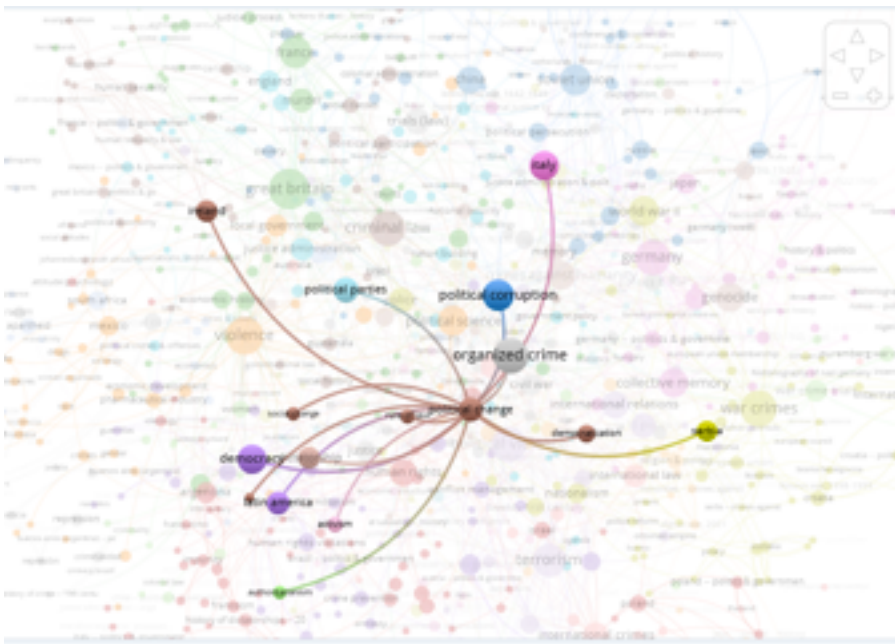

⁹ Ascoli & von Henneberg 2001, 4

¹⁰ Historical Abstracts (EBSCO), tietokanta noin 2600 historian ja sen lähitieteen alan julkaisusta sekä vaihtelevasta määrästä kirjoja ja akateemisia väitöksiä noin 40 kielellä.

¹¹ Van Eck & Waltman 2010

¹² 1157 toisiinsa linkittyvää avainsanaa, valittu jokainen vähintään kerran esiintyvä avainsana. Karsittu pois ilmeiset termit ”Italy”, ”history” ja ”crime”.

Sanaverkot muodostuvat siis tutkimuksiin liitettyjen avainsanojen mukaan. Mitä useammin termit esiintyvät lukumääräisesti, sitä suurempi on niitä kuvaava pallo. Linkit pallojen välillä puolestaan kuvaavat termien esiintymistä samojen tutkimusten yhteydessä. Pallojen etäisyys toisistaan pyrkii toisaalta pitämään usein toistensa kanssa esiintyvät avainsanat toistensa lähellä, toisaalta taas niputtamaan yhteen usein toistensa kanssa esiintyvien termien kokonaisuuksia. Näitä temaattisia kokonaisuuksia havainnollistavat eri värit.

Sanaverkoista voidaan tehdä joitain mielenkiintoisia suuntaa-antavia havaintoja, jotka asemoivat tätä työtä aikaisemman tutkimuksen kentälle. *Kuvio 2* avaa rikollisuuteen viittaavaa tutkimusta Italiaan liittyvässä kontekstissa. Erityisesti toista maailmansotaa ja fasismia tarkasteleva tutkimus on selvästi kasautunut omaksi temaattiseksi kokonaisuudekseen sanaverkon oikeaan laitaan. Tässä yhteydessä kiinnostavampi on vasen laita, jossa mafiaan liittyy karkeasti ottaen maantieteellisiä alueita (vanhin sininen tutkimus), yhteiskunnallisia rakenteita (vihreä) ja hallinnollisia ilmiöitä (uusin keltainen tutkimus). Merkillepantavaa on Etelä-Italian pohjoista selkeästi suurempi painoarvo bibliometrisessä aineistossa (*nuolet*) samoin kuin poliittisten rikosten assosioituminen paljon voimakkaammin fasismiin aikaan. *Kuvion 1* perusteella tämän tutkimuksen voisi suuntaa-antavasti ajatella paikkaavan Pohjois-Italiaan liittyvää vähäisempää kiinnostusta tarkastelemalla pohjoisen federalistien retoriikkaa ja uhkakuvien merkitystä näiden poliittisessa ohjelmassa. Maantieteellisiin alueisiin, korruptioon ja politiikkaan liittyvänä se toisaalta lähestyy aiheitaan suhteellisen vanhojen tutkimuksellisten lähtökohtien (siniset termit) suunnasta, joskin se lähentää varsin kaukana toisistaan temaattisesti olevia aihepiirejä ja lisää tuoreen diskursiivisen näkökulman.

Kuvio 3 havainnollistaa lähinnä koko Italian tutkimuksen kentän monipuolisuutta. Tässä yhteydessä on ehkä merkillepantavaa lähinnä aihepiirien temaattinen luokittelu: mafia (*nuoli*) on

mielenkiintoisesti talouteen ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (vihreät termit) ja politiikkaan (siniset termit) liittyvien aiheiden välimaastossa. Lega Nord ja Pohjois-Italia (*nuolet*) ovat paljon selvemmin omilla laidoillaan. Huomionarvoista on myös, että mafia on tullut luokitelluksi mafian varsin hämmentävään luokkaan (violetti väri), joka on levinnyt varsin laajalti poikin sanaverkkoa ja jonka termit viittaavat varsin 1800-lukulaiseen poliittiseen historiaan tulkittaviin aiheisiin (esim. diplomatia, monarkia, Ottomaanien valtakunta, Napoli, feodalismi, sotahistoria, valta, Sardinia). Tämän voi ajatella viittaavan mafian liittymiseen erityisesti Italian yhdistymisen alkuaikoja käsittelevään tutkimukseen. Tämäkin vahvistaa jossain määrin *kuviosta 2* tehtäviä päätelmiä, joiden mukaan tämä tutkimus yhdistelee harvemmin toisiinsa liitettyjä aiheita.

Viimeisenä *kuvio 4* esittää tutkimusta, jossa jollain tavalla liittyvät toisiinsa politiikka ja rikollisuus. Jo nopealla silmäyksellä siitä hahmottuu varsin perinteinen, kansallisvaltioperustainen tapa tehdä historiantutkimusta. Fasismien rikoksia korostavan *kuvion 2* pohjalta ei ole kovinkaan yllättävää, että Italia sijoittuu tässä toisen maailmansodan häviäjävaltioiden kanssa samaan nurkkaukseen. Sen sijaan kiinnostavia tuloksia antaa joidenkin muuten toisistaan kaukaisia aihepiirejä yhteen sitovien termien tarkastelu: esimerkiksi *political change* sitoo tässä yhteen niin Italian, Latinalaisen Amerikan, Serbian kuin Irlanninkin (*nuolet*). Tämä tuo kutkuttavasti mieleen aikaisemmin mainitun ehdotuksen tarkastella Italian poliittista järjestelmää vähemmän totutuissa konteksteissa ja uudenlaisten vertailukohteiden kanssa, kuten juurikin Latinalaisen Amerikan. Ulkopuolisen tutkimusnäkökulman hyöty näyttäisi saavan tätäkin kautta tukea. Toisaalta on varottava halua nähdä *kuviosta* juuri sen, mitä haluaakin nähdä: avainsanojen kaukaisuus voi toisaalta kertoa tilasta uudenlaisille avauksille, toisaalta taas hedelmällisten temaattisten yhteyksien tosiasiallisesta puuttumisesta.

1.3. Teoreettinen tausta, metodologia ja tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen käsite on diskurssi. Lähestyn sitä tässä yhteydessä konseptuaalisesta näkökulmasta: pyrin ensi sijassa tarkastelemaan federalistisen keskustelun — sekä sitä vastustavien puheenvuorojen — hyödyntämiä avainkäsitteitä sekä sitä, millaisia määritelmiä ja merkityksiä näille käsitteille pyritään antamaan.¹⁵ Keskeisenä työkaluna käytän saksalaisen historioitsijan Reinhart Koselleckin (1923–2006) esittämää ajatusta ”asymmetrisistä vastakäsitteistä”, joihin viitataan pääosin vain yksinkertaisemmalla vastinparien tai vastakäsitteiden

¹⁵ vrt. Ihalainen 2017, 24–25; Koselleck 2002, 33–37

termillä; tähän ideaan sisältyy kuitenkin keskeisenä elementtinä asymmetrisyys, eli käsitteet eivät ole hyvän ja pahan tai mustan ja valkoisen tavoin täydellisiä vastakohtia toisilleen mutta kuitenkin jännitteisessä suhteessa keskenään.¹⁶ Käsitteisiin liittyviä huomioita pyrin laajentamaan myös tekemällä havaintoja käytetyistä metaforista ja niiden muodostamasta tarinankerronnasta. Tältä osalta tärkein esikuvani on ollut Riikka Kuusiston väitöskirja länsimaisesta retoriikasta liittyen Bosnian ja Persianlahden sotiin.¹⁷ Käsitteenmäärittelyn, metaforien ja tarinankerronnan kautta pyrin tarkastelemaan, millä tavalla federalistinen retoriikka haastaa vallalla olevaa käsitystä¹⁸ ja miten tähän kamppailuun liittyvät puheaktit asettuvat suurten kertomusten ympärille: tässä yhteydessä niitä ovat keskusvallan hylkäämistä poliittisen korruption ja rikollisuuden takia ajava *federalismo* ja sille vastakkainen *politica centralista*, joka argumentoi keskitetyn valtion olevan vielä pelastettavissa.¹⁹

Keskeistä tutkimukselleni on myös ulkopuolisuus kansallisesta historiankirjoituksesta. Tämä liittyy aikaisemmassa kappaleessa mainittuun ajatukseen *particularismo italianosta*: kansallisen historiankirjoituksen tutkimusperinteen ulkopuolelta tulevalle tutkijalle on mahdollisuus uudenlaisien metodologioiden hyödyntämiseen, vakiintuneista kaanoneista poikkeamiseen ja tabujenkin rikkomiseen. Hän voi myös tehdä oivaltavia uusia avauksia sivuuttaessaan kansallisen historiankirjoituksen klassikoiden päälle rakentuneen historiografian.²⁰ Tästä syystä olen pyrkinyt sisällyttämään tutkimuskirjallisuuteeni vaihtelevasti sekä italialaista että maan ulkopuolelta tulevaa aineistoa.

Diskurssien väliseen kamppailuun liittyy keskeisesti myös kriisin käsite. Kriisiä voi tarkastella monesta näkökulmasta: Toisaalta se on poliittinen tapahtuma, johon osallistuvat sekä poliittiset toimijat, valtiolliset elimet että erilaiset kommentaattorit, jotka voivat edistää tilanteessa omia tarkoituksiaan. Toisaalta taas kriisin voi nähdä poliittisille järjestelmille institutionaalisessa mielessä välttämättömänä kannustimena parantaa itseään: valtaa käyttävät insituutiot eivät ole enää kykeneviä toimimaan uudessa ympäristössä ja joutuvat uudistumaan.²¹ Historianfilosofian kannalta kriisi on myös kiinnostava käsite, sillä toisaalta sitä käytetään usein merkityksessä tarkoittamaan historiallista käännekohtaa ja *status quon* muuttumista, jonka voi intuitiivisesti ajatella paljastavan

¹⁶ Koselleck 2004, 155–157

¹⁷ Kuusisto 1999

¹⁸ vrt. van Dijk 1993, 249

¹⁹ vrt. Hyvärinen 2006, 20–25

²⁰ vrt. Ihalainen 2017, 23–24

²¹ Castellano 1995, 1

”normaalitilassa” muutoin piilossa pysyviä ilmiöitä, toisaalta taas kriisin näkeminen tutkittavassa kohteessa on jo itsessään metodologinen valinta ja näkökulmaa ohjaava toimi.²² Italialaisessa tutkimusperinteessä kriisiä on käsitelty varsin tavanomaisessa merkityksessä: traditionaalisessa kansallisvaltion historiantutkimuksessa yhteiskunnan ja poliittisen järjestelmän uudistumista on hahmotettu useiden traumaattisiksi koettujen tapahtumien, kuten kahden katastrofaalisen maailmansodan, autoritaarisen fasismin ja poliittisen väkivallan kautta.²³ Kuitenkin näissä kriiseissä on myös nähty siemenet *dinamismo circolare*, valtion ja järjestelmien vahvistumiseen kriisin jälkeisessä uudelleenkonstruoinnissa.²⁴

On esitetty, että modernin valtion perustana on ”valtion” ja ”politiikan” samaistaminen toisiinsa ja instituutioiden merkittävä kyky määritellä, missä teoreettisessa viitekehyksessä näistä puhutaan.²⁵ Tästä näkökulmasta kriisi avaa tilaa vedota yhteiskunnallisiin ongelmiin ja haastaa ”pyhitettyä kertomusta”.²⁶ Tässä dynamiikassa pohjoisen *federalismo* edustaa selvästi disruptiivista, vanhaa kaanonaa haastavaa diskurssia, joka ylittää ”tavanomaisen” puoluepolitiikan erimielisyydet haastamalla koko valtion oikeutuksen ja kansallisen kertomuksen. Toisaalta taas tilanteen näkeminen ”kriisinä” on myös poliittinen toimi ja osa laajempaa käsitteenmäärittelyä, jolla federalistinen retoriikka yrittää edistää poliittista ohjelmaansa. ”Kriisimentaliteetin” luomista voi pitää *federalismon* näkökulmasta välttämättömänä, sillä muuten valtasuhteiden kannalta se on altavastajan asemassa: yhtenäisen kansallisvaltion projektia kun on tuettu niin koululaitoksen, television ja elokuvien tapaisten historiakulttuurin vektoreiden kuin pitkään vallinneen poliittisen konsensuksenkin voimalla. Tässä mielessä *federalismoa* vastassa on huolella rakennettu kansallinen identiteetti.²⁷

Lopulta tutkimusta myös ohjaa jossain määrin emansipatorinen tiedonintressi. Tämä näkyy pyrkimyksenä tunnistaa yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyviä valtarakenteita ja osoittaa, millaisilla retorisisilla keinoilla niitä on rakennettu, vahvistettu tai pyritty heikentämään. Tätä lähestymistapaa voi tietystä mielessä verrata ranskalaisen Louis Althusserin (1918–1990) marxilaiseen yhteiskuntafilosofiaan, jossa ”*appareils idéologiques d’État*” pyrkivät suojelemaan

²² vrt. Roitman 2014, 3–5

²³ Mangoni 2013, vii–viii ja 180–183

²⁴ Indovina 2000, 7–16

²⁵ Giurovich 1995, 141; vrt. Nevakivi et al. 1993, 12–13

²⁶ vrt. Ascoli & von Henneberg 2001, 1

²⁷ Partiarca 2001, 299–303

omaa säilymistään.²⁸ Toisaalta puolestaan tarkastelussa ovat vihollis- ja uhkakuvat, joiden kautta populistinen liike pyrkii hankkimaan itselleen poliittista valtaa. Lopulta tutkimukseen myös liittyy väkivalta, jonka kautta järjestäytynyt rikollisuus tavoittelee itselleen vaikutusvaltaa valtiossa ja yhteiskunnassa. Tätä kautta aihe linkittyy temaattisesti Italian poliittisen historian tarkastelemiseen väkivallan kautta: mafian lisäksi tälle näkökulmalle kiinnostavia aiheita ovat esimerkiksi olleet paikallisten aseellisten ryhmien kapinointi yhdistymisen jälkeen, fasismin aikaiset rikokset, sortotoimet siirtomaissa, partisaaniliike sekä vasemmistolainen terrori. Keskeinen väkivallan poliittisuuteen liittyvä kysymys on, pystyykö valtio säilyttämään legitimitettinsä käyttäessään väkivaltaa väkivaltaisista ryhmiä vastaan.²⁹ Väkivalta nouseekin tutkimuksessani useasti esille erilaisien sotaan ja kamppailuun viittaavien metaforien sekä vaaralliseen toiseuteen vetoamisen kautta. Näissä kohdissa on monesti hyödyllinen yhdysvaltalaisen filosofin Kenneth Burken (1897–1993) teoria kuolemasta ja tappamisesta perustavanlaatuisesti ihmistä kiehtovina symbolisina motiiveina.³⁰

Olen pyrkinyt hakemaan vastausta tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla erilaisia aineistoja. Ensimmäisessä käsittelyluvussa kuvaan taustoittavasti italialaista yhteiskuntaa, poliittista järjestelmää sekä mafiaa. Toisessa käsittelyluvussa käytän primäärilähteinäni parlamentti-keskusteluja Italian alahuoneessa kriisin kannalta kahtena keskeisenä hetkenä, siis tuomari Falconen ja tuomari Borsellinon salamurhia seuranneina päivinä. Lisäksi täydennän analyysiä viittaamalla salamurhien aikaansaamiin parlamentaarisen antimafiakomission raportteihin. Kolmannessa käsittelyluvussa puolestaan tarkastelen federalistisen diskurssin kannalta kolmen keskeisen elementin eli ”toisen tasavallan”, keskushallinnon epäonnistumisen sekä mafian onnistumista pääsemään kahden suuren päivälehdessä, Torinossa julkaistavan *La Stampa* ja Roomassa ilmestyvän *La Repubblica*, sivuille. Neljännessä käsittelyluvussa esittelen keskusteluun liittyvää poliittista kuvastoa *La Repubblica* julkaistujen pilakuvien sekä Lega Nordin käyttämien poliittisten symbolien kautta. Erilaisten primääriaineistojen hyötynä on diskurssien hahmottaminen usean eri toimijan näkökulmasta, joskin sen haittapuolena joudutaan rajallisen tilan vuoksi uhraamaan vain yhteen lähdetyyppiin keskittymällä mahdollisesti saatava syvällisempi perehtyminen.

²⁸ Lindlof & Taylor 2002, 50

²⁹ Dogliani & Matard-Bonucci 2017, xii—xiii; esimerkiksi mafiakysymyksen osalta on viitattu Mussolinin hallinnon menestykseen järjestäytyneen rikollisuuden tukahduttamisessa, joskin tähän liittyy ”mafiaa vastaan taisteleva mafian tavoin”. Esimerkkeiksi voisi myös nostaa toisaalta Silvio Berlusconiin pääministerikaudella valtion väitetysti tekemän *pax mafiosa* -sopimuksen, toisaalta vaikkapa Filippiinien tai Meksikon viimeaikaisen raa’an huumesodan järjestäytyntä rikollisuutta vastaan.

³⁰ Kuusisto 1999, 146

Parlamenttikeskustelujen osalta käsittelen parlamenttia erilaisen poliittisen puheen neksuksena eli keskeisenä paikka koko yhteiskunnalliselle keskustelulle.³¹ Tämän vuoksi tarkastelen heti taustoittavan käsittelyluvun jälkeen federalistiseen diskurssiin liittyvää parlamenttikeskustelua ja käytän sitä sitten pohjana muiden primäärilähteiden antamalle kuvalle. Parlamenttikeskustelujen osalta keskeinen on erityisesti parlamentin deliberatiivinen ulottuvuus eli parlamentti toisistaan eroavien näkökantojen kohtaamispaikkana. Parlamentissa esitettyjä puheenvuoroja tarkastelen etupäässä kielellisestä näkökulmasta, eli miten asioiden esittäminen juuri tietyllä tapaa suhtautuu tutkimuksen pääkysymyksenä olevaan diskurssien kamppailuun.³² Olen kuitenkin pyrkinyt huomioimaan myös muut tekijät, joiden voidaan nähdä vaikuttavan puheenvuorojen tulkintaan osana tietoista poliittista toimintaa ja ympäröivää yhteiskuntaa sekä parlamentin vakiintuneita institutionaalisia perinteitä: siksi olen kiinnittänyt huomiota myös järjestykseen, jossa puheenvuoroja on esitetty, niiden aikaansaamiin suosionosoituksiin tai välihuutoihin sekä siihen, missä ajallisessa suhteessa ne ovat debatin aiheena oleviin tai siihen liittyviin tapahtumiin.³³

Parlamenttikeskusteluista tehtyjen litterointien sekä sanomalehtiartikkelien tarkastelua voi myös nimittää Jyväskylän yliopiston politiikan tutkimuksen perinteiden mukaisesti poliittiseksi lukemiseksi. Tässä on keskeistä aineistojen lähilukeminen sekä tarkasteleminen monitieteisesti.³⁴ Lehdistöaineistoja olen myös lähestynyt saksalaisesta journalistiikan tutkimuksen perinteestä, joka on perinteisesti jaotellut sanomalehdistön mielipidelehdistöön (*Gesinnungspresse*) sekä kaupalliseen lehdistöön (*Geschäftspresse*).³⁵ Näistä mielipidelehdistö pyrkii yksinkertaistetusti edistämään edustamansa eturyhmän näkemystä poliittisessa keskustelussa, kun taas kaupallinen lehdistö mukautuu yleisönsä mielipiteisiin ja hakee suurinta mahdollista maksavien lukijoiden joukkoa. Jaottelu on jo jokseenkin vanhanaikainen ja käytännön näkökulmasta turhan mustavalkoinen, mutta se antaa kuitenkin mielenkiintoisen teoreettisen viitekehyksen kahden suuren italialaisen sanomalehden toimituksellisen linjan hahmottamiseen. Kummankin lehden tavoitteena on toisaalta poliittinen vaikuttaminen,³⁶ mutta toisaalta niillä on myös taloudellinen intressi käsitellä pääasiallista kohderyhmäänsä kiinnostavia aiheita. Pyrin siksi myös havainnoimaan lehdistöä koskevassa luvussa, onko Piemontessa, Lega Nordin keskeisellä kannatusalueella ilmestyvän *La*

³¹ Ihalainen et al. 2016, 1

³² vrt. Jokinen et al. 2016, 35

³³ vrt. Ihalainen 2016, 21–21

³⁴ Hänninen & Palonen 2004, 4–11

³⁵ Malmberg 2016, 154

³⁶ mediakentän perinteisestä jyvittämisestä poliittisille puolueille vrt. Newell 2010, 2

Stampan toimituksellisessa linjassa havaittavissa eroavaisuuksia verrattuna Roomassa julkaistuun *La Repubblicaan*, vaikka molemmat suuremmissa poliittisissä kokonaiskuvassa ovatkin keskitetyn valtion tukijoita.

Parlamenttipuheenvuorojen ja lehdistön jälkeen tarkastelen visuaalista materiaalia. Kuvan tarkastelemista poliittisen historian tai politiikantutkimuksen kontekstissa on toisinaan nimitetty visuaaliseksi politiikantutkimukseksi tai poliittiseksi estetiikaksi — toisaalta sitäkin voi pitää poliittisen lukemisen eräänä muotona.³⁷ Keskeistä on hahmottaa se historiallinen ja yhteiskunnallinen tilanne, jossa kuva on syntynyt ja johon se liittyy, sekä analysoida sen kantamia poliittisia merkityksiä.³⁸ Lehdistön käyttämiä kuvia on niiden julkisuuden ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvan luonteen vuoksi kuvattu myös ”poliittisiksi iskusanoiksi”.³⁹ Pilakuvan tapauksessa tämä vielä korostuu, mistä kertoo myös lehden alussa olevasta, usein toimituksellista linjaa heijastelevasta tai mukailevasta pilakuvasta englannin kielessä joskus *political cartoonin* ohella käytetty termi *editorial cartoon*.⁴⁰ Tässä on läsnä myös kriittisen tutkimuksen korostama vallan näkökulma: se tarkastelee valtaa keinona muuttaa kohteensa mielipidettä vallankäyttäjän haluamaan suuntaan.⁴¹ Tästä näkökulmasta keskeistä on, kenen vallankäyttöä kuva edustaa, kenelle se on suunnattu ja mihin liittyviä mielipiteitä tai miellelyhtymiä se pyrkii muuttamaan.

Kaikissa tutkimuksen vaiheissa pyrin myös kiinnittämään esitetyt poliittiset puheenvuorot ja politiikkatoimet historialliseen taustaansa. Tämän vuoksi esittelen seuraavassa taustoittavassa luvussa yhdistyneen Italian kansallisen identiteetin keskeisiä rakennuspalikoita sekä sen haasteena perinteisesti olleita kulttuurillisia ja taloudellisia jakolinjoja, toisen maailmansodan jälkeisen poliittisen järjestelmän pääpiirteitä sekä järjestäytyntä rikollisuutta yhteiskunnallisessa viitekehysessään.

³⁷ Lindroos 2008, 170–171

³⁸ Lindroos 2008, 172; Megill 2007, 1

³⁹ Lindroos 2008, 176

⁴⁰ Walker 2003, 16

⁴¹ van Dijk 1993, 254

2. Italialainen yhteiskunta, politiikka ja mafia

2.1. Hajanaisena yhdistynyt valtio — ”L’Europe finit à Naples”

Italian ”suuri kertomus” on sananmukaisesti suuri. Osa italialaisesta historiankirjoituksesta tahtoo aloittaa ”italialaisten tarinan” jopa muinaisesta Roomasta tai vähintäänkin sen raunioilta⁴², joskin voidaan kysyä, kuinka paljon Julius Caesarilla oli tekemistä liki kaksi vuosituhatta myöhemmin muotoutuneen modernin kansallisvaltion kanssa.⁴³ Yhtä lailla Italian kertomukseen on sisällytetty lukuisia muitakin ”kansallisia myyttejä” enemmän tai vähemmän kaukaisesta menneisyydestä: esimerkiksi 1800-luvulla nationalistisen kansallisvaltioprojektin osiksi otettiin Apenniinien niemimaalla eläneet renessanssinerot, joiden nähtiin syntyneen ”kauneuden äidistä” Italiasta, kuten aikakauden poliittinen ajattelija ja valtiomies Massimo d’Azeglio kuvasi.⁴⁴ Tämän kavalkadin tärkein hahmo on 13. ja 14. vuosisadan vaihteessa elänyt renessanssirunoilija Dante Alighieri, jonka laajamittaista ihailua italialaisessa historiografiassa on nimitetty ”Dantismien kultiksi”.⁴⁵

Nuoren kansallisvaltion näkökulmasta tarve yhdistäviin myytteihin voidaan ymmärtää: Piemonten, Savoijin ja Sardinian kuninkaan Viktor Emanuel II:n (1820–1878) vallan alle 1861 yhdistyneen alueen eri osat olivat olleet missä ranskalaisten, missä Itävalta-Unkarin keisarikunnan hallinnassa, eikä niillä ollut lähihistoriassaan selkeää yhdistävää poliittista instituutiota.⁴⁶ päin vastoin ”Italian” eri osia olivat miehittäneet jo edellä mainittujen lisäksi myös normannit, muslimit ja espanjalaiset puhumattakaan eteläisen Italian kaupunkien menneisyydestä kreikkalaisina siirtokuntina ja myöhemmin osana Bysanttia. Antiikista ja keskiajalta kumpuavien myyttien rinnalle alettiin rakentaa tarinaa yhdistymisestä, *Il Risorgimentosta*,⁴⁷ jonka italiankielinen kantasana *risorgere* viittaa ’nousemiseen uudelleen’ ja siis jonkin jo olemassa olevan elpymiseen.

⁴² esim. Procacci 1983, xi–xv, 5 tai Gabba 1997/1998, 7–20

⁴³ vrt. esim. Bruni 2010, 29–31

⁴⁴ Bedani & Haddock 2000, 129–130

⁴⁵ Ascoli & von Henneberg 2001, 14

⁴⁶ Ascoli & von Henneberg 2001, 31

⁴⁷ ks. esim. Procacci 1983, 367–387

Maailmansodan jälkeisessä perustuslaissa Italian puolestaan muotoiltiin olevan ”Yksi ja jakamaton tasavalta”.⁴⁸

Uudempi tutkimus on pyrkinyt kumoamaan *Risorgimenton* myyttejä ja pyhitettyä asemaa: myös italialaiseen keskusteluun on nostettu käsitteet ”kuvitelluista yhteisöistä” ja ”diskursseista”, joiden kautta varsin hajanaisia paikallisidentiteettejä kutsuttiin uuden kansallisvaltioprojektin piiriin.⁴⁹ Tässä kontekstissa on usein viitattu Massimo d’Azeglion⁵⁰ (1798–1866) lausahdukseen: ”Italia on tehty, jäljellä on tehdä italialaiset.”⁵¹ mutta *Risorgimenton* taustalla olevan ajattelun ristiriitaisuutta avaa myös täysin vastakkainen sitaatti aikakauden runoilijalta ja poliittiselta keskustelijalta Gabriele Rossettilta (1783–1854): ”Italialaiset ovat kansa, jolta on pitkään puuttunut suotuisa tilanne luoda Italia.”⁵² Yhtä lailla kertova on Cavourin kreivin⁵³ (1810–1861) toteamus: ”*Je suis Italien avant tout.*”⁵⁴ jonka hän lausui ranskaksi. Noin kaksi prosenttia uuden valtion asukkaista pystyi puhumaan ”äidinkieltään” sujuvasti.⁵⁵

Laajemmasta eurooppalaisesta perspektiivistä katsottuna Italian kansallinen historia näyttäytyy erilaisessa valossa: *Risorgimenton* sijaan puhutaan yleensä ”yhdistymisestä”. Kansallisen heräämisen sijaan se kytketään enemmänkin Ranskan vallankumousta ja Napoleonin sotia seuranneeseen *ancien régime*n kaatumiseen ympäri Eurooppaa sekä muutosten aaltoon Euroopan poliittisessa järjestelmässä.⁵⁶ Keisariajan Rooman mahtavan perinnön jatkajan sijasta Italia on monesti nähty Euroopan reuna-alueena, jonka poliittinen historia on monella tavalla ”takapajuisempi” kuin esimerkiksi modernin valtion esikuvana pidetyllä Britannialla.⁵⁷

Näkemyistä Italiasta Euroopan periferiana kuvaa Napoleonin ajan runoilijan Auguste Creuzé de Lesserin (1771–1839) matkakuvaukseen *Voyage en Italie et en Sicile, fait en 1801 et 1802* sisältynyt

⁴⁸ Ferrarotti 1998, 9. ”*Repubblica una e indivisibile*”.

⁴⁹ Mannori 2012, 8–9

⁵⁰ Massimo Taparelli, d’Azeglion markiisi, Sardinian kuningaskunnan pääministeri tapahtumarikkaina vuosina 1849–1852

⁵¹ Bruni 2010, 11. ”*Fatta l’Italia bisogna fare gli Italiani.*” Esiintyy myös hieman eri tavalla muotoiltuna ja mahdollisesti pantu postuumisti Massimo d’Azeglion nimiin.

⁵² *ibid.*, ”*Gli italiani sono una nazione cui è mancata a lungo la congiuntura favorevole per fare l’Italia.*” Mahdollisesti myös yhdistetty postuumisti Rossettiin.

⁵³ Camillo Paolo Filippo Giulio Benso (1810–1861), italialainen valtiomies ja Sardinian pääministeri 1852–1859 sekä 1860–1861

⁵⁴ ”Olen italialainen ennen kaikkea.”

⁵⁵ Gibson 1994, 179

⁵⁶ Bedani & Haddock 2000, 12–13

⁵⁷ Ascoli & von Henneberg 2001, 4

luonnehdinta: ”*L’Europe finit à Naples et même elle y finit assez mal.*”⁵⁸ Vielä huomionarvoisempi on sen jatko: ”*La Calabre, la Sicile, tout le reste est de l’Afrique.*”⁵⁹ Nämä näkemykset eivät olleet mitenkään ainutlaatuisia: *Risorgimenton* aikaan Giuseppe Garibaldin (1807–1882) joukkoihin kuulunut komentaja Nino Bixio (1821–1873) totesi napolilaisten olevan ”joukko itämaalaisia, eivät ymmärrä kuin voimaa”,⁶⁰ kun taas samoihin aikoihin Cavourin kreivin etelään sijoitettu asiamies Luigi Carlo Farini raportoi tarkkailemistaan alueista: ”Miten barbaarisia [nämä maat ovat]! Eriä kuin Italia! Tämä on Afrikka. Beduiinit, verrattuna näihin talonpoikiin, ovat sivilisaation huipentuma!”⁶¹ Kaikuja näistä toiseuteen liittyvistä kuvista näkyy myös 1990-luvun federalistisessa keskustelussa. Huomionarvoista myös on, että kansallisvaltioprojektia johti ja ohjasi nimenomaan pohjoisen eliitti, joka suhtautui uusiin eteläisiin maanmiehiinsä varsin peittelemättömällä inholla.⁶²

Italian valtion heterogeenisuus itsessään on varsin selkeä tosiasia. Maan eri osissa puhuttavat ”murteet” eroavat toisistaan niin paljon, että on ennemminkin poliittinen kuin kielitieteellinen päätös nimittää niitä murteiksi erillisistä kielistä puhumisen sijaan. Se, mitä kutsutaan ”italian kieleksi”, on eliitin piirissä synnytetty konstruktio, joka kirjallisuuden ja koululaitoksen kautta on hitaasti levitetty suurimman osan kansasta primääriseksi kieleksi — tosin osa tutkijoista antaisi kunnian tämän projektin onnistumisesta vasta television saippuasarjoille, jotka ensimmäisenä toimivana vektorina ovat pystyneet tavoittamaan periferistenkin alueiden väestön.⁶³

Kielikysymyksen ja vahvojen paikallisidentiteettien ohella suurin vedenjakaja Italiassa on alueiden taloudellinen eriarvoisuus. Pohjoinen Italia, johon on federalististen tai jopa separatististen poliittisten projektien yhteydessä alettu viitata Pojoesta johdetulla ”Padanian” nimellä, kytkeytyy taloushistoriansa osalta mannereurooppalaiseen vahvojen kaupunkivaltioiden ja kaupankäynnin perinteeseen ja on selkeästi nyky-Italian parhaiten toimeentulevaa aluetta. Eteläinen Italia, *Il Mezzogiorno*, joka alkaa karkeasti ottaen Abruzzon maakunnasta, puolestaan on uudelta ajalta lähtien kuulunut Euroopan maatalous- ja erityisesti suurtilavaltaiseen periferiaan.⁶⁴

⁵⁸ ”Eurooppa loppuu Napoliin ja vieläpä se tekee sen huonosti.”

⁵⁹ Moe 2002, 37. ”Calabria, Sisilia, kaikki loppu on Afrikkaa.”

⁶⁰ Astarita 2005, 286., ”*degli orientali, non capiscono che la forza*”

⁶¹ *ibid.* ”*Che barbarie! Altro che Italia! Questa è Affrica. I beduini, a riscontro di questi caffoni, sono fior di virtù civile!*”

⁶² Astarita 2005, 291

⁶³ Martinelli 2002, 60

⁶⁴ Sapelli 1995, 5–20

Mielenkiintoista on, että alueellista eriarvoisuutta on italialaisessa sosiologisessa tutkimuksessa selitetty paitsi mainituilla historiallisilla syillä myös kulttuurisilla, yhteiskunnallisilla ja jopa luonteenlaatuisten erilaisuuteen perustuvilla malleilla. Asetelmaa valaisee esimerkiksi italialais-syntyisen sosiologin ja professorin Diego Gambettan (1952–) pohdinta:

[W]hy has the South of Italy manifested such a persistent inability to develop both socially and economically? In the South – especially in the Tyrrhenian regions of Campania, Calabria, and Sicily – three unfortunate states of affairs have coexisted for a long time: people do not often cooperate when it would be beneficial for them to do so; they often compete in harmful ways and consider violence never too remote an option for settling their controversies; finally, they refrain from engaging from that kind of competition from which they could all gain. While there are other parts of the world cursed by a similar situation, the Southern Italian puzzle becomes a lot more intense once we consider that the South is part of a country that has otherwise grown rapidly and successfully after the Second World War to become one of the world's richest nations.⁶⁵

Jos tällaisen kuvan piirtämisen ajattelee tarinankerrontana, siinä on koko joukko itsestäänselvinä totuuksina annettuja toteamuksia, jotka yhdessä muodostavat yksinkertaisen narratiivin: eteläisen Italian asukkaat ovat väkivaltaisia, vahingoittavat omia etujaan torjumalla yhteistyön ja näin ovat jääneet jälkeen poikkeuksellisesta taloudellisesta menestyksestä.⁶⁶ Aivan toisenlaiseen narratiiviin voitaisiin päätyä esimerkiksi tarkastelemalla Etelä-Italian talousjärjestelmän jälkeenjääneisyyttä seurauksena pohjoiselle edullisesta vapaakauppalainsäädännöstä heti yhdistymisen jälkeen tai epäsuhdasta, joka etelästä maksettujen verojen ja keskusvallan sinne tekemien julkisten investointien välillä vallitsi.⁶⁷

⁶⁵ Gambetta 2011, 1–2. Huomattavaa on tosin myös ”italialaisen sosiologian” kannalta, että Torinossa syntynyt Gambetta toteaa viettäneensä suurimman osan työurastaan Englannissa. Samoin on mielenkiintoista, millaisen ”toiseuden” kautta hän tarkastelee Etelä-Italiaa: ”Having been born and raised in the northern Italian city of Turin, and having spent most of my professional life in England, the Sicilian mafia was not just geographically distant, but as culturally alien to me as it is to a Scandinavian. Still, like it or not, it was part of my country of origin: as the social phenomenon that was at once closest to ‘home’ and about which I understood the least, making sense of the mafia proved an irresistible challenge.”

⁶⁶ vrt. Kuusisto 1999, 74

⁶⁷ Astarita 2005, 286, 301

Kuvio 5. Italian alueellinen epätasapaino BKT:ssa henkeä kohden 1996.⁶⁸

Sinänsä alueelliset eroavaisuudet, sikäli kun niillä viitataan paikallisyhteisöihin, -kulttuureihin ja -murteisiin, mahtuvat ”suureen italialaiseen kertomukseen”: tässä katsantokannassa lukuisat keskiaikaiset kaupunkivaltiot, joissa syntyi ”uusi yhteisö, joka perustui kapitalistis-merkantilistiselle taloudelle, uudelle poliittiselle järjestelmälle ja uudelle kulttuurille”, olivat erillisiä toisistaan, mutta niitä yhdisti tietty ”*idea dell’Italia*”.⁶⁹ Sen sijaan perustavanlaatuisen pohjoinen–etelä-jakolinjan näkeminen Italian sisällä on paljon suurempi haaste yhtenäisen kansallisvaltion idealle. Lisäksi jo pelkkä kaupunkivaltioiden näkeminen keskeisenä osana Italian kansallisia myyttejä on tässä yhteydessä vaarallinen, sillä suuret kauppakaupungit sijoittuivat pääosin pohjoiseen. ”Padanian” itsehallintoa ajava oikeistopopulistinen Lega Nord -puolue on jopa puhunut ”maantieteellisestä petoksesta”, jossa ”Italiasta” puhutaan niemimaana: sen näkemyksen mukaan Pohjois-Italia ei oikeastaan kuulu lainkaan maantieteelliseen Apenniinien niemimaahan vaan keskiseen Eurooppaan.⁷⁰

⁶⁸ Martinelli 2002, 61 lainaten OECD:n tilastoa 1996. Tässä taulukossa pohjoisen ja etelän välimaastoon tulkittavat Marche, Toscana, Umbria ja Lazio on sisällytetty Etelä-Italiaan. Lega Nordin retoriikassa ne on toisinaan toivotettu tervetulleeksi ”Padaniaan”, toisinaan taas niputettu ”Centron” makroalueeseen.

⁶⁹ Balisteri 2003, 17. ”*una nuova civiltà fondata su una economia capitalistico-mercantile, su un nuovo sistema politico, su una nuova cultura*”

⁷⁰ Martinelli 2002, 53

Auguste Creuzé de Lesserin toteamuksessa onkin huomattavaa, että se erottaa eteläisen Italian koko Euroopasta. Lausuntoa tuskin voi tulkita pelkkänä havaintona ekonomisen järjestelmän erilaisuudesta, vaan se sisältää selvän viittauksen ”toiseuteen” Afrikan muodossa. Tähän erilaisuuteen on viitattu vielä suuremminkin: esimerkiksi Alfredo Niceforon italialaisen rotuteorian klassikoihin kuuluva *L'Italia barbara contemporanea* vuodelta 1898 erottaa toisistaan poikkeavat pohjoisen ”razza euroasiatican” ja eteläisen ”razza euroafricanan”.⁷¹ Vain astetta vähemmän rasistinen on *dolce far niente*, ’suloisen toimettomuuden’, ajatus osana eteläistä aikaansaamattomuutta: muita vähemmän mairittelevia luonnehdintoja, jotka *Mezzogiorno* on kytketty, ovat esimerkiksi taikauskoisuus, väkivaltaisuus ja takapajuisuus.⁷² Nämä syvälle iskostuneet kulttuuriset ennakkoluulot ja -käsitykset näkyvät myös uudemmassa keskustelussa, kuten seuraavissa luvuissa osoitetaan.

2.2. Unità vai federalismo — käymättä jäänyt keskustelu

Kansallisessa yhteiskuntatieteiden perinteessä Italiaa on kuvattu monimutkaiseksi valtioksi, ”*paese complicatoksi*”, jonka järjestelmää luonnehtii ”*particolarismo italiano*”.⁷³ sen politiikan keskeisenä jännitteenä on *Risorgimentosta* lähtien nähty toisaalta pyrkimys Britannian, Ranskan ja Saksan tapaiseen legalismiin, toisaalta taas tämän pyrkimyksen kamppailu perinteistä klientilismistä ja paikallisia, vanhoja valtainstituutioita vastaan.⁷⁴ Paikallisyhteisöjen näkökulmasta Rooma on monesti näyttäytynyt kaukaisena ja byrokraattisena: valtion hallintoelimet ovatkin joutuneet kilpailemaan kirkon, ammattiyhdistysten ja henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvien verkostojen kanssa — siis rakenteiden, jotka on perinteisesti koettu paikallisiksi ja läheisiksi.⁷⁵ Keskusvallan vähäisen legitimitetin on puolestaan usein tulkittu johtaneen riitaiseen hallintoon, korruptioon sekä tehottomiin instituutioihin.⁷⁶

Ekonomisten ja kulttuuristen tekijöiden ohella Italian järjestelmän, jossa keskusjohto ja alueellinen federalismi kilpailevat keskenään, on nähty myös juontavan juuriaan itse *Risorgimenton*

⁷¹ Dickie 1999, 2–3

⁷² Dickie 1999, 1

⁷³ Sciarrone & Storti 2016, 353

⁷⁴ Bedani & Haddock 2000, 3

⁷⁵ Furlong 1994, 110

⁷⁶ Sapelli 1995, 114–122

kahtalaiseen luonteeseen. Toisaalta sen taustalla olivat Ranskan vallankumousta ja vuotta 1848 seuranneet aatteelliset virtaukset Euroopassa, jotka vastustivat vanhoja imperiumeja: *Risorgimenton* toteuttajat ja sen puolesta argumentoineet ajattelijat olivat vallanpitäjien näkökulmasta toisinajattelijoita ja monella tapaa federalisteja. Toisaalta taas yhdentymisen tapahtui sotilaallisena valloituksena Piemonten kuningaskunnan johdolla.⁷⁷

Yhdistymisen jälkeisinä vuosina Piemonten kruunulla, josta oli tullut Italian kruunu, voi nähdä luonnollisen halun vahvistaa ajatusta *unitàsta*, yhtenäisestä keskusjohtoisesta valtiosta hajanaisemman *federalismon* sijasta. Italialainen *nation-building*, kansallisvaltion konstruointi, ajautui kuitenkin kriisin kahden epäonnisen maailmansodan myötä. Toista maailmansotaa ei kuitenkaan seurannut valtiollinen hajoaminen vaan kiinnostavaa kyllä pitkä, näennäisesti *status quon* luonnehtima ajanjakso, jolla kristillisdemokraattinen puolue *Democrazia Cristiana* oli yhtäjaksoisesti vallassa. Tätä puolestaan on selitetty Italian poikkeuksellisella tilanteella, jossa maa toisaalta asemoitui kylmässä sodassa länsileiriin mutta jossa tärkeimmän vasemmistopuolueen paikan ottivat kommunistit, *Partito Comunista Italiano*: toisaalta kommunistien vahva edustusto parlamentaarisessa järjestelmässä esti rautaesiripun liepeillä olevan Italian jakaantumisen Saksan tavoin, toisaalta taas sen asemoituminen Länsi-Eurooppaan teki kommunistien nousemisesta valtaan liian radikaalin vaihtoehdon äänestäjäkunnalle.⁷⁸

Italian sodanjälkeisen poliittisen järjestyksen keskeisenä tekijänä oli myös se, että kommunistit olivat liian radikaali puolue hallituskumppaniksi monille pienille puolueille, mikä käytännössä takasi kristillisdemokraattien osallistumisen kaikkien hallitusten kokoonpanoon. Tämä taas johti erittäin vahvaan kristillisdemokraattiseen puolueeseen mutta heikkoihin hallituksiin: koska puolueella oli käytännössä varmistettu paikka myös seuraavassa hallituksessa, sen ei tarvinnut huolehtia yksittäisten hallitusten pystyessä pysymisestä. Samoin järjestelmään liittyi, että puolueen merkittävimmät toimijat välttelivät usein ministeriyyttä ja sijoittivat näille paikoille vähemmän keskeisiä puolueen hahmoja. Myös tämä vähensi kristillisdemokraattisen puolueen riippuvuutta kulloisestakin hallituksesta: toisaalta sen on kuvattu tehneen hallitusohjelmista heikkoja ja johtaneen koherenttien ja pitkäjänteisten poliittisten ohjelmien puutokseen.⁷⁹

Vallitseva tilanne mahdollisti otollisen maaperän korruptiolle. Jo lähtökohtaisesti perinteinen klientilismi istui hyvin vallan kulisseyssä käytävään kabinettipolitiikkaan.⁸⁰ Lisäksi on esitetty, että

⁷⁷ Baldi & Baldini 2008, 71–72

⁷⁸ Agnew 2002, 4–5

⁷⁹ Newell 2010, 26

⁸⁰ *ibid.*, 32–33

”kommunistien uhka” nähtiin niin merkittävänä, että sen torjumiseksi valtaapitävät laskivat pienemmäksi pahaksi esimerkiksi yhteistyön mafian kanssa ja äänten ostamisen.⁸¹ Lopulta Italian merkittävyyden väheneminen kylmän sodan vastakkainasettelussa teki sen kilpailevien puolueiden rahoittamisesta vähemmän houkuttelevaa ulkopuolisille lähteille, mikä samaan aikaan osui yhteen mediaympäristön muutoksen ja kalliimmaksi käyvän televisiovaalimainonnan kanssa. Näiden kaikkien seikkojen on yhdessä kuvattu 1980-luvulle tultaessa johtaneen suorastaan järjestelmän sisään rakennettuun korrupioon Italian poliittisessa elämässä.⁸²

Toisaalta 1980-luvun loppua leimasivat myös uusien protestipuolueiden nouseminen politiikan kentälle: näitä ruokkivina voimina olivat kyllästymisen lyhytaikaisiin hallituksiin, jatkuvat korruptiouutiset ja -paljastukset sekä yhtenäiskulttuuria ylläpitäneiden rakenteiden kuten kirkon aseman heikentyminen.⁸³ Paremmiin toimeentulevassa pohjoisessa nämä protestipuolueet saivat separatistisen tai federalistisen luonteen. Monen paikallispuolueen kattojärjestöksi kohosi Lega Nord, ‘Pohjoinen Liiga’, joka keräsi kannatustaan vastustamalla tulonsiirtoja etelään sekä vaatimalla pohjoisille alueille laajempaa autonomiaa. Vuoden 1992 parlamenttivaaleissa puolue kohosi heti Italian neljänneksi äänestetyimmäksi: monilla paikoin pohjoista se oli selvästi suurin puolue.⁸⁴

Lega Nordin ansioksi on useissa analyyseissa nostettu federalistisen diskurssin palauttaminen Italian valtakunnanpolitiikkaan. Tässä yhteydessä on tosin huomautettu, että puolue pääsi hyödyntämään ”*sentimento anti-centralistico*”, joka oli ollut pinnan alla pitkään mutta tullut kristillisdemokraattisen puolueen ylivallan takia jätetyksi huomiotta ja joka ”ensimmäisen tasavallan” loppuaikojen kriisissä jälleen ponnahti pintaan, sen sijaan että puolue olisi itse pystynyt aktiivisesti nostamaan sen keskusteluun.⁸⁵ Myöhemmät analyysit ovatkin kytkeneet 1990-luvun federalistisen keskustelun jo *Risorgimento*a edeltäneeseen kädenvääntöön *federalismon* ja *unità*n välillä, joka ei koskaan varsinaisesti päättynyt teoreettiseen konsensukseen vaan hallitsevan poliittisen eliitin valintaan rakentaa keskusjohtoista valtiota ilman eri alueiden väestöjen projektille antamaa laajaa legitimaatiota.⁸⁶

⁸¹ Newell 2010, 166–167

⁸² *ibid.*, 32

⁸³ *ibid.*, 31

⁸⁴ Martinelli 2002, 40–42

⁸⁵ ks. Baldi & Baldini 2008, 85

⁸⁶ Bedani & Haddock 2000, 3

2.3. Mafian nousu periferiasta vallan kamareihin

Sana ”mafia” on levinnyt yleiskieleen tarkoittamaan ylipäättään mitä tahansa järjestäytyntä rikollisuutta. Historiallisessa ja italialaisessa kontekstissa ”mafia” kuitenkin viittaa ensi sijassa Sisiliasta lähtöisin olevaan Cosa Nostraan (’Meidän Asiamme’, ns. ”Sisilian mafia”). Kuitenkin käsitteen ”mafia” alle niputetaan monesti myös muilla Italian alueilla toimivat järjestäytyneen rikollisuuden organisaatiot (tunnetuimpina Calabrian ’Ndrangheta sekä Campanian Camorra). Täsmällistä kielenkäyttöä mutkistaa vielä, että italialaisessa puheessa käytetään toisinaan termejä *camorrista* ja *mafioso* yleisnimityksenä mafian jäsenelle, kun taas toisissa yhteyksissä niillä viitataan yksinomaan tiettyyn rikollisryhmään kuuluvaan henkilöön. Yleistermeinäkin käytettynä näillä sanoilla on vivahde-ero: *camorrista* korostaa enemmän ”näkymätöntä” järjestäytyntä rikollisuutta, joka on soluttautunut talouden ja politiikan rakenteisiin, kun taas *mafioso* viittaa ”avoimempaan” toimintaan.

Tässä tutkimuksessa termiä ”mafia” käytetään tarkoittamaan kaikkea italialaista järjestäytyntä rikollisuutta. Jokseenkin samalla periaatteella on nimetty esimerkiksi Italian parlamentin asettama antimafiakomissio *Commissione parlamentare di inchiesta fenomeno della criminalità organizzata mafiosa o similare*.⁸⁷

Historiallisena ilmiönä mafian juuret ovat 1800-luvun Etelä-Italiassa ja heikossa keskusvallassa. On argumentoitu, että hierarkisuus ja väkivalta ovat kuuluneet erottamattomana osana *Mezzogiornon* suurtilojen dominoimaan maatalousyhteiskuntaan.⁸⁸ Cosa Nostran on tulkittu kehittyneen rosvojoukoista, jotka ”myivät väkivaltaa” virallisen oikeusjärjestelmän ulkopuolelta järjestyksenpitoa etsiville suurtilallisille ja paikallisille mahtihenkilöille.⁸⁹ Camorran synty on puolestaan liitetty 1800-luvun puoliväliä seuranneeseen Napolin hallitsemattomaan väestönkasvuun sekä paikallisen talousjärjestelmän kehittymättömyyteen.⁹⁰ Kuvaavaa on, että Italian yhdistymisen aikaisessa keskustelussa kaupunkiin liitettiin monesti sairauteen liittyviä vertauksia, joiden voi nähdä kuvastavan sekä fyysistä että moraalista rappiota: ”Mutta kaikella tapaa yhdistyminen napolilaisten kanssa kauhistuttaa minua: se on kuin menisi vuoteeseen isorokkoisen kanssa!”⁹¹

⁸⁷ Mafiällisen tai sen tapaisen järjestäytyneen rikollisuuden ilmiön tutkimisen parlamentaarinen komissio

⁸⁸ Snowden 1986, 3

⁸⁹ Recupero 1987, 79–85

⁹⁰ Behan 1996, 9–13

⁹¹ Astarita 2005, 291. ”*Ma in tutti i modi la fusione coi Napoletani mi fa paura: è come mettersi a letto con un vaiuoloso!*”

kirjoitti valtiomies Massimo d'Azeglio Napolin liittämistä Italiaan sekä kuvasi kaupungin olevan ”haavauma, joka jäytää meitä”,⁹² kun taas Cavourin kreiville kirjoittanut ja Etelä-Italiaa Afrikaksi nimittänyt Luigi Carlo Farini käytti ilmaisua ”massat kiemurtelevat kuin madot valtion mädänneessä ruumiissa”.⁹³

Nämä ”varhaiset mafiat” muuttuivat suuresti sopeutuessaan toisen maailmansodan jälkeiseen maailmaan ja yhteiskuntaan. Yksi suurimmista sodanjälkeisen Italian poliittisista uudistuksista on ollut pyrkimys paikallisten sosioekonomisten valtapiirien murtamiseen etelässä. Siihen on liittynyt myös voimakas muuttoliike maaseutuvaltaisista yhteisöistä pohjoisen teollistuneisiin kaupunkikeskuksiin. Etelän suurtilat joutuivatkin toisen maailmansodan jälkeen sopeutumaan halvan työvoimansa katoamiseen ja maailmanmarkkinoiden avautumisen mukanaan tuomaan kilpailuun. Kun yhteiskunta, jossa mafia oli syntynyt, vähitellen katosi, myös mafia irrottautui vanhasta latifondien maailmasta ja etsi uudelleen asemansa.⁹⁴

Yksi uusista mafian toimintamuodoista oli huumekauppa, jota Italian järjestäytynyt rikollisuus siirtyi harjoittamaan 1960- ja 1970-luvuilla.⁹⁵ Tämä siirtymä oli asteittaista: ennen huumekaupan valtaamista esimerkiksi Camorra oli suuri toimija sikareiden salakuljetuksessa.⁹⁶ Poliittiseen järjestelmään kytkeytymisen kannalta merkittävintä oli kuitenkin mafian siirtyminen tekemään finanssirikoksia ja haalimaan itselleen esimerkiksi suuria julkisia rakennushankkeita.⁹⁷ Tämän mahdollisti syvälle järjestelmään pesiytynyt korruptio, jossa poliittisten virkojen haltijat olivat rahaa ja ääniä vastaan halukkaita myymään sisäpiirin tietoa, rakennusoikeuksia ja erityiskohtelua byrokration rattaissa: samoin on kuvattu, että 1980-luvun Italian poliittista elämää ja virkakoneistoa luonnehti ensi sijassa omasta menestyksestään huolehtiva ”liikemiespoliitikon” hahmo, joka pyrki maksimoimaan asemastaan saatavan rahallisen hyödyn ja puolestaan etenemään urallaan näin hankittujen taloudellisten resurssien turvin.⁹⁸

Poliittiseen järjestelmään soluttautuminen ei kuitenkaan tarkoittanut, että mafia olisi luopunut vanhemmista, yhä tuottoisista liiketoimintamalleistaan. Samaan aikaan, kun mafia toimi hiljaisesti vallan takahuoneissa ja kulisseissa, erityisesti huumekauppaan liittyvä väkivalta riistäytyi aika ajoin

⁹² Astarita 2005, 291. ”*un'ulcera che ci rode*”

⁹³ *ibid.*, ”*questa moltitudine brulica come i vermi nel corpo marcio dello Stato*”

⁹⁴ Arlacchi 1982, 199–205

⁹⁵ Ginsborg 2003, 199

⁹⁶ Behan 1996, 43–55

⁹⁷ Barzini 2002, 333

⁹⁸ Ginsborg 2003, 180–181

julkiseksi ja sai aikaan painetta järjestäytyneen rikollisuuden suitsimiseksi: Ciacullin autopommi-iskun⁹⁹ vuonna 1963 jälkeen perustettiin parlamentaarinen mafianvastainen komissio, joka aloitti kaikkien poliittisten ryhmien tuella mutta joka pian ajautui sisäisiin riitoihin eikä pystynyt lopulta tuottamaan uskottavaa mafianvastaista ohjelmaa.¹⁰⁰ Poliittisen johdon epäonnistuesssa mafianvastainen toiminta jäi paljolti yksittäisten syyttäjien kyvykkyyden ja tarmokkuuden varaan.¹⁰¹ 1970-luvulta alkaen syyttäjänvirastot tehostivat keskinäistä yhteistyötään, uudistivat tutkimusmenetelmiään ja alkoivat kerätä aineistoa, joka 1980-luvun puolivälissä johti kuuluisiin joukko-oikeudenkäynteihin mafian jäseniä vastaan (*il maxiprocesso*).¹⁰²

Oikeuslaitoksen mafianvastaisten toimien keskiössä olivat tuomarit Paolo Borsellino (1940–1992) ja Giovanni Falcone (1939–1992), jotka olivat työskennelleet 1970-luvulta lähtien laajan todistusaineiston keräämiseksi Cosa Nostraa vastaan. Mafian sisäisen valtakamppailun ansiosta heidän onnistui löytää ilmiantajia syrjäytetyistä perheistä. 1986 aloitettiin suuren mittaluokan oikeudenkäynti Cosa Nostran jäseniä vastaan: oikeudenkäynti pidettiin usean tuhannen poliisin ja sotilaan vartioimassa bunkkerissa ja siinä tuomittiin liki 350 mafian jäsentä yhteensä 2665 vuoden vankeuteen. Tuomioista 19 oli elinkautisia.¹⁰³

Oikeudenkäynnit olivat kuitenkin pettymys syyttäjille, jotka olivat ajaneet liki kaksinkertaisia tuomioita annettuihin nähden. Myös yli sata syytettyä vapautettiin kokonaan: myöhemmin vetoomusoikeus, jonka syytettiin olevan mafian otteessa, alensi tuomioita reilusti.¹⁰⁴ Mafianvastaista toimintaa ajaneet syyttäjäviranomaiset tunsivat saavansa riittämätöntä tukea poliittiselta johdolta, jonka syytettiin olevan läheisissä suhteissa rikollisjärjestöjen kanssa.¹⁰⁵

Cosa Nostra vastasi oikeudenkäynteihin väkivaltaisesti. 1980-luvun loppupuolella surmattiin useita prosessiin osallistuneita viranomaisia. Julkisen väkivallan huipentuma oli kevät–syksy 1992, kun sekä Falcone että Borsellino salamurhattiin. Salamurhat käänsivät ilmapiirin mafiaa ja

⁹⁹ Kilpailevan mafiaperheen päällikön surmaamiseen tarkoitettu pommi tappoikin seitsemän poliisia Ciacullissa, Palermon esikaupunkialueella

¹⁰⁰ Schneider & Schneider 2003, 163

¹⁰¹ Poliittisen eliitin kahtalaisesta suhtautumisesta mafiaan 1980-luvulla ks. Ginsborg 2003, 205–207. Toisaalta avoin väkivalta pakotti poliittisen johdon ottamaan julkisesti mafiaa vastustavan kannan, toisaalta taas erityisesti kristillisdemokraateille olivat yhä tärkeitä ne perinteiset klientilistiset verkostot heidän vahvoilla tutkialueillaan, joihin myös järjestäytyneen rikollisuus liittyi vieläkin kiinteästi. Kuitenkin myös mafian suhtautumisessa poliittisiin toimijoihin tapahtui selvää muutosta 1980-luvulla, kun sisäisen valtakamppailun raaistama mafia luopui aikaisemmasta pidättäytymisestään poliitikkoja ja viranomaisia vastaan kohdistettaviin iskuihin.

¹⁰² Schneider & Schneider 2003, 127–140

¹⁰³ Dainotto 2015, 145–149

¹⁰⁴ *ibid.*, 148–149

¹⁰⁵ Schneider & Schneider 2003, 127–128

poliittista korruptiota vastaan, kun molempien tuomarien yhtäaikainen menetys järkytti suurta yleisöä ja nosti Falconen ja Borsellinon mafianvastaisen taistelun marttyyreiksi.¹⁰⁶

Samaan aikaan osui myös suuren korruptioskandaalin paljastuminen, kun käytännössä kaikkien poliittisten puolueiden osoitettiin sekaantuneen järjestelmälliseen korruptioon. Italiassa tätä tapausta alettiin kutsua nimellä *Tangentopoli*, 'Lahjuskaupunki'. Sen seurauksena useat johtavat poliitikot joutuivat oikeuteen ja suurimmat puolueet hajosivat.¹⁰⁷ Italian poliittisessa historiassa puhutaan ”ensimmäisen tasavallan” kaatumisesta: vuoden 1994 vaaleissa valtaan nousi Silvio Berlusconi ja Forza Italia -puolue.

¹⁰⁶ Schneider & Schneider 2003, 147–150

¹⁰⁷ Martinelli 2002, 42

3. Mafia retorisena aseena parlamenttikeskusteluissa

3.1. Mafiosità — eli etelän asukkaissa on vikaa

Tässä luvussa tarkastelen muotoja, joita mafia sai ensimmäisen tasavallan kaatumisen ajan poliittisessa keskustelussa 1992–1994. Erityinen paino on sillä, miten federalismia kannattaneet poliitikot käyttivät mafiaa osana argumenttiaan Italian valtion epäonnistumisesta. Tarkasteltavina aineistona ovat ensin parlamenttipuheenvuorot, joita esitettiin mafiakriisin keskeisillä hetkillä, Falconen ja Borsellinon murhien jälkeen, sekä näiden jälkeen parlamentaarisen antimafiakomission raportit.

Kun käsitellään mafian hyödynnettävyyttä Italian pilkkomisen retoriikassa, on huomattava mafian monet ulottuvuudet. Ensinnäkin mafia on rikollisjärjestö, joka pyrkii tekemään voittoa sille tuottoisin toimin, esimerkiksi huumekauppaa harjoittamalla. Toisaalta mafiaa on kuvattu ”yksityistä turvallisuutta myyväksi liiketoiminnaksi”,¹⁰⁸ joka antaa mahdollisuuden ostaa vakautta ja turvallisuutta siellä, missä virallinen valta ei ole onnistunut sitä tarjoamaan. Lisäksi mafia on yhteiskunnallinen rakenne, joka Etelä-Italiassa on täyttänyt keskushallinnon jättämiä aukkoja,¹⁰⁹ eräänlainen ”tapa toimia”. Mafian ymmärtäminen vain rikollisuutena ei vielä pidä sisällään tätä ”mafiakulttuuria” (*mafiosità*): ajatusta siitä, että mafia on juurtunut syväälle niissä yhteisöissä, joissa se toimii — tai jopa syntynyt noiden yhteisöjen omien ominaisuuksien takia.¹¹⁰

Mafian palauttaminen vain Etelä-Italian taloudellisen jälkeenjääneisyyden tai vanhan latifondo-ekonomian tuotokseksi jättää huomiotta, kuinka keskeiseksi osaksi järjestäytyneet rikollisuus on tehnyt itsensä osana yhteiskuntaa. Esimerkiksi Camorran historiaa tutkinut Tom Behan on todennut, että ”vaikka äärimmäiset taloudelliset ja yhteiskunnalliset ongelmat etelässä ovat järjestäytyneen rikollisuuden alkusyy, ennen kuin nämä voidaan poistaa, täytyy sodan ensimmäisenä vaiheena ottaa pois valtaan äänestetyt poliitikot ja äänestämättä valtaan päässeet suurliikemiehet ja byrokraatit.”

¹⁰⁸ Gambetta 1992, vii

¹⁰⁹ Behan 1996, 10

¹¹⁰ Dickie 1999, 1

Hän on vienyt ajatuksen niin pitkälle, että on päätyntyt toteamaan: ”Italian vaikutusvaltaisin rikollisjärjestö on parlamentti.”¹¹¹

Mafia tarjoaakin pohjoisen federalistiselle retoriikalle ja Padanian konseptin rakentamiselle kahdella tavalla hyödyllistä aineistoa. Toisaalta ”mafiakulttuuriin” vetoaminen Etelä-Italiaan liittyvänä ilmiönä antaa mahdollisuuden määritellä, millä tavalla pohjoinen ja eteläinen Italia eroavat toisistaan ja luoda viholliskuvia kahden erilaisilla luonteenpiirteillä varustetun kansan välille. Näin ollen Lega Nordin 1990-luvun mafiaretoriikan keskiössä ei niinkään ollut mafian tekemien rikosten leviäminen pohjoiseen, puhuttiinhan 1990-luvun alussa jo globaalista järjestöstä, vaan enemmänkin, ettei etelän *mafiosità* saisi jalansijaa pohjoisessa.¹¹² Toisaalta taas mafian kytkeytyminen poliittisen järjestelmän korruptioon teki mahdolliseksi hyökätä federalismia vastustavaa keskusvaltaa vastaan.

Tässä valossa keskeistä tarkasteltavaa niin antimafiakomission raporteissa kuin parlamentti-puheenvuoroissa on, millä tavalla ne käsittelivät mafiaa alueellisesti heterogeenisen Italian tai muiden yhteiskunnallisten rakenteden yhteydessä ja mihin ilmiöihin ne kytkevät järjestäytyneen rikollisuuden.

3.2. Marttyyrien haudalla — alahuoneen keskustelut murhatuista tuomareista

Giovani Falcone, *maxiprocession* tärkeimpiä taustavoimia, sai osakseen äkillisen ja yllättävän arvonnousun 23. toukokuuta 1992 kello 17.58 ajaessaan vaimonsa kanssa kauko-ohjattuun räjähteeseen. Ennen tätä tapausta vuosien 1986–1987 oikeudenkäyntiin osallistuneet syyttäjät oli palkittu toimintaresurssiensa leikkaamisella ja julkisella mustamaalaamisella — lehdistössä puhuttiin ”antimafia-ammattilaisista” (*professionisti dell’antimafia*) jotka olivat omaa virka-uraansa ja osastonsa rahoitusta edistääkseen nähneet mafian jäseniä pakkomielteisesti kaikkialla. Falconenkin virasto oli *maxiprocession* jälkeisinä vuosina lakkautettu ja hänet itsensä siirretty toisiin tehtäviin.¹¹³

¹¹¹ Behan 1996, 4

¹¹² Martinelli 2002, 71

¹¹³ Schneider & Schneider 2003, 144–146

Kuolemassaan Falconesta tuli kuitenkin sankari, jonka murha herätti julkista mafianvastaista mielialaa. Tässä tilanteessa, kaksi päivää onnettomuuden jälkeen, Italian parlamentin alahuone kokoontui ylistämään menetetyn pyhimyksensä perintöä.

Lega Nordin puheenvuoron piti puolueen puheenjohtaja Umberto Bossi (1941–). Edellisessä puheenvuorossa kristillisdemokraattien Bianco Gerardo (1931–), Etelä-Italian Campaniasta valittu edustaja, oli päättänyt esityksensä toteamukseen, ettei mafia ollut voittamaton ja että se olisi lyötävissä, mikäli valtio taistelisi sitä vastaan tosissaan. Sisiliasta hän kehotti näkemään ”oikean” version: ”Sisiliassa on mafia, mutta Sisilia on myös Falcone [- -], valtion suuri palvelija[.]” ”Sellainen on aito Sisilia, on Sisilia, joka taistelee vastaan[.]”¹¹⁴

Bossi sen sijaan kääntyi syyttämään ”korkeita henkilöitä”, jotka ”kokoontuvat arkun ympärille ja yrittävät puheillaan manata mustekalan [Cosa Nostra] tiehensä.” Sen sijaan, hän jatkoi, taistelu mafiaa vastaan ei ole onnistunut: pikemminkin on, että mafia hallitsee ”neljää miljoonaa ääntä”, josta poliitikot ovat riippuvaisia. Nyt, Bossi kuvasi, meneillään oli ”nelikymmenvuotisen poliittisen järjestyksen kriisi” ja edessä ”*la seconda Repubblica*”, ’toinen tasavalta’, siis uusi poliittinen järjestys, jossa toteutuisi myös perustuslain määräys, jonka mukaan vallan täytyy olla kansalla.¹¹⁵

Samoin Bossi syytti tiedotusvälineitä siitä, että ne kuvasivat Falconen kuin tämä olisi ollut ainoastaan mafiaa vastaan. Todellisuudessa, hän jatkoi, varsinaisia ongelmia olivat ”poliittis-mafiallinen yhteenliittymä” ja ”perinteiset puolueet [- -] joiden täytyy järjestäytyä uudelleen voidakseen jatkaa hallitsemista kuin aina ennenkin.”¹¹⁶ Puheensa lopetuksessa Bossi kytki yhteen mafian soluttautumisen poliittiseen järjestelmään ja tarpeen siirtyä *stato federaleen*: ”Se [mafia] on tunkeutunut koko organisaatiollaan politiikkaan. [- -] Liiga kulkee päinvastaiseen suuntaan kuin mafia ja tuomitsee tekemättömyyden, tehottomuuden ja kyvyttömyyden hallita keskitettyä ja korruptoituneiden puolueiden kontrolloimaa valtiota, joka myös täytyy tästä syystä korvata federalistisella valtiolla.”¹¹⁷ Bossi sai raikuvat, pitkään jatkuneet suosiosoitukset omalta parlamenttiryhmältään.

¹¹⁴ XI Legislatura, Discussioni, Seduta del 25 Maggio 1992, 114. ”*La mafia non è invincibile*” ”*Ecco, in Sicilia c’è la mafia, ma la Sicilia è anche Giovanni Falcone [- -] grande servitore dello Stato[.] È quella la Sicilia autentica, è la Sicilia che resiste[.]*”

¹¹⁵ XI Leg, Sed 25.4.1992, 115. ”*[g]li alti personaggi*” ”*si alternano attorno alle bare [- -] con le loro orazioni [- -] di esorcizzare la piovra*” ”*crisi tutto il sistema politico quarantennale*”

¹¹⁶ *ibid.*, 115. ”*la cupola politicomafiosa*” ”*partiti tradizionali [- -] che devono ricompattarsi per continuare a governare come prima*”

¹¹⁷ *ibid.*, 116. ”*[E]ssa è entrata con tutta la sua organizzazione nella politica. [- -] La Lega va in direzione opposta a quella della mafia e denunci a la latitanza, l’inefficienza, l’incapacità di governare dello Stato centralista e quindi partitocratico, che anche per questo deve essere sostituito dallo Stato federale.*”

Bossin puheenvuorosta on erotettavissa useita merkittäviä käsitteitä. Esimerkiksi ”mafia” ja ”politiikka” muodostavat tässä yhteydessä kiinnostavan käsiteparin. Bossin käyttämä ilmaisu ”*la cupola politicomafiosa*”, ’poliittis-mafiallinen yhteenliittymä’, kytkee nämä kaksi suoraan toisiinsa. Samoin puhuminen mafian tunkeutumisesta ”koko organisaatiollaan” politiikkaan jatkaa käsitteiden yhdistämistä. Tämän yhdistämisen loppuhuipennuksena Bossi käyttää ”Liigan” toiminnallisena vastinparina mafiaa, ei perinteistä poliittista järjestystä, puhuessaan ”päinvastaiseen suuntaan kulkemisesta”. Kontrasti edelliseen kristillisdemokraattien puhujaan on huomattava: tässä yhteydessä mafiasta puhutaan muodollisen subjektin kautta (”*in Sicilia c’è la mafia*”), kun taas toteamusta välittömästi seuraavassa rinnastuksessa Sisilia on Falcone.

Huomionarvoista on myös, ettei ”politiikan” käsite Bossin puheenvuorossa näytä sisältävän Lega Nordia. Sen sijaan siihen liittyvät ”perinteiset puolueet”, joihin liitetään attribuuttina myös korruptoituneisuus ja yhteys tehottomaan hallintoon. Näitä kaikkia merkityksiä kokoaa yhteen Bossin hyödyntämä käsite ”partitokratia”. Sen sijaan Lega Nord yhdistyy Bossin puheenvuorossa toiseen kiinnostavaan käsitteeseen, ”perustuslakiin”.

”Perustuslain” käsitteen merkitystä voi hahmottaa eri ulottuvuuksista. Ensinnäkin perustuslain on kuvattu olevan ”päivänpolitiikan” yläpuolella ja edustavan tarkkojen määräysten ohella myös epämääräisempiä arvoja — esimerkiksi ”vapautta” — sekä tietyllä tapaa antavan legitimitettä kaikelle muulle lainsäädännölle, toisaalta taas rajoittavan sen kanssa ristiriidassa oleviksi tulkittavien lakien säätämistä.¹¹⁸ Tässä mielessä ”perustuslaista” puhuminen viittaa eräänlaiseen valtion ideaalituoppiin — siis siihen, millainen valtion pitäisi olla. Tähän kytkeytyy myös puhe ”toisesta tasavallasta”, jossa perustuslain arvot toteutuvat niin, kuin ne Bossin tulkinnan mukaan olisi tarkoitettu (Bossin puheenvuorossa: ”vallan täytyy olla kansalla”). ”Toiseen tasavaltaan” palataan tarkemmin seuraavassa luvussa, kun tarkastelemisen aiheena on käsitteelle 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa annettu merkitys ja sen asteittainen muuttuminen julkisessa keskustelussa paremmin Lega Nordin poliittisia projekteja palvelemmaksi.

Toiseksi on huomioitava Italian vuoden 1948 perustuslain tietty epämääräisyys. Ensinnäkin se pitää sisällään poikkeuksellisen suuren joukon erilaisia kansalaisille suotuja oikeuksia ja valtion tehtäväksi säilytettyjä velvollisuuksia, jotka on kuitenkin muotoiltu hyvin yleisluonteisiksi — niiden roolista ennemminkin yleisinä ohjelmajulistuksina kuin eksaktina lainsäädäntönä kertoo, että italialaisessa oikeusperinteessä katsottiin pitkään, ettei näitä perustuslain kohtia voinut käyttää

¹¹⁸ Page 1985, 121–129

perusteena parlamentaarisen lainsäädännön kumoamiseksi perustuslain vastaisina.¹¹⁹ Epämääräisyyttä liittyy myös perustuslain näkemykseen keskusvallan ja alueellisten hallintojen välisistä valtasuhteista: toisaalta perustuslaki takaa periaatteessa maakunnille laajat oikeudet itsehallintoon, toisaalta se myös antaa keskusvallalle lukuisia keinoja rajoittaa tätä itsehallintoa käytännössä.¹²⁰ Näin ”perustuslain” voi varsinkin italialaisessa poliittisessa kontekstissa ajatella olevan monikäyttöinen käsite. Kaiken lisäksi eräs Italian sodanjälkeisen perustuslain erikoisuus on myös sen suoma laaja autonomia oikeuslaitokselle¹²¹ — poliittiseen järjestelmään pesiytyneestä rikollisuudesta puhuttaessa ”perustuslaki” voi sisältää tämänkin mielleyhtymän: näin mafiaa vastustanut ”Falcone” kytkeytyy ”perustuslain” kautta samalle positiiviselle puolelle, jolla Lega Nord katsoo olevansa.

Bossi hyödyntääkin puheenvuorossaan hyvin perustavanlaatuista dualistista käsitteiden käyttöä.¹²² Sen toisella puolella on negatiiviseksi koettu ”partitokratia”, johon liittyvät yhtä lailla rikollisuuteen viittaavat kielteiset käsitteet ”mafia” ja ”korruptio” kuin myös hallintoa luonnehtivat ”tekemättömyys”, ”tehottomuus” ja ”kyvyttömyys”. Vielä perustavammalla tasolla siihen liittyvät myös käsitteet ”politiikka” ja ”puolueet”, joiden osalta Bossi kiinnostavasti liittää yleistason käsitteen vastapuoleensa mutta ei itseensä. Tämä on ikään kuin Koselleckin kuvaama ryhmän vaatimus eksklusiivisesta oikeudesta yleiskäsitteeseen käännettynä toisin päin, siis irtisanoutuminen laajasta käsitteestä.¹²³ Kyseessä ei ole mitenkään poikkeuksellinen retorinen operaatio: ”politiikan” tulkitsemista kielteiseksi termiksi ja siitä irtisanoutumista voidaan pikemminkin pitää hyvin yleisenä retorisenä keinona parlamentarismissa.¹²⁴ Bossin puheenvuoron dualismissa puolestaan toisella puolella ovat Lega Nord ja positiiviseksi koettu ”perustuslaki”.

Samanlaista käsitteiden käyttöä on nähtävissä myös pian seuranneessa jatkokeskustelussa. Kansallinen trauma sai jatkoa nopeasti, kun vain muutamaa kuukautta Falconen salamurhan jälkeen Paolo Borsellino surmattiin autopommi-iskussa. Koska murha tapahtui sunnuntaina, kokoontui

¹¹⁹ Newell 2010, 51–52. Näiden taustalla on tulkittu olleen erityisesti sosialistien ja kommunistien vahva edustusto perustuslakia säätävässä istunnossa.

¹²⁰ Newell 2010, 61–64. Perustuslaki esimerkiksi takasi maakuntien (*regioni*) olemassaolon ja antoi niille oikeuden omaan lainsäädäntöön tietyissä kysymyksissä, mutta samalla maakuntien lainsäädännön piti olla samassa linjassa valtiollisen lainsäädännön ”perusperiaatteiden” kanssa. Keskusvaltio pystyi myös haastamaan maakuntien säätämiä lakeja niiden luonteesta riippuen joko perustuslakituomioistuimessa tai kansallisessa parlamentissa. Epäselvyyksiä täsmennettiin vuoden 2001 perustuslakiuudistuksessa maakuntien itsehallintoa tukevaan suuntaan.

¹²¹ Ginsborg 2003, 190–194

¹²² vrt. Koselleck 2004, 158

¹²³ vrt. Koselleck 2004, 156

¹²⁴ Palonen 2012, 97–100 ja 188–193

parlamentti seuraavan kerran vasta maanantaina. Salamurhasta keskusteleminen ei ollut varsinaisella asialistalla, mutta se nousi muutamaan otteeseen esiin. PDS:n¹²⁵ Mario Lettieri otti aiheen esille ja nimitti tapahtumien olevan ”eilisen verilöyly”, joka osoitti, että ”valtiokoneiston kyvyttömyys, tehottomuus, jos ei todellinen osallisuus, asettaa vaaraan niin monet viattomat sekä demokraattisen valtion peruspilarit.” Hän jatkoi toteamalla, ettei ”Italia voi jatkaa elämistä ’purkautuvan tulivuoren’ päällä.”¹²⁶

Myös tässä puheenvuorossa toistuvat Bossinkin käyttämät käsitteet ”tehottomuus” ja ”kyvyttömyys”. Lettierin käyttämässä retoriikassa ne liittyvät ”valtiokoneistoon” (*apparati dello Stato*). Bossin puheenvuoron tavoin itse valtiota — jonka ideaa Bossilla voi ajatella edustavan ”perustuslaki”, Lettierillä ”demokraattisen valtion peruspilarit” — ei tuomita, vaan pikemminkin valtaapitävät: Bossilla puolueet, Lettierillä koneisto. Voidaan kiistellä, onko kyseessä vain semanttinen ero: yhteiskuntatieteiden parissa on esimerkiksi kyseenalaistettu, voidaanko ylipäätään puhua käsitetason ”valtiosta”, joka olisi erillinen sitä käytännössä toteuttavasta politiikasta ja byrokraatiasta.¹²⁷ Toisaalta taas korruptiota ja hallinnollista dysfunktionaalisuutta tarkasteleva tutkimus erityisesti kehittyvissä maissa on puolustanut ”valtion” käsitteen hyödyllisyyttä: sen mukaan heikon hallinnon maissa ei ole mitenkään epätavanomaista, että ”valtioon” suhtaudutaan positiivisesti mutta ”hallintoon” tai ”hallitukseen” hyvinkin kielteisesti.¹²⁸ Tästä näkökulmasta ”valtion” irrottaminen politiikan ja järjestelmän toimimattomuudesta näyttäytyy tärkeänä osana sekä Lettierin että Bossin koselleckilaista ”asymmetristen vastakäsitteiden” rakentamista.

Mielenkiintoinen on myös Lettierin käyttämä metafora ”purkautuvasta tulivuoresta”. Poliittisen retoriikan tutkimuksessa metafora on nähty keinona tiivistää merkittävästi informaatiota pieneen tilaan,¹²⁹ vihjata laajemman narratiivin olemassaolosta¹³⁰ tai ohjata kuulijaa suoraan kohti haluttua ratkaisua.¹³¹ Näistä näkökulmista ”purkautuva tulivuori” voi saada lukuisia merkityksiä. Ensinnäkin tiiviin informaation näkökulmasta ”tulivuori” pitää sisällään laajan kirjon ominaisuuksia: tulivuorenpurkaukseen voi liittää esimerkiksi kasvavan paineen, Italian tulivuorien sijoittumisen

¹²⁵ *Partito Democratico della Sinistra*, kommunistisen puolueen jatkaja

¹²⁶ XI Legislatura, Sed 20.7.1992, 2349. ”*la strage di ieri*” ”eilisen verilöyly” ”*l’incapacità, l’inefficienza se non la vera complicità, degli apparati dello Stato son tali da mettere in pericolo la vita di tanti innocenti e gli stessi cardini dello Stato democratico.*” ”*l’Italia non può continuare a vivere sul ’vulcano in eruzione*”

¹²⁷ vrt. Lefebvre 2003, 84–87

¹²⁸ vrt. Lentz 2014, 175–178 ja 195–199; Jauregui 2014, 253

¹²⁹ Ortony 1975, 47

¹³⁰ Stone 1988, 118

¹³¹ Mio 1997, 119–123

etelään ja Napolin suoranaisesti tulivuoren päälle, Pompeijin kaltaisen hautaamisen sekä varsinaisen ongelman sijaitsemisen jalkojen ja maan alla poissa näkyvistä. Laajemman kertomuksen näkökulmasta ”purkautuva tulivuori” voi vihjata moneen päätelmään: esimerkiksi että tulivuoren päälle on aikanaan rakennettu typerästi ja että nyt purkaus on vaarantamassa kaiken rakennetun olemassaolon. Tähän liittyy läheisesti myös ajatus metaforan viittaamisesta ratkaisuun: tulivuoren tapauksessa johtopäätösten voi ajatella olevan karuja, sillä todellisuudessa purkautuvaa tulivuorta on mahdoton pysäyttää ja parhaita keinoja laavavirtojen ja tuhkapilvien väistämiseksi ovat vetäytyminen ja niiden välttäminen. Tulivuoria ei myöskään pysty sammuttamaan tai tekemään vaarattomiksi: niitä on joko kierrettävä kokonaan tai niiden kanssa on pystyttävä elämään. Esimerkiksi tällaisista näkökulmista Lettierin tulivuorimetaforalla voi nähdä huomattavia yhteyksiä rikollisuuteen ja Etelä-Italiaan.

Borsellinon salamurhaan viitattiin samana päivänä vielä muutama otteeseen yksittäisissä puheenvuoroissa, mutta järjestäytyntä keskustelua aiheesta ei käyty. Seuraavana päivänä laitoikeistoa edustavan MSI:n¹³² Maurizio Gasparri kritisoi ”viiden minuutin keskustelua”, joka aiheelle oli suotu. Hän sai suosionosoitukset ryhmältään, mutta parlamentin puhemies torui häntä työjärjestyksestä poikkeamisesta ja jatkoi muihin aiheisiin.¹³³ Kun aiheesta ei ollut käyty kunnollista keskustelua 23. heinäkuutakaan mennessä, radikaalipuolueen pitkäaikainen johtohahmo Marco Pannella tuskastui puhemiehelle: ”Tämä ei ole parlamentaarista!”¹³⁴

Tässä yhteydessä merkillepantavaa on vetoaminen ajallisen ulottuvuuden tuomaan pakottavuuteen, jonka Koselleck määrittelee yhdeksi kriisin perusominaisuuksista.¹³⁵ Näin vaatimusten esittämisen parlamenttikeskustelun aloittamisesta voi ajatella rakentavan ja pohjustavan kriisiin perustuvaa asetelmaa, jossa oppositiopuolueet pääsevät haastamaan hallitusta. Toisaalta prosessin syyttämisen epäparlamentaariseksi voi ajatella olevan myös yksinkertaisesti helppo retorinen keino hyökätä hallitusta vastaan: julkisen keskustelun vaatimuksen kun katsotaan esimerkiksi habermasilaisessa perinteessä olevan välttämätön osa järjestelmän legitimaatiota.¹³⁶ Ylipäänsä vastapuolen syyttäminen epärehelliseksi, laimeammassa muodossa sääntöjen rikkojaksi ja vahvemmin suorastaan rikolliseksi, on perustavanlaatuinen poliittinen tehokeino:¹³⁷ tässä

¹³² *Movimento Sociale Italiano*, Mussolinin kannattajien vuonna 1946 perustama uusfasistisena pidetty puolue

¹³³ XI Legislatura, Sed 21.7.1992, 1387.

¹³⁴ XI Legislatura, Sed 23.7.1992, 1668. ”[Q]uesto non è parlamentare!”

¹³⁵ Koselleck 2002, 238

¹³⁶ Steiner 2012, 125

¹³⁷ Palonen 2012, 138–141; Nicholas 2011, 177–180

yhteydessä sitä voi pitää tavanomaista hyödyllisempänä, sillä keskeisenä teemana on juuri valtaapitävien yhteys rikollisiin.

Lega Nord pääsi lopulta viittamaan aiheeseen parlamentaarisella näyttämöllä 24. heinäkuuta, kun puheenjohtaja Bossi kytki mafiakysymyksen osaksi käytyä laajaa keskustelua taloudesta. Arvosteltuaan taloudellista tukea, jota toimintaansa pohjoisesta etelään siirtäville yrityksille oli tarjolla, hän siirtyi viittamaan viimeaikaisiin tapahtumiin: ”Mitä etelään tulee, pidän tarpeellisena muistaa järjestäytyneiden rikollisryhmien uhreja, viimeisimpänä tuomari Borsellino. Määrittelin heidät järjestelmän ennalta määräämiksi uhreiksi [- -].”¹³⁸ Tässäkin yhteydessä toistuvat monet edellä käsitellyt elementit: tulivuoren päälle rakennetun kaupungin tavoin ”järjestelmä” (*la sistema*) ei voi Bossin määrittelyssä kuin aiheuttaa uhreja, ja ”heistä viimeisimmästä” puhuminen myös narratiivisesti vihjaa niin aiemmista uhreista kuin myös tulevistakin. Samaten ”järjestelmän” käsite sopii hyvin dualistiseen asetelmaan ja olisi toimivasti korvattavissa myös aiemmin käytetyillä ”partitokratialla” tai ”politikalla”. Bossi myös antaa puheenvuorossaan ongelmalle selvän spatiaalisen ulottuvuuden viittaamalla suoraan etelään. Kaiken lisäksi sen mainitsemisen eri aihepiiriin liittyvän kysymyksen yhteydessä kuin sivuhuomiona voi ajatella tuovan mieleen retoriikan historiassa usein mainitun Cato vanhemman vakiolopetuksen ”*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam*” (’Olen muuten sitä mieltä, että Karthago on tuhottava’) — kysymyksen nostamisen niin perustavanlaatuiseksi, että siihen voi vedota lähes jokaisessa yhteydessä.

Varsinainen keskustelu salamurhasta käytiin vasta 28. heinäkuuta, jolloin se oli otsikoitu työjärjestykseen nimellä ”Kysymykset viimeaikaisista tapahtumista Palermossa”. Lega Nordin puheenvuoron piti sosialisteista puolueeseen loikannut Marco Formentini (1930–) Milano-Paviasta. Hän aloitti lainaamalla presidenttiä, joka oli julistanut valtion ”olevan sodassa” ja jatkoi heti, ettei sota ole vain mafiaa vastaan ”vaan koko yhteenliittymää”, sillä mafiasta oli tullut valtion rakenteisiin tunkeutumalla ”valtio valtiossa”. Taustalla oli valtion epäonnistuminen: ”[S]e on seurausta julkisen vallan karkuruudesta vihollisen edessä.” ”Vielä tarkemmin rintamakarkureita olivat keskusvaltaa edustavat poliitikot: ”Siis tämän vuoksi Italian kansa ei voi kuin käyttää nimitystä ’rintamakarkuri’ koko keskusvaltaa kannattavasta poliittisesta luokasta.”¹³⁹ Tästä hallinnon epäonnistumisesta hän siirtyi sulavasti koko valtion epäonnistumiseen:

¹³⁸ XI Legislatura, Sed 24.7.1992, 1731. ”*Per quanto riguarda il sud, ritengo necessario ricordare le vittime delle cosche, ultima in ordine di tempo il giudice Borsellino. Le definirei vittime predestinate del sistema [- -].*”

¹³⁹ XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2072. ”*Interrogazioni sui recenti fatti di Palermo*” ”*ma soprattutto contro la cupola*” *Stato nello Stato*” [È] *conseguenza della diserzione delle pubbliche autorità di fronte al nemico.*” ”*Ecco perché il popolo italiano non può non usare il termine 'disertore' rivolto a tutta la classe politica centralista.*”

”Palermo, itse asiassa, ja sen kanssa koko Sisilia, puhumattakaan muista Italian alueista, joilla mustekala liikkuu vapaasti, ovat nyt enää verisiä riekaleita valtiosta, joka on jätetty pahimpien kurkunleikkaajien armoille. Julkiset puheenvuorot, saarnat, fariseukselliset perustelut ovat menettäneet merkityksensä [- -].”¹⁴⁰

Puheensa lopetuksessa Formentini veti syytöksistään johtopäätökset, että keskusvalta oli hylättävä ja siirryttävä Lega Nordin ajamaan federalismiin:

”Huhtikuun 6. päivä¹⁴¹ merkitsi vedenjakajaa kahden aikakauden välissä: partitokraattisen keskusjohtoisuuden ja federalistisen autonomian. Kansalaiset eivät enää joudu elämään valtiossa, joka on heille kuin vieras ruumis, vaan heidän täytyy tuntea osallistuvansa siihen. Keskitetty valtio on heikentänyt kansan moraalista voimaa; tämä voima, joka on demokratian pelastamiselle välttämätön, kansan täytyy lopultakin löytää itsestään.”¹⁴²

Tässä puheenvuorossa toistuvat monet aikaisemminkin eriteltyt käsitteenmäärittelyn elementit. Keskeistä siinä on jälleen ”mafian” ja ”valtion” kytkeminen toisiinsa; tosin ”valtio” tässä yhteydessä viittaa juuri keskitettyyn valtioon ja keskitettyä vatiota kannattaviin poliitikkoihin. Sen vastapuolena on ”kansan”, jonka täytyy löytää itsestään ”moraalinen voima”, sekä ”demokratia”, joka Formentinin puheessa on lopulta pelastamista vaativa arvo. Kuten esimerkiksi aikaisemmin esitellyssä Bossin puheenvuorossa, tässäkin vastinpariksi nousee toisaalta vallitseva poliittinen järjestelmä (Bossilla ”partitokratia” ja ”politiikka”, Formentinilla ”keskitetty valtio”, ”partitokraattinen keskusjohtoisuus” ja ”keskusvaltaa edustavat poliitikot”), toisaalta taas puhtaampana nähty epämääräinen ihanne (Bossin ”perustuslaki”, Formentinin ”kansan moraalinen

¹⁴⁰ XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2073. ”Palermo, infatti, e con essa tutta la Sicilia, nonché tutte le regioni d'Italia nelle quali si muove liberamente la piovra, sono ormai soltanto dei brandelli sanguinosi di un paese lasciato alla mercé dei peggiori tagliagola. I discorsi ufficiali, le omelie, le giustificazioni farisaiche hanno perduto significato [- -].”

¹⁴¹ Vaalipäivä, jona Lega Nord nousi parlamenttiin

¹⁴² XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2074. ”Il 6 aprile ha segnato lo spartiacque fra due epoche: quella del centralismo partitocratico e quella dell'autonomia federale. I cittadini non debbono più, da adesso in poi, vivere lo Stato come un corpo estraneo, ma devono sentirsene partecipi. Lo Stato centralista ha fiaccato la forza morale della gente; questa forza, che è essenziale per salvare la democrazia, la gente deve finalmente trovarla in se stessa.”

voima” ja ”demokratia”). Tätä voi pitää poliittisesti tehokkaana koselleckilaisena ”asymmetrisenä vastaparina”.

Formentinin puheenvuorossa on syytä huomioida myös sen retoriset ulottuvuudet. Ensinnäkin on syytä huomioida, millaisia nimityksiä Formentini liittää vastustamaansa poliittiseen järjestykseen: ”rintamakarkurit”, ”kurkunleikkaajat”, ”fariseukset”, ”veriset riekaleet” ja ”vieras ruumis”. Tämä on vahvaa nimeämistä, jonka voi ajatella pyrkivän vaikuttamaan siihen, millaisesta poliittisesta todellisuudesta puhutaan.¹⁴³ Lisäksi on merkillepantavaa, kuinka monet Formentinin metaforat liittyvät väkivaltaan ja kytkeytyvät näin hänen puheenvuoronsa alussa tekemäänsä viittaukseen sodassa olemisesta. Tällaisen retoriikan voi nähdä monella tapaa hyödylliseksi: Esimerkiksi australialainen yhteiskuntatieteilijä David Campbell (1961–) on määritellyt poliittisen retoriikan keskeiseksi tarkoitukseksi tuottaa jakolinjoja ”meihin” ja ”muihin” käyttämällä hyväkseen pelkoa, erilaisuutta ja vierauttamista sekä yleisesti ottaen vaaran ja uhan diskursseja.¹⁴⁴ Tästä tarkastelutavasta varsinaisen ”sota” käydään Formentinin puheenvuorossa mafiaa eli ”mustekalaa” vastaan, mutta ”rintamakarkuruuden” kautta ”keskusvaltaa kannattavat poliitikot” kytkeytyvät osaksi vaaran diskurssia. Sisilia ja ”muut Italian alueet, joilla mustekala liikkuu vapaasti” puolestaan antavan sodalle spatiaalisen ulottuvuuden ja piirtävät rajalinjoja, mikä myös on Cambellin määritelmän mukaan keskeinen poliittisen retoriikan tehtävä.¹⁴⁵

Toisaalta taas yhdysvaltalainen poliitikantutkija Michael J. Shapiro (1940–) on analysoinut poliittista retoriikkaa tarinoiden tuottamisen ja sitä kautta ”meidän” ja ”toiseuden” välisen jakolinjan uusintamisen näkökulmasta.¹⁴⁶ Tämä ajatus on lähellä yhdysvaltalaisen historioitsijan Hayden Whiten (1928–2018) käsitystä narratiiveista: sen mukaan tapahtumista voidaan kertoa tarina lukemattomilla eri tavoilla ja tätä kautta antaa niille merkitys, joskin kerrottu tarina ei voi olla mielivaltaisen vaan sen täytyy noudattaa narratiiville ominaista rakennetta.¹⁴⁷ Tässä mielessä Formentinin puheenvuoron toisiinsa linkittyvät metaforat voidaan myös ymmärtää osana poliittista tarinankerrontaa: se sisältää sodan tarinan lähtökohtana, mitä seuraavat ensin pakenevat keskusvaltaa kannattavat poliitikot, sitten valtion jääminen ”kurkunleikkaajien” armoille ja lopulta pelastus, joka tulee ”kansan moraalista” voimasta ja ”demokratiasta”.

¹⁴³ vrt. Palonen 1997, 108–127

¹⁴⁴ Kuusisto 1999, 23. Huomattavaa on, että Cambellin määritelmä liittyy tarkasti ottaen valtion ulkopoliitikassaan käyttämään retoriikkaan. Sillä voi kuitenkin nähdä hyödynnettävyyttä myös tämän tutkimuksen viitekehityksessä, jossa sisäpoliittinen retoriikka ja viholliskuvat kohdistuvatkin omaan valtioon ja hakevat sen lakkauttamista.

¹⁴⁵ Kuusisto 1999, 23

¹⁴⁶ *ibid.*, 23

¹⁴⁷ *ibid.*, 28

Poliittiseen tarinankerrontaan on myös nähty kytkeytyvän tarve legitimoida kyseessä olevan poliittisen toimijan päämääriä. Esimerkiksi yhdysvaltalainen sosiologi C. Wright Mills (1916–1962) määritteli poliittisen retoriikan keskeiseksi elementiksi motiivit, jotka oikeuttivat kulloinkin vaaditut toimenpiteet.¹⁴⁸ Samaa ajatusta on kehitellyt brittiläinen historioitsija Quentin Skinner (1940–) korostamalla poliittisen toimijan tarvetta esittää toiminnalleen moraalisesti hyväksyttävät perusteet, olivat nämä sitten todelliset toimintaa ohjaavat motiivit tai vain keino voittaa yleisö puolelleen.¹⁴⁹ Perustellessaan puheenvuorossaan ”federalistisen autonomian” välttämättömyyttä Formentini mainitsee ”kansan moraalisen voiman” ja kytkee sen osaksi ”demokratiaa”. Näitä voidaan kumpaakin pitää skinneriläisittäin käsitteinä, jotka poliittinen yleisö yleensä hyväksyy.¹⁵⁰ Lisäksi Formentinin moraalisessa perustelussa on nähtävissä länsimaiselle tarinankerronnalle tyypillinen sankari–uhri–roisto-rakenne:¹⁵¹ siinä uhrina on Italia, sankarina ”demokratia”, ”moraalisen voimansa” löytävä kansa sekä federalistinen valtio, kun taas roiston osa lankeaa sekä mafialle että keskusvaltaa kannattaville poliitikoille, ”rintamakarkureille”. Roistoon liittyy vielä vahva moraalisiin kytkeytyvä metafora, ”fariseuksellisuus”, joka suoraan viittaa tekopyhyyteen ja moraaliseen kelvottomuuteen.

Lega Nordin puheenvuoro ei jäänyt parlamentti-istunnon ainoaksi, joka tulkitse valtion epäonnistuneen ja päätteli siitä, että keskusvalta oli hylättävä. Esimerkiksi reformoitujen kommunistien¹⁵² edustaja Pancrazio De Pasquale (1925–1992), Sisilian alueparlamentin entinen puhemies, sai osakseen useilta ryhmiltä ”aploodeja” ja ”lukuisia onnitteluja” pidettyään puheen, jossa hän syytti poliittista järjestelmää täydellisestä mädännäisyydestä: ”[T]eidän poliittinen ja elektoraalinen voimanne Sisiliassa on kasvanut symbioosissa mafian voiman ja vallan kanssa. [- -] Näin ollen, arvoisat kollegat, kaikki vetoamukset yhtenäisyyden puolesta kuulostavat valheellisilta, olkoonkin niiden taustalla hyvä tarkoitus. Se on kuin sanoisi: liittykäämme kaikki mafiaan taistelemaan mafiaa vastaan.”¹⁵³ Hyvin samaan tapaan Lega Nordin puheenvuorojen kanssa se

¹⁴⁸ Kuusisto 1999, 30

¹⁴⁹ *ibid.*, 31

¹⁵⁰ *vt.* Kuusisto 1999, 31: ”[H]e may, for instance, have to state the motives and political principles the audience aims and wants to hear, and then go on to connect them to the specific circumstances of his deed.”

¹⁵¹ Kuusisto 1999, 30

¹⁵² *Rifondazione Comunista*, hajonneen kommunistipuolueen raunioille koottu uusi poliittinen liike

¹⁵³ XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2075–2076. ”*applausi*” ”[*m*]olte congratulazioni” ”[*L*]a vostra forza politica ed elettorale in Sicilia è cresciuta in parallelo ed in simbiosi con la crescita della forza e della potenza della mafia. [- -] Stando così le cose, onorevoli colleghi, ogni appello all'unità di tutti suona falso, anche se formulato con le migliori intenzioni. Sarebbe come dire: uniamoci alla mafia per lottare contro la mafia.”

kytkee yhteen ”politiikan” ja ”mafian” käsitteet menen niin pitkälle, että esittää valtuopuolueiden poliittista ohjelmaa seuraamisen olevan sama kuin mafiaan liittymisen.

Valtuopuolue kristillisdemokraattien puheenvuoron keskustelun loppupuolella piti Milanon edustaja Ombretta Fumagalli Carulli (1944–). Falconen murhaan liittyneen puheenvuoron pitäneen puoluetoverinsa Bianco Gerardon tavoin hän vetosi puheessaan valtion kykyyn uudistua ja voittaa mafia: ”Olemme varmoja, että jos maamme omaksuu modernimman, tehokkaamman ja läpinäkyvämmän institutionaalisen järjestelmän, se lisää valtion uskottavuutta ja päättäväisyyttä myös taistelussa tukehduuttavia mafian viirejä vastaan, jotka häpäisevät Sisilian ja maan.”¹⁵⁴ Tätä hän kutsui kaikkien puolueiden tehtäväksi. Puhe myös keskeytyi kerran välihuutoon, kun Fumagalli Carulli epäili raamatun kertomukseen viitaten ”kukon vielä kiekuvan” niille, jotka ”tänään huutavat muita ’Juudaaksi’” ja vakuutti oikeuslaitosta valvovan *Consiglio superiore della magistratura*n (CSM) itsenäisyyttä — tällöin Sisiliasta *La Reten*¹⁵⁵ listoilta valittu Gaspare Nuccio huusi väliin: ”Kerro se Caponnettolle!”¹⁵⁶ Kommentti liittyi Falconen ja Borsellinon työtoveriin Antonino Caponnettoon, jonka yleneminen CSM:ään oli torpattu korruptoituneeksi syytetyllä päätöksellä ja joka oli savustettu eläkkeelle pian 1980-luvun lopun mafiaoikeudenkäyntien jälkeen.

Tarve vakuuttaa valtiollisten elimien itsenäisyyttä voidaan edellisten puheenvuorojen valossa ymmärtää vastatoimeksi ”valtion” ja ”mafian” yhdistämiseen tähtäävälle käsitteenmäärittelylle, Nuccion välihuuto puolestaan reaktioksi hyökätä tällaista retorista operatiota vastaan. Aikaisempien parlamenttipuheenvuorojen pohjalta voidaan myös kiinnostavasti todeta, että Formentinin puheenvuoron tavoin Fumagalli Carullin puhe pitää sisällään Raamattuun viittavan moraalisen rinnastuksen. Siinä missä Formentini syytti valtaapitäviä puolueita ”fariseukselliseksi”, käyttää Fumagalli Carulli Pietarin lankeemukseen liittyvää tarinaa: itseään muita hurskaampana pitänyt opetuslapsi vannoi pysyvänsä Jeesukselle uskollisena mutta vaaran uhatessa kuitenkin kielsi uskonsa kolmesti ennen kukon kiekumista. Fumagalli Carulli ei kuitenkaan siteeraa kertomusta täysin uskollisesti, sillä hän liittää kiekumisen ”muiden huutamiseen Juudaaksi”, joka tunnetusti oli Pietarin tavoin hänkin yksi opetuslapsista. Määrittelemällä kertomuksen koskemaan samanarvoisia opetuslapsia Fumagalli Carullin voi tulkita hieman muuttavan alkuperäistä Raamatun opetusta ja

¹⁵⁴ XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2078. ”Noi siamo convinti che, se il nostro paese si doterà di un sistema istituzionale più moderno, più efficiente, più trasparente, aumenterà la credibilità ed incisività dello Stato anche nella lotta alla soffocante ragnatela mafiosa che impregna la Sicilia ed il paese.”

¹⁵⁵ *Movimento per la Democrazia - La Rete*, agendaltaan mafiaa ja korruptiota vastustava puolue, joka oli organisoitu vuoden 1992 vaaleja varten ja joka sai kaksitoista edustajaa XI parlamenttiin.

¹⁵⁶ XI Legislatura, Sed 28.7.1992, 2077. ”Diglielo a Caponnetto!”

viittaavan parlamentaarikoihin, joista toiset kuvittelevat valheellisesti olevansa toisia hyveellisempiä.

Yleisesti esitellyissä Falconen ja Borsellinon murhaan liittyvissä parlamenttipuheissa mafian voi nähdä ottavan paikkansa Italian pilkkomisen retoriikassa. Keskeisenä huomiona voidaan pitää, että keskusvaltaa kannattavat puolueet myönsivät monet valtiollisten järjestelmien epäonnistumiset mutta olivat lopulta haluttomia sanoutumaan niistä irti ja kokivat kuitenkin itse järjestelmän vielä pelastettavissa olevaksi. Sen sijaan federalismia kannattavat puolueet argumentoivat keskitetystä valtiosta luopumista. Kuten jo mainitun *mafiositàn* tapauksessa, retoriikan keskiössä ei ollut mafian varsinainen toiminta, rikollisuus, vaan se, kuinka mafian olemassaolo heijasteli järjestelmän mädäntyneisyyttä ja toimimattomuutta. Lega Nordin päämäärälle, pohjoisen laajalle itsehallinnolle tai itsenäisyydelle, oli hyödyllistä nähdä mafia merkkinä koko keskushallinnon, siis Italian, epäonnistumisesta.

Kiinnostavasti kuitenkin Lega Nordin puheenvuoroissa varsinainen suora argumentaatio federalismin puolesta ei vaikuta olleen pääosassa vaan pikemminkin käsitteenmäärittely sekä poliittisen narratiivin rakentaminen, joissa federalistinen valtio on sekä vastakohta rikollisuuden ja politiikan yhteistoiminnalle että näiden luoman vaaran ratkaisu ja Italian pelastus. Mafialla voi nähdä monta tehtävää tällaisessa poliittisessä retoriikassa: se kytki vastapuolen moraalisesti vastustettavaan ilmiöön, loi tunnetta vaaran ja kriisin kohtalokkuudesta, rakensi kuvaa vaarallisesta ja vastustettavasta ”toiseudesta” sekä antoi mahdollisuuden määritellä koetulle uhkalle maantieteellisen ulottuvuuden. Kytkemällä keskusjohtoisen valtion mafiaan ja kaikkiin rikollisuuteen liittyviin ongelmiin federalistisen retoriikan voi nähdä tehneen keskusjohtoisuuden vaihtoehdosta, federalismista, luonnollisen ratkaisun, jota ei tarvinnut yksityiskohtaisesti perustella.

3.3. Antimafiakomission kolmetoista raporttia valtion epäonnistumisesta

Falconen ja Borsellinon murhaa seuranneessa julkisessa ryöpytyksessä parlamentti katsoi tarpeelliseksi asettaa molemmista kamareista kootun komission selvittämään järjestäytyneen rikollisuuden tilannetta Italiassa. Suhteellisen lyhyeksi jääneen toimintakautensa aikana se ehti valmistaa 13 raporttia Italian mafiasta: poiketen aikaisemmista komissioista, jotka olivat ajautuneet sisäisiin riitoihin ja päätyneet esittämään keskenään kilpailevia raportteja, 11. parlamentin mafianvastainen komissio sai raporteilleen sekä hallituksen että opposition tuen. Näin niitä voi tarkastella eräänlaisena vastauksena edellä esitetyille poliittisille puheenvuoroille.

2. kesäkuuta 1993 senaatille esittelemässään raportissa¹⁵⁷ komissio kuvasi laajalti mafian ja poliitikkojen välisiä läheisiä yhteyksiä. Raportin Etelä-Italiaa koskevat muotoilut painottavat paikallispolitiikan epäonnistumista: raportissa esimerkiksi todetaan, ettei *Mezzogiornon* poliittinen korruptio ”pystyisi kukoistamaan” ilman laajamittaista poliittisen eliitin hyväksyntää. Samoin se nostaa esille mittavan yhteistyön verkoston, jossa paikalliset mafiosot vaihtoivat kontrolloimiaan ääniä poliittisiin palveluksiin.¹⁵⁸

Raportti myös osoittaa nimeltä useita parlamentaarikoita, jotka olivat tehneet ”poliitikkojen ja mafian välistä yhteistyötä”.¹⁵⁹ Korkeimman tason poliitikko, jonka raportti nimeää tehneen yhteistyötä mafian kanssa, oli kristillisdemokraattien voimahahmo Giulio Andreotti (1919–2013), Italian entinen pääministeri, joka oli ollut vallassa vielä edellisen parlamentin aikana. Hänen todetaan ”ei vain satunnaisesti” puuttuneen oikeusprosesseihin, jotka uhkasivat Cosa Nostran etuja.¹⁶⁰

Nämä huomiot voi helposti nähdä otolliseksi aineistoksi edellä mainittuihin haluihin kytkeä järjestäytynyt rikollisuus osaksi keskusvallan epäonnistumista. Tältä kannalta onkin mielenkiintoista, että kuin tätä argumenttia ennakoiden raportti esittää Cosa Nostran harjoittavan tietoista poliittista strategiaa ja pyrkivän aktiivisesti ”hajottamaan Italian hallinnon uskottavuuden”.¹⁶¹ Sen toimintaa luonnehditaan useassa kohdassa ilmaisulla *massonico*, ”vapaamuurarillinen” tai ”salaseurallinen”.¹⁶² Tämän tyyppisen retoriikan voi ajatella korostavan mafiaa valtiosta erillisenä toimijana, jolla on selvä valtiota vastustava agenda. Sen puolestaan voi nähdä vaihtoehtoisena tulkintana *federalismoa* hyödyttävälle näkemykselle keskusvallan ja mafian korruptoituneesta yhteistyöstä.

Myöskään raportin lopputulema ei näe tilannetta mitenkään toivottomana valtion kannalta. ”Italiassa on keinot, ymmärrys ja tahto [- -] hävittää Cosa Nostra”, todetaan. Raportti päättyy kaiken

¹⁵⁷ XI Senato della Repubblica, Documento XXIII, n. 2

¹⁵⁸ XI SdR, XXIII, n. 2, 13

¹⁵⁹ *ibid.*, 14. ”*affari politico-mafioso*”

¹⁶⁰ *ibid.*, 15

¹⁶¹ *ibid.*, 40

¹⁶² Tämän ehkä pohjoiseurooppalaisemmasta näkökulmasta hämmentävän sanan yhteydessä on syytä muistaa ”salaseurallisuus” Etelä-Euroopan kontekstissa. Ensinnäkin, kuten jo mainittu, ”salaseurallisuus” on perinteisesti nähty yhtenä Camorran ominaisuutena. Toiseksi salaseurojen jahtaamisella on Italiassa pitkät perinteet: jo Itävallan rautakansleri Metternich metsästi valtakuntansa reuna-alueilla salaperäisen joskin ilmeisesti myös olemattoman *comité directeurin* soluja. Myös Italian itsenäisyyttä juonittiin San Marinon paenneiden salaliittolaisten joukossa. Uudemmallalla ajalla esimerkiksi presidentti Francesco Cossiga joutui eroamaan 1992, kun häntä syytettiin maanpetoksesta ja varjohallinnon rakentamisy yrityksistä turvallisuuskoneiston kanssa. Ks. myös Sked 2001, 43–45

jälkeen ja kaikesta huolimatta varsin uskaliaaseen toteamukseen: ”On valtio, joka toimii, mafiasta ja korruptiosta huolimatta[.]”¹⁶³

Mielenkiintoista on, että komission sisältä jätettiin kaksi eriävää loppuraporttia. Toisen eriävän raportin jätti *Partito Radicalen*¹⁶⁴ edustaja Marco Taradash (1950–), joka seuraavissa vaaleissa nousi parlamenttiin Forza Italian listoilta. Hänen versionsa syyttää komission varsinaista raporttia ”rohkeuden puutteesta” mitä tulee niihin toimiin, joita täytyy tehdä ”Sisilian, *Mezzogiornon*, puhumattakaan koko maan” tulevaisuuden puolesta.¹⁶⁵ Samoin se nimittää komission enemmistön loppuraporttia ”*partitocraticon*” aikaansaamaksi kompromissiksi.¹⁶⁶

Toisen eriävän raportin allekirjoittajia olivat edustaja Altero Matteoli (1940–2017) sekä senaattori Michele Florino (1940–), kumpaisetkin kristillisdemokraattien jäseniä, joskin seuraavissa vaaleissa Matteoli edusti Forza Italiaa ja Florino laitoikeistolaista Alleanza Nazionalea. Myös tämä eriävä raportti syyttää komissiota ja parlamenttia rohkeuden puutteesta. Se myös epäilee ylipäänsä Italian poliittisen järjestelmän kykyä taistella Camorraa ja Cosa Nostraa vastaan ja toteaa siksi tasavallan uskottavuudesta synkästi: ”Sen [tasavallan] legitimitetti tulee aina jäämään epäilyksen alaiseksi.”¹⁶⁷

Nämä eriävät raportit ovat huomionarvoisia myös siksi, että vain kolmessa tapauksessa kolmestatoista komission enemmistön raportti haastettiin vaihtoehtoisella tulkinnalla — ja vain tästä raportista jätettiin kaksi eriävää mielipidettä. Keskeistä molemmille eriävälle raporteille oli kytkeä mafiaongelma muihin poliittisiin ongelmiin ja todeta, että järjestelmä on perustavanlaatuisesti vialla. Myös varsinainen enemmistön raportti tunnusti kolossaaliset epäkohdat poliittisessa järjestelmässä, mutta ei ollut valmis hylkäämään yhtenäistä Italiaa.

Sama kuvio on nähtävissä myös komission yhdeksännen raportin, vuotuisen tiedonannon, kanssa, josta Matteoli ja Florini myös jättivät eriävän versionsa. Heidän vastineensa on sanamuodoissaan edellistäkin jyrkempi ja syyttää järjestelmän mädännäisyyden koskevan myös virkamiehistöä ja poliisia.¹⁶⁸ Sen retoriikka menee niinkin pitkälle, että välistä Matteoli ja Florini puhuvat

¹⁶³ XI SdR, XXIII, n. 2, 70. ”*L’Italia ha i mezzi, le intelligenze e le volontà per [- -] sconfiggere Cosa Nostra*” ”*C’è uno Stato che funziona, nonostante la mafia e le corruzioni[.]*”

¹⁶⁴ Partito Radicale, varsinaisesti 1955–1989 toiminut liberaalipuolue, joka hajoamisensa jälkeen jatkoi toimintaansa erilaisten vaalilistojen ja koalitioiden kautta

¹⁶⁵ XI SdR, XIII, n. 2-ter, 31

¹⁶⁶ *ibid.*, 7

¹⁶⁷ XI SdR XIII, n. 2-bis, 85. ”*La sua legittimità sarà sempre messa in dubbio.*”

¹⁶⁸ XI SdR, XIII, n. 9-bis, 27

mahdollisuudesta suureen salaliittoon, ”*Il teorema maffia-massoneria-servizi segreti-terrorismo nero*”, johon myös politiikka on sekaantunut ja joka vastustaa demokratiaa.¹⁶⁹

Yhtä värikkäitä nostoja ei ehkä voida tehdä komission varsinaisista raporteista, mutta nekin antavat kiintoisia näkökulmia Italian heterogeenisuuden merkityksestä *unitàn* ja *federalismon* kamppailussa. Varsinkin järjestäytyneen rikollisuuden alueellisia muotoja tarkastelevat raportit ovat tässä suhteessa mielenkiintoisia. Esimerkiksi kahdestoista raportti, joka käsittelee Camorraa, listaa laajasti syitä mafian menestykseen Napolissa. Yhteiskunnallisten tekijöiden — esimerkiksi työttömyyden, talousvaikeuksien ja koululaitoksen kehittymättömyyden — ohella se nostaa esille myös sellaisia teemoja kuin ”kaupunginvaltuustojen moraalinen puute”: paikoitellen lähes kokonaiset valtuustot olivat vaihtuneet, kun liki kaikki edustajat oli pidätetty epäiltynä rikoksista — ja välillä myös edustajien varaedustajat oli pidätetty heti perään.¹⁷⁰

Näin komissio käsitteli ilmiöitä, jotka on helppo laskea ”mafiakulttuurin” käsitteen alle. Kahdestoista raportti päättyi vielä toteamaan, että ”Mafia” toimii yhteiskunnasta erillään, kun taas ”Camorra” täyttää nopeasti toimimattoman yhteiskunnan aukkoja ja tarjoaa köyhälle väestölle ”toivon tulevaisuudesta”.¹⁷¹ Huomionarvoista on, että antimafiakomissio päättyi toteamaan, että Napolin mafia, Camorra, on voimakkaampi ja vaikutusvaltaisempi kuin pelätty Sisilian mafia.¹⁷² Toisin sanoen siis speaktaakkelimainen julkinen väkivalta, jota Cosa Nostra harjoitti, ei ollut mafian pahin ilmenemismuoto: vielä pahempi oli mafian tunkeutuminen yhteiskunnan kaikille sektoreille.

Vaikka komissio myöntää järjestäytyneen rikollisuuden menestyvän, koska valtio on epäonnistunut, se ei tässäkään tapauksessa täysin poistu keskusvaltaa tukevasta yhtenäisyyden diskurssista: päätelmät menevät niinkin pitkälle, että niissä puhutaan tarpeesta tehdä ”modernin valtion rakentaminen uudelleen”. Kuitenkaan lopullista irtautumista ei tapahdu: ”Se on vaikea ponnistus”, todetaan, mutta silti näin voidaan vielä tehdä.¹⁷³

Edellä käsitellyt antimafiakomission raportit avaavat tapoja, joilla *unitàn* diskurssin sisällä on kohdattu mafian pakottamia hankalia kysymyksiä. Komissio ei kuitenkaan, muutamien jäsentensä yksittäisistä irtiotoista huolimatta, varsinaisesti hylännyt vallitsevaa *stato centralen* ajatusta, vaikkakin se joutui siinä pitäytyessään lopulta turvautumaan varsin epätoivoisiin puolustuksiin.

¹⁶⁹ XI SdR, XIII, n. 9-bis, 22. ”yhteenliittymä mafian, salaseurojen, salaisen palvelun ja oikeistoterrorismin välillä”

¹⁷⁰ XI SdR, XIII, n. 12, 70

¹⁷¹ *ibid.*, 145

¹⁷² Behan 1996, 6

¹⁷³ XI SdR, XXIII, n. 12, 147. ”*la ricostituzione del moderno Stato*” ”*È uno sforzo difficile*”

Huomionarvoinen havainto on kuitenkin, että Lega Nord pitäytyi mukana yhteisparlamentarisessa prosessissa, joka oikeastaan lopulta päätyi sen tavoitteille vastakkaisiin lopputuloksiin, eikä lähtenyt eriävien raporttien kaltaisiin irtiottoihin. Tälle voi ajatella olevan useita syitä: Voi esimerkiksi esittää, että raportit, jotka syyttävät sen pahimman kilpailijapuolueen entistä pääministeriä mafiyhteyksistä, ovat jo itsessään varsin suuri poliittinen voitto. Lisäksi voi kysyä, kuinka suuri merkitys tällaisten ”teknisehköjen” dokumenttien tarkoilla sananmuodoilla on lopulta puolueen retoriikalle, jossa se on kuitenkin vapaa vaatimaan *stato federalea* niin voimakkaasti kuin haluaakaan. Tästä huolimatta on merkillepantavaa, että Lega Nordin voi ajatella ainakin jossain määrin lainanneen uskottavuuttaan keskusvaltaa — olkoonkin kuinka kieroutuneesti — tukevalle kannanotolle.¹⁷⁴

Voidaan myös kysyä, kertovatko antimafiakomission raportit jotain yleisempää parlamenttipuolueiden federalistisesta diskurssista. Parlamentin deliberatiivisen roolin näkökulmasta voidaan esittää, etteivät federalistiset argumentit onnistuneet lopulta taivuttamaan riittävää enemmistöä puolelleen. Tämä on hyvin habermasilainen näkökulma: sen mukaan parhaimman idean pitäisi lopulta menestyä rationaalisessa politiikassa.¹⁷⁵ Samoin voidaan kysyä, nojasiko federalismia edistävien puolueiden retoriikka sellaisille elementeille, jotka eivät olleet omiaan edistämään sitä komiteallisessa työmenettelyssä. Esimerkiksi viimeaikaiset kvantitatiiviset argumentaatioanalyysit eurooppalaisista parlamenteista ovat antaneet viittausta siihen suuntaan, että parlamentin julkisissa keskusteluissa henkilökohtaiset tarinat ovat merkittävästi useammin argumentaation tukena käytetty keino kuin samaan kysymykseen liittyvissä komiteapuheenvuoroissa.¹⁷⁶ Tästä näkökulmasta voisi kysyä, perustuiko federalistinen retoriikka enemmän tunteellisille kuin rationaalisille argumenteille ja tuli siksi lopulta deliberatiivisen prosessin hylkäämäksi.

Reaalipolittisemmasta näkökulmasta voidaan puolestaan esittää, ettei federalismia kannattavilla puolueilla ollut riittävästi ääniä tai vaikutusvaltaa käytössään. Tästä katsannosta tarkastellen esimerkiksi Lega Nordin päätöstä osallistua antimafiakomission toimintaan voi pitää kahtalaisena: toisaalta se sai vaikutusmahdollisuuksia parlamentarisessa järjestelmässä, toisaalta ei pystynyt muuttamaan lopputulosta mieleisekseen ja joutui tekemään yhteistyötä ”partitokraattisiksi” syyttämiensä puolueiden kanssa. Tämän perustavanlaatuisen ongelman onkin analysoitu olleen yksi

¹⁷⁴ Tämä kysymys on myös siitä olennainen, että Lega Nord ei lopulta saanut federalistisia tavoitteitaan läpi kriisistä huolimatta

¹⁷⁵ Steiner 2012, 139

¹⁷⁶ Steiner 2012, 64–67

syistä, jonka takia puolue myöhemmin 1990-luvulla ajautui kriisiin: sen osallistuminen päättäviin valtion elimiin samalla nakersi sen uskottavuutta vastustaa keskitettyä valtaa.¹⁷⁷

Kuvio 6. Yhteenveto federalistisen retoriikan keskeisistä elementeistä.

Keskeisiä federalistisen käsitteenmäärittelyn	
asymmetrisiä pareja:	
Federalismo:	Centralismo:
perustuslaki	politiikka / partitokratia
kansa / demokratia / moraalinen voima	keskitetty valtio / mafia / korruptio
Lega Nord	perinteiset puolueet, kaikki muut
Keskeisiä metaforia:	
	Sotaan liittyvät:
	- rintamakarkuruus
	- kurkunleikkaajat
	- valtion veriset riekaleet
	Moraaliin liittyvät:
	- fariseukselliset saarnat
	- järjestelmän ennalta määräämät uhrit
Keskeisiä tarinoita:	
Kansa löytää moraalisen voimansa	Mafia on tunkeutunut politiikkaan ja
Siirrytään federalistiseen valtioon,	turmellut vanhan järjestelmän, poliitikot
perustuslain ihanteet toteutuvat	ovat rintamakarkureita tai rikostovereita

¹⁷⁷ Albertazzi & McDonnell 2005, 953

4. Lehdistön suhtautuminen federalistiseen diskurssiin

4.1. Italian sanomalehdistö

Tässä luvussa laajennan federalistisen diskurssin käsittelyä tarkastelemalla sen näkymistä kahdessa suuressa sanomalehdessä, Torinossa ilmestyvässä *La Stampa*ssa sekä Roomassa julkaistavassa *La Repubblica*ssa. Luvun tarkoitus on paitsi tehdä havaintoja federalistisen retoriikan onnistumisesta pääsemään joukkotiedotusvälineiden sivuille myös tarkastella, näkyykö federalistinen diskurssi eri tavalla näissä kahdessa lehdessä.

Molemmat lehdet kuuluvat Italian tärkeimpiin päivittäin maanlaajuisesti ilmestyviin sanomalehtiin. Niistä *La Repubblica*lla on ollut 1980-luvun puolivälistä asti selkeästi suurempi levikki kuin *La Stampalla*: vuonna 1992 *La Repubblica*n keskimääräinen päivittäin painosmäärä oli noin 800 000 kappaleen kokoluokkaa, kun taas *La Stampalla* se oli puolta pienempi.¹⁷⁸ Lehtien tiukasta kilpailutilanteesta kertoo myös se, että tärkeimmät suuret sanomalehdet ovat pitäneet kappalehintojensa hämmästyttävän samalla tasolla myös hintasääntelyn vapautumisen 1980-luvulla jälkeen.¹⁷⁹ Samalla kuitenkin italialainen sanomalehdistö tunnustaa jossain määrin poliittista sitoutumista: sekä *La Repubblica* että *La Stampa* on yleensä sijoitettu poliittiseen keskustaan, joskin *La Repubblica* on pidetty näistä kahdesta aavistusta vasemmistolaisempana.¹⁸⁰

Vuoden 1992 parlamenttivaaleissa Lega Nord¹⁸¹ sai Torinon alueella (*provincia*) 13,79 % annetuista äänistä, tosin itse kaupungissa vain 11,28 %. Monissa pienemmissä pohjoisen kunnissa se oli suurin puolue. Myös muut federalismia tai separatismia kannattavat puolueet menestyivät pohjoisessa: esimerkiksi Aostanlaaksossa itsenäisyysmielinen Union Valdôtaine oli suurin puolue. Sen sijaan Roomassa Lega Nord sai vain 0,60 % äänistä. Käytännössä ylipäättään Bolognan

¹⁷⁸ Argentesi & Filistrucchi 2005, 23 appendix A, fig. 1

¹⁷⁹ *ibid.*, 23, Appendix A, fig. 2. Vaihtoehtoisen selityksen mukaan todellinen kilpailu on hyvin vähäistä ja lehdet pyrkivät kartellimaisesti säilyttämään *status quon*

¹⁸⁰ Italian lehdistökentästä ks. esim. BBC 31.10.2006

¹⁸¹ Vaaleissa vielä nimellä Lega Lombarda.

eteläpuolella puolueen kannatus oli marginaalista.¹⁸² Näiden lukujen perusteella olisi odotettavissa, että lehtien tavassa käsitellä federalismia saattaisi olla eroavaisuuksia.

4. 2. La Seconda Repubblica ja käsitteen muuttuvat merkitykset

Järjestysluvuilla toisistaan erotetuista ”tasavalloista” puhuminen on yleinen tapa monen maan historiankirjoituksessa. Välistä ”tasavaltojen” erottaminen toisistaan on helppoa, mikäli niiden välissä on ollut vallassa selvästi erilainen hallintomuoto, esimerkiksi monarkia — tällä tavalla vaikkapa Ranskan ensimmäinen, toinen ja kolmas tasavalta erottuvat luontevasti toisistaan. Joskus taas poliittisen historian kielenkäytössä kukin ”tasavalta” on sidottu erikseen tiettyyn perustuslakiin ja perustuslain muuttaminen tarkoittaa siirtymistä ”seuraavaan tasavaltaan”. Yleistä on myös määrittää ”tasavaltojen” jakolinjaksi erityisen tuhoisa tai muuten valtiolliseen elämään ja kansalliseen identiteettiin merkittävästi vaikuttanut sota: suomalaisessakin tutkimuksessa on paikoin viitattu ”ensimmäiseen” ja ”toiseen tasavaltaan”.

Joka tapauksessa nämä nimitykset eivät kuitenkaan operoi valmiiden sääntöjen mukaan. Merkittävää ”seuraavaan tasavaltaan” siirtymisessä onkin, että se liittyy jollain tavalla valtion syvälliseen muuttumiseen, joskus suorastaan ”syntymiseen uudelleen”. Samalla kyseessä on tietynlainen ”numeroiden taika”, jolla historiaa ja yhteiskuntaa jaksotetaan paremmin ymmärrettäviksi ja helpommin käsiteltäviksi kokonaisuuksiksi.¹⁸³ Tässä yhteydessä kiinnostavia ovat yritykset vaikuttaa ”toisen tasavallan” käsitteen muodostumiseen ja muuttumiseen italialaisessa poliittisessä keskustelussa.

Lega Nordin kannalta kätevästi sen ei tarvinnut keksiä erikseen termiä *la seconda repubblica* ja saada sitä julkiseen keskusteluun vaan ainoastaan muuttaa jo käytössä olleen sanan merkitystä. Perustuslaillisesta reformista oli nimittäin puhuttu Italian poliittisessa keskustelussa jo 1980-luvulta alkaen: silloin keskeisinä kysymyksinä olivat presidentin valitseminen suorilla kansanvaaleilla sekä keskushallinnon ja alueellisten hallintojen keskinäisten suhteiden täsmentäminen.¹⁸⁴ Samoin 1980- ja 1990-luvun vaihteeseen osui sopivasti presidentti Francesco Cossiga¹⁸⁵ (1928—2010) ja pääministeri Andreottiin yhteydenotto poliittisen järjestelmän uudistamisesta: esimerkiksi

¹⁸² Dipartimento per gli Affari Interni e Territoriali, Archivio storico delle elezioni

¹⁸³ vrt. Wodak & de Cillia 2007, 323–325

¹⁸⁴ Newell 2010, 62—66

¹⁸⁵ Kristillisdemokraattien pitkäaikainen vaikuttaja, pääministerinä 1979—1980 ja presidenttinä 1985—1992, jolla oli maine ristiriitaa herättävien poliittisten lausuntojen antajana.

huhtikuussa 1991 *La Stampa* otsikoi etusivullaan näyttävästi, kuinka ”Cossiga panee alulle Toisen Tasavallan: Tehtävä Andreottille muuttaa perustuslakia”,¹⁸⁶ ja seuraavassa kuussa presidentillä oli ”[- -] viesti Parlamentille: ’Ja nyt Toinen Tasavalta’: Valitse kansa, ei oligarkiaa.”.¹⁸⁷

La Stampan kevään ja kesän 1991 maininnat ”toisesta tasavallasta” liittyvät presidentti Cossigan vaatimuksiin ja niitä seuranneisiin reaktioihin puolesta tai vastaan. Mielenkiintoista sanan myöhemmän käytön kannalta on Lega Nordin liittyminen mukaan keskusteluun kesäkuussa. puoluejohtaja Umberto Bossin lausunto on päässyt sivun neljä alalaitaan: ”Bossi: Cossiga on samaa mieltä uudistuksemme kanssa: ’Jos Liigan ehdotus tulee ylenkatsotuksi, perustamme Pohjoisen Tasavallan’”.¹⁸⁸ Uutinen liittyy Milanossa järjestettyyn puolueohjelman lanseeraukseen ja sisältää mielenkiintoisia retorisia lausahduksia. Jo otsikkotasolla on huomionarvoista paitsi presidentin ehdotusten anastaminen puolueen oman ohjelman käyttöön myös sanavalinta *snobbare*, joka on englannin kielestä lainattu verbi ja jonka voi ajatella sisältävän miellelyhtymän vastakkainasettelusta ylimielisen ”elitiin” ja ”kansan” välillä. Haastattelussa toistuu myös useasti samaan ajatukseen viittävä sana *partitocrazia*. Mitä itse uutisen pääaiheeseen, presidentin suhtautumiseen Liigan ohjelmaan tulee, Bossi vetoaa käymiensä keskustelujen luottamuksellisuuteen: ”En voi loukata Tasavallan Presidentin kanssa käymiemme yksityisten keskusteluiden luottamuksellisuutta, mutta voin sanoa, että Cossiga on myöntäväinen ja ymmärtäväinen ehdotukselleni. Ei ole mahdotonta, että hän saattaa mainita siitä osana jotakin tulevista viesteistään Parlamentille.”¹⁸⁹ Luottavaisesti Bossi myös ilmoittaa saavansa seuraavissa vaaleissa sata edustajaa parlamenttiin ajamaan perustuslaillisia uudistuksia, jotka on tosin aloitettava heti: ”Lupaan sadan parlamentaarikon äänet, jotka meillä on seuraavien vaalien jälkeen, sille joka nyt sitoutuu perustavanlaiseen uudistusohjelmaan.”¹⁹⁰ Mielenkiintoisena sattumana saman sivun muina pääaiheina ovat epäilykset mafian vaikuttamisesta Sisilian vaaleihin sekä pääministerin vakuutukset taistelusta järjestäytyntä rikollisuutta vastaan.

¹⁸⁶ *La Stampa* 6.4.1991, 1. ”Cossiga avvia la seconda Repubblica: Incarico a Andreotti, per cambiare la Costituzione”

¹⁸⁷ *La Stampa* 6.5.1991, 1. ”[- -] il messaggio alle Camere: ”E ora Seconda Repubblica”: Scelga il popolo, non un’oligarchia”

¹⁸⁸ *La Stampa* 13.6.1991, 4. ”Bossi: Cossiga è d’accordo con la nostra riforma: ”Se la proposta della Lega sarà snobbata, lanceremo la Repubblica del Nord”.

¹⁸⁹ *ibid.*, ”Non posso violare la riservatezza dei miei colloqui personali con il Presidente della Repubblica, ma posso dire che Cossiga è favorevole e sensibile alla mia proposta. Non è escluso che ne possa far cenno in uno dei prossimi messaggi alle Camere.”

¹⁹⁰ *ibid.* [O]ffriamo il voto dei 100 parlamentari che avremo nella prossima legislatura a chi s’impegnerà fin d’ora a un profondo programma riformista.”

Bossin puolueensa ohjelmalle saamaa mediatilaa voi pitää yllättävän isona, kun otetaan huomioon, kuinka epämääräinen sen varsinainen yhtymäkohta lopulta presidenttiin on. Ajatus siitä, että Lega Nordin nojautuminen presidentti Cossigaan liittyi puhtaasti opportunistisiin ja mahdollisuuteen sitä kautta edistää puolueen omaa tulkintaa ”toisesta tasavallasta” saa myöhemmin tukea Bossin lausunnosta *La Repubblica*. Maaliskuussa 1992, kun presidentin tähti oli jo pahasti laskeva,¹⁹¹ Bossi kommentoi aikaisempaa tukeaan tälle varsin suoranaisesti:

”Sanokaamme, että jokainen laskee painonsa siihen, mihin voi nojata turvallisesti. Toisin sanoen on olemassa selviytymisen laki: meidän piti ennen kaikkea muuta pystyä nousemaan jaloillemme. Toiseksi Cossiga sanoi asioita, jotka, olivat sitten tosia tai ei, kiinnostivat meitä silloin ehdottomasti. Olimme sitä mieltä, että enemmän tai vähemmän kaikki Cossigan sanomat asiat olivat silloin totta ja sitten se tosiasia, että ne sanoi Tasavallan Presidentti, oli meille hyödyksi. Mutta me emme ole presidentialismin kannattajia.”¹⁹²

Jo syyskuussa 1991 Bossi kytkikin ”toisen tasavallan” jo suoraan lähestyviin vaaleihin presidentin ajamien uudistusten sijasta: ”[N]ämä ovat ensimmäisen tasavallan viimeiset kuusi kuukautta.”¹⁹³ Huhtikuun parlamenttivaaleissa 1992 Lega Nord sai noin kahdeksan prosenttia annetuista äänistä ja nousi parlamenttiin 55 edustajalla. Tämä uusi poliittinen todellisuus näkyy merkityksissä, joita *la seconda repubblica*an aletaan parlamenttivaalien jälkeen liittää myös lehdistössä: *La Stampa* vaalituloksen kommentoinnissa puhutaan ”toisen tasavallan” ohella ”*Stato federalesta*”, joskin lehden pitkäaikainen ja vaikutusvaltainen kolumnisti Norberto Bobbio (1909–2004) tuomitsee Liigan näkemykset mahdottomiksi: ”Muiden perustuslaillisten uudistusten taakse on mahdollista saada puolueiden välinen kompromissi ja riittävä enemmistö, mutta nämä Liigan edustajat ovat ainoita, jotka kannattavat ajatusta kolmesta Italiasta. He kannattavat äärimmäisiä, kumouksellisia

¹⁹¹ Presidentti sotkeutui ns. Gladio-skandaaliin, joka liittyi kommunistien vallankaappauksen varalta luotuun maanalaiseen vastarintaverkostoon. Presidentti erosi 25. huhtikuuta 1992.

¹⁹² *La Repubblica* 20.3.1992, 8. ”*Diciamo che ognuno si appoggia dove si può appoggiare con sicurezza. Insomma c'è una legge di sopravvivenza: noi dovevamo prima di tutto riuscire a stare in piedi. In secondo luogo Cossiga diceva delle cose che, al di là di quanto fossero vere o non vere, a noi sicuramente in quel momento interessavano. Pensavamo che più o meno tutto quello che diceva Cossiga fosse vero e poi il fatto che lo dicesse il presidente della Repubblica ci faceva comodo. Però noi non siamo presidenzialisti.*”

¹⁹³ *La Stampa* 30.9.1991, 5. ”*[Q]uesti sono gli ultimi sei mesi della Prima Repubblica.*”

teesejä.”¹⁹⁴ Samassa numerossa Bossi julistaa voitonvarmana otsikossa: ”Yhtenäistä Italiaa ei enää ole.”¹⁹⁵

Esiteltyjen kohtien perusteella Lega Nord näyttää saaneen *La Stampa*n sivuilta suhteellisen merkittävästi tilaa esitellä käsitystään *la seconda repubblicasta* ennen vuoden 1992 vaaleja sekä niiden yhteydessä. Toisaalta taas lehden merkittävä vakiokolumnisti julistaa heti vaalimenestysuutisen yhteydessä, että Liigan federalistiset ajatukset ovat mahdottomia. Tätä voisi selittää aikaisemmin esitelty saksalaisen lehdistötutkimusperinteen klassinen jaottelu mielipidelehdistöön (*Gesinnungspresse*) ja kaupalliseen lehdistöön (*Geschäftspresse*)¹⁹⁶: kaupallisesta näkökulmasta *La Stampalla* on nähtävissä luonnollinen intressi kertoa ilmestymisalueellaan verrattain suositusta poliittisesta liikkeestä ja sen ohjelmasta, joskin mielipidevaikuttajana se kuitenkin tyrmää Lega Nordin federalismin.¹⁹⁷

Toisaalta voidaan pitää hyvin mustavalkoisena ajatusta, että lehdistöä ohjaisivat vain kaupalliset tai poliittiseen vaikuttamiseen liittyvät intressit. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 1950-luvulla kehitetyn ”neljän lehdistäteorian mallin”¹⁹⁸ mukaan länsimaisen liberalistisen lehdistön tehtävät ovat sekoitus informaation välittämistä, viihdyttämistä, ”totuuden etsimistä” sekä valtaapitävien valvomista.¹⁹⁹ Näin Lega Nordin huomiominen *La Stampassa* on mahdollista ymmärtää laajemmasta näkökulmasta kuin vain halulla pitää lehden levikki korkeana: aktiivisena yhteiskunnallisena liikkeenä se on merkille panemisen arvoinen tiedonvälityksen ja deliberatiivisena projektina ”totuuden etsimisen” kannalta, minkä lisäksi siitä uutisoimisen voi myös olettaa kiinnostavan lehden lukijakuntaa — kuitenkin lehti myös suhtautuu siihen kriittisesti ja katsoo tarpeelliseksi huomauttaa Liigan vaalivoiton hetkellä, ettei sen ajamalle projektille tuskin löydy riittävää parlamentaarista kannatusta.

On myös merkillepantavaa, että puhtaasti yleisön kosiskelun näkökulmasta voisi olettaa, ettei Lega Nord juuri saisi huomiota sen kannalta vähemmän suotuisilla alueilla myydyin *La Repubblica*

¹⁹⁴ La Stampa 7.4.1992, 7. Norberto Bobbio kommentti vaalituloksesta. ”*Per le altre riforme costituzionali ci possono essere compromessi fra i partiti per formare maggioranze qualificate, ma quelli delle Leghe sono gli unici a sostenere l'idea delle tre Italie. Sostengono tesi estreme, rivoluzionarie.*”

¹⁹⁵ La Stampa 7.4.1992, 4. ”[L]’Italia unita non esiste più.”

¹⁹⁶ Malmberg 2016, 154

¹⁹⁷ vrt. lehdistön poliittisesta funktiosta Vuorio 2009, 10–15

¹⁹⁸ näitä ovat jaottelun mukaan autoritaarinen, marxilainen, liberalistinen ja sosiaalisen vastuun lehdistäteoria. Sosiaalisen vastuun lehdistäteoria muistuttaa suuresti liberalistista lehdistäteoriaa mutta ottaa huomioon myös talouteen ja valtaan liittyvät riippumattomuuskysymykset sekä on lähtökohdiltaan tietyllä tavalla emansipatorisempi.

¹⁹⁹ Vuorio 2009, 78

sivuulta. Sen sijaan Lega Nord näyttää saaneen läpi käsitystään ”toisen tasavallan” luonteesta myös *La Repubblica*ssa.

Tammikuussa 1992, siis lähellä vaaleja ja *la seconda repubblican* käsitteen jo menetettyä miellelyhtymänsä presidentin valtaoikeuksiin liittyvänä projektina ja saatua laajemman merkityksen koko valtion uudistamisena, julkaistussa *La Repubblica* kirjoituksessa todetaan suoraan, että ”toinen tasavalta” on väistämätön: ”Yksi asia, kuitenkin, vaikuttaa varmalta: ei ole enää kyse siitä, olemmeko matkalla kohti toista tasavaltaa vaan kuinka valmistaudumme sen tulemiseen ja millainen toinen tasavalta meitä odottaa.”²⁰⁰ Tässä yhteydessä Lega Nordin malli esitetään yhtenä mahdollisista skenaarioista, joskaan ei järin mairittelevassa valossa — toisen tasavallan mahdollisiksi attribuuteiksi listataan ”partitokraattinen, demagoginen, populistinen, peronistinen tai, päin vastoin, demokraattis-eurooppalainen”.²⁰¹ Lega Nordin tukialueen Lombardian mukaan nimetyn ”Brescian mallin” katsotaan kirjoituksessa hyödyntävän puolueita vastaan tunnettua tyytymättömyyttä ”puhtaasti negatiivisessa mielessä” ja johtavan tilanteeseen, josta hyötyvät ”Liigat”, demagogiset muodostumat täysin ilman ohjelmaa, kyvykkyyttä tai uskottavuutta hallinnoida ja johtaa.”²⁰² Myös toisessa ennen vaaleja julkaistussa uutisessa käsitellään ”toista tasavaltaa” Liigan tavoitteiden näkökulmasta: sen mukaan ”Liiga voi tehdä yhteistyötä muiden puolueiden kanssa synnyttääkseen Toisen Tasavallan; vaihtoehtoisesti se antaa liigalaisista koostuvalle perustuslailliselle kokoukselle tehtäväksi Pohjoisen Tasavallan.”²⁰³

La Repubblica luonnehdinnat Lega Nordin ”toisen tasavallan” projektista näyttäisivät jyrkemmiltä kuin *La Stampa*ssa: siinä missä Bobbion kolumni toteaa Liigan poliittiset tavoitteet ”äärimmäisiksi teeseiksi” ja vaikeiksi saavuttaa, *La Repubblica* niputtaa ne samaan listaan muun muassa puolueen vastustaman ”partitokratian” kanssa. Käsitteiden kannalta onkin huomionarvoista, että Liigan retoriikassa usein keskeisen ”partitokratia/keskusvalta–perustuslaki/federalismi”-vastinpariaselman (ks. kuvio 6) sijaan sen poliittiset tavoitteet onkin tässä yhteydessä listattu osaksi negatiivisten attribuuttien joukkoa, joka yhdessä toimii vastakkaisena käsitteenä laajempiin,

²⁰⁰ *La Repubblica* 4.1.1992, 10. ”Una cosa, infatti, sembra certa: in discussione non è più se ci si avvia verso una Seconda Repubblica, ma semplicemente come ci si prepara a realizzarla, e che tipo di Seconda Repubblica ci attenda”

²⁰¹ *ibid.* ”partitocratica, demagogica, populista, peronista o, al contrario, democratico-europea”

²⁰² *ibid.* ”in senso puramente negativo”, ”Leghe, formazioni demagogiche, assolutamente prive di programmi, competenze e credibilità per amministrare e governare.”

²⁰³ *La Repubblica* 18.2.1992, 9. ”la Lega potrebbe accordarsi con altri partiti per dare vita alla Seconda Repubblica; altrimenti si passerà a una Costituente leghista per la Repubblica del Nord.” *Costituente* viitanee samantyyppiseen järjestelyyn kuin *Assemblea Costituente della Repubblica Italiana*, joka toisen maailmansodan jälkeen muotoili Italialle uuden perustuslain.

jokseenkin abstrakteihin arvoihin vetoavan ”demokraattis-eurooppalaisuuden” (*democratico-europea*) kanssa.

La Repubblica torjuu samalla tavalla Lega Nordin käsityksen ”toisesta tasavallasta” myös vaalien jälkeen. Syyskuussa 1992 julkaistussa esseessä hahmotetaan kolme Italiaa, jotka ovat samaan aikaan olemassa samassa todellisuudessa: ”Ensimmäinen on vanha Italia, jota luonnehtivat kirkon ja puolueiden liitto, valtion epäonnistuminen, sensuuri, ummehtunut byrokratia. [- -] Toinen on uuden ylimielisyyden Italia, jota luonnehtivat vallan varjoissa luodut urat ja laajalle levinnyt egoismi. [- -] Nämä kaksi Italiaa ovat ajaneet meidät raunioiksi.”²⁰⁴ Kirjoitus jatkuu ”kolmannen Italian” kuvauksella: ”Kärsimättömänä, ehkä muodostaen enemmistön, se ei koe minkään poliittisen liikkeen edustavan itseään.” Tämä päätelmä ei kuitenkaan johda Lega Nordin poliittiseen ohjelmaan vaan torjuu sen ja liittää samaan yhteyteen mafian vastaisen taistelun marttyyrit: ”Se on Italia, joka ei halua olla pakotettu äänestämään Bossia epätoivosta [- -], joka ei ajattele, että modernismi tarkoittaa kyynisyyttä. [- -] Se on Libero Grassin, Falconen, Borsellinon Italia [- -].”²⁰⁵

Lega Nordin ”toiselle tasavallalle” antama käsitteenmäärittely näyttää siis saaneen tilaa kahdessa merkittävässä sanomalehdessä, joskin lehtien palveluksessa olevat ammattikirjoittajat myös aktiivisesti vastustivat Liigan pyrkimystä esittää *la seconda repubblica* vanhan poliittisen järjestyksen korvaavana federalistisena valtiona. Tämä voidaan ymmärtää jo aikaisemmin esitellyssä liberalistisen lehdistöteorian kontekstissa, jossa erilaisten näkemysten jonkinasteinen huomioiminen kuuluu lehdistön keskeisiin tehtäviin. Toisaalta taas ilmiötä voi tarkastella diskursseihin liittyvänä kamppailuna: tästä katsantokannasta lehdet esittelivät yhteiskunnassa puhuttaneen poliittisen ajatuksen mutta kuitenkin lopulta kehottivat oman toimituksellisen linjansa mukaisesti sen hylkäämiseen.²⁰⁶ Kiinnostavasti Lega Nordin ajatuksia käsiteltiin tässä yhteydessä hyvin voimakkaiden metaforien tai vastinparien kautta: sen ajatusten kuvattiin olevan ”kumouksellisia” (*La Stampa*) tai osa partitokraattis-demagogis-populistis-peronistista vastavoimaa demokraattisuudelle ja eurooppalaisuudelle (*La Repubblica*). Hyvin mustavalkoisen käsitteenmäärittelyn on kuvattu liittyvän tilanteisiin, jossa vaihtoehtoisesta selitysmallista halutaan tehdä

²⁰⁴ *La Repubblica* 15.9.1992, 10. *La prima è la vecchia Italia dei partiti-chiesa, del dissesto statale, delle censure, della burocrazia ammuffita. [- -] La seconda è l'Italia della nuova arroganza, delle carriere all'ombra del potere, dell'egoismo diffuso. [- -] Queste due Italie ci hanno portato alla rovina.*”

²⁰⁵ *ibid.* ”*Insofferente, forse maggioritaria, non si sente rappresentata da nessuna politica.*” ”*È un'Italia che non vuole essere costretta a votare Bossi per disperazione [- -] che non pensano che modernità significhi cinismo. [- -] È l'Italia dei Libero Grassi, dei Falcone, dei Borsellino [- -].*” Libero Grassi (1924–1991) oli sisilialainen vaatteiden valmistaja, joka kieltäytyi paikallislehdessä julkaisemassaan kannanotossa maksamasta suojelurahaa mafialle ja joka muutamaa kuukautta tämän jälkeen ammuttiin kadulle.

²⁰⁶ vrt. Kuusisto 1999, 77–79

mahdoton hyväksyä:²⁰⁷ tässä mielessä yhtäläisyyksiä on nähtävissä sekä kolmannessa luvussa kuvatussa Lega Nordin parlamenttiretoriikassa että ”toiseen tasavaltaan” liittyvässä sanomalehtikeskustelussa.

4.2. ”Haluan jakaa tämän Italian kolmeen osaan”

”Toiseen tasavaltaan” liittyvän käsitteenmäärittelyn lisäksi on syytä tarkastella yleisemmin, millä tavalla *La Stampa* ja *La Repubblica* antoivat tilaa suoraan ilmaistuille pyrkimyksille muuttaa Italian valtio federalistiseksi. Lega Nord onnistui pääsemään federalistisine ajatuksineen *La Stampedan* etusivulle jo helmikuussa 1991, joskin vain pienenä uutisena vasemmassa alakulmassa. Se on otsikoitu: ”Bossi: haluan jakaa tämän Italian kolmeen osaan.”²⁰⁸ Uutiskynnyksen ylittäneeseen ehdotukseen kuuluu esimerkiksi erillinen rikoslaki Etelä-Italialle, minkä tarvetta Bossi perustelee mafialla. Ehkä vielä kiinnostavampia ovat vaatimukset, että pohjoisella ja etelällä²⁰⁹ tulisi olla erilliset koululaitokset sekä terveydenhuolto. Vaikka näiden ehdotuksen perusteeksi voi helposti ajatella myös hallinnolliset ja taloudelliset syyt, on niistä mahdollista tehdä myös mielenkiintoisempia huomioita. Ei ole vaikeaa tulkita erillisten koulujen ehdottamista viittaukseksi pohjois- ja eteläitalialaisten ylittämättömistä kulttuurisista tai mentaalisisistä eroista. Terveydenhoidon eriyttäminen puolestaan vertautuu kiinnostavalla tavalla toisessa luvussa esiteltyihin sairauteen liittyviin metaforiin, joita käytettiin Napolista 1800-luvun yhdistymis-keskustelussa.

Kiinnostavasti Lega Nordin kannattaman ”kolmen Italian” politiikan lisäksi julkiseen keskusteluun onnistui nousemaan myös pienempien maakuntien separatismia kannattavia näkemyksiä. Syyskuussa 1991 palstatilaa sai *La Stampasta* esimerkiksi Valle d’Aostan hallintoalueen separatistipuolue Union Valdôtaine, joka vaati kansanäänestyksen järjestämistä alueensa itsenäisyydestä. Uutisessa puolueen sihteeri Guido Grimot (1951—) tuomitsee Italian keinotekoisena projektina ja ennustaa Jugoslavian hajoamisen tavoin sen eri etnisten ryhmien pian saavan omat valtionsa:

”Emme ole yksin. Tätä Italiaa ei ole olemassa, se on tehty voimalla ja keinotekoisesti.

Heti kun se tunnustaa Slovenian ja Kroatian, sen täytyy kohdata sisäiset vaatimukset.

²⁰⁷ Kuusisto 1999, 77

²⁰⁸ *La Stampa* 9.2.1991, 1. ”Bossi: voglio dividere quest’Italia in tre.”

²⁰⁹ Teknisesti ottaen puhutaan myös keskiosasta, *Centrosta*, mutta se on yleensä Lega Nordin retoriikassa harmaata aluetta, jota ei juuri käsitellä ellei sitten eri merkityksessä ”Rooma” ja tarkoittaen keskusvaltaa.

Meidän, ehdottomasti, mutta myös venetolaisten, piemontelaisten, friulien. Lyhyesti sanoen kaikki etnisyydet, kaikki kansat.”²¹⁰

Samassa yhteydessä Grimot perustelee tarvetta itsemääräämisoikeudelle hyvin samoilla ongelmilla, joihin myös Lega Nord useasti oli viitannut:

”En usko, että voi olla epäselvyyttä siitä, mitä Italiassa tapahtuu. Tämä järjestelmä suosii vain harvoja, valitettavasti mafiaa. Se on häpeällistä, kaikki teeskentelevät etteivät huomaisi, että etelässä on sota. Valtion reformoiminen on välttämättömämpää kuin koskaan ennen, muuten ajaudumme seikkailuun, joka on enemmän kuin apokalyptinen.”²¹¹

Kiinnostavasti *La Repubblica* oli valinnut samaan aiheeseen liittyvän juttunsa kärjeksi mahdolliset kiistat, joita pohjoisen pienten separatistipuolueiden ja Lega Nordin välille voisi ensiksi mainittujen itsenäisyyspyrkimyksistä seurata. Pikku-uutisessa Bossi tekee eron oman liikkeensä ja Val d’Aostan sekä Trentino-Alto Adigen²¹² paikallisten puolueiden välille: ”He ovat separatisteja, me federalisteja.” Huomionarvoisesti hän myös viittaa pohjoisen itsenäisyyttä hakeviin alueisiin köyhyyteen ja sosiaalietuuksiin liittyvällä argumentilla, joka Lega Nordin retoriikassa usein yhdistyy ennemminkin Italian eteläisempiin osiin: ”Jos he eroaisivat, Italia ei menettäisi mitään. [-] Koska siellä sosiaalituilla elävien määrä on todella korkea...”²¹³

Separatismiin liittyvä uutinen on sikäli mielenkiintoinen, että siinä Lega Nordin ajamaan federalismiin yleensä liittyvät asetelmat ovat vaihtuneet ja puolue puolustaa sille keskeisen alueen yhtenäisyyttä. Lega Nordin federalismin tavoin Trentino-Alto Adigen ja Val d’Aostan pienpuolueet eivät suoraan vaadi täydellistä itsenäisyyttä vaan ensi sijassa lisää itsehallintoa, mutta Bossi näkee kuitenkin tarpeelliseksi erottaa toisistaan ”federalismin” ja ”separatistimin” käsitteet. Tässä yhteydessä Lega Nord joutuu puolustamaan omaa määritelmäänsä itsestään toteamalla, mitä se ei

²¹⁰ La Stampa 2.9.1991, 7. ”Non saremo soli. Questa Italia non esiste, è stata costruita con la forza e in modo artificiale. Non appena riconoscerà Slovenia e Croazia dovrà affrontare le richieste interne. Le nostre, certo, ma anche quelle di veneti, piemontesi, friulani. Insomma tutte le etnie, i popoli.”

²¹¹ *ibid.* ”Non credo ci possano essere dubbi su quanto sta accadendo in Italia. Questo sistema favorisce poche persone e purtroppo la mafia. È una vergogna, tutti fingono di non accorgersi che nel Sud è in atto una guerra. La riforma dello Stato è più che mai necessaria, altrimenti ci cacciamo in un’avventura altro che apocalittica.”

²¹² Aostanlaakso, Italian pienin *regione*, kielellisesti ranskalais-arpitaanilais-italiainen alue. Trentino-Alto Adige, *regione*, joka on kielellisesti jakaantunut italialaisemmistöiseen Trentinioon ja saksalaisemmistöiseen Etelä-Tiroliin.

²¹³ La Repubblica 3.9.1991, 11. ”[L]oro sono secessionisti, noi siamo federalisti.” ”Sarebbe una secessione e lo Stato italiano non ci perderà niente. [-] Che lì l’assistenzialismo è a livelli altissimi...”

ole — siis ”separatistinen” liike — ja että ”separatismiin” ja ”federalismiin” välillä vallitsee ero. Lisäksi se on kysymyksessä hankalassa tilanteessa, jossa sitä uhkaa näyttäytyminen tekopyhänä: jos alueille on annettava enemmän itsemääräämisoikeutta, eikö tämä koske myös pohjoisia maakuntia? Tekopyhältä näyttämistä politiikassa ei ole tutkittu laajalti, mutta rajallisen aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että koettuun tekopyhyyteen suhtaudutaan hyvin kielteisesti ja että siihen liittyy myös mahdollisia mielleyhtymiä epäpätevyydestä — myös skandaalien yhteydessä poliitikkoihin on suhtauduttu kielteisemmin, jos heidän on koettu toimineen julkisesti puolustamiaan arvoja vastaan.²¹⁴

Kuten edellisessä kappaleessa käsitellyssä *la seconda repubblicaan* liittyvässä käsitteenmäärittelyssä, myös tässä yhteydessä Lega Nord joutuu vastakkain hyvin omaa retoriikkaansa muistuttavan puheen kanssa: Grimotin puheenvuoro viittaa mafiaan, hyödyntää sotakuvastoa (”Italia on tehty voimalla”, Bosnian sota lähtökohtana, ”etelässä on sota”) sekä esittää vahvoja moraalisia tulkintoja tilanteesta (”Se on häpeällistä”, ”on välttämätöntä”). *La Repubblica* tapaa uutisoida aiheesta voi pitää Lega Nordin kannalta *La Stampaa* kielteisempänä, koska se on suoraan ottanut yhdeksi kärjekseen pohjoisen separatismiin kiusallisuuden Lega Nordille.

La Repubblica vaikuttaisi kuitenkin ylipäättään uutisoineen pohjoisen federalistisista ja separatistisista näkemyksistä *La Stampaa* vähemmän näkyvästi. Monet Lega Nordia ja muita pohjoisen pienpuolueita käsittelevät uutiset ovat lyhyitä ja päätyneet syvälle sisäsivuille, kun taas samantyyppisillä avauksilla Bossi on päässyt *La Stampassa* paljon näkyvämmille paikoille. Esimerkiksi kun Lega Nord nousi 9. helmikuuta 1991 *La Stampan* etusivulle vaatimalla Italian jakamista kolmeen osaan, huomioi *La Repubblica* puolueen ohjelman lanseeraamisen vasta sivulla kuusi ja jätti kokonaan mainitsematta ehdotuksen Italian jakamisesta: sen sijaan uutisen kärkenä oli eläkeläisten kosiskelu sekä Lega Nordin riitely muiden *Lega*-sanaa vaalilistansa nimessä käyttävien puolueiden kanssa.²¹⁵

La Repubblica nuivaa suhtautumista pohjoisen federalistisiin ideologeihin kuvastaa myös Lega Nordia lähellä olevan Gianfranco Miglion²¹⁶ (1918—2001), federalismia pitkään ajaneen akateemikon helmikuussa 1991 vähemmän mairitteleva henkilökuva, joka on tiivistetty otsikon

²¹⁴ McDermott, Schwartz & Vallejo 2015, 1–7

²¹⁵ *La Stampa* 9.2.1991, 1; *La Repubblica* 9.2.1991, 6

²¹⁶ Italialainen juristi, akateemikko ja poliitikko, milanolaisen *Università Cattolica del Sacro Cuoren* politiikan tutkimuksen laitoksen pitkäaikainen johtaja sekä vuodesta 1992 riippumattomana ehdokkaana Lega Nordin listoilta valittu senaattori. Tunnettiin keskeisenä ideologisena esikuvana Lega Nordille, johon puolueen parissa viitattiin monesti arvostavalla nimityksellä *Prufesùr* (lombardian murrettu, ’Professori’)

luonnehdintaan: ”Se oikeiston jakobiini, joka haluaa kolme Italiaa.”²¹⁷ Tämä ei suinkaan ole ainoa mielenkiintoinen kielikuva, joka *La Repubblica* henkilökuvaan on valittu: Miglion kuvataan myös olevan ”[k]alju, korvat hieman terävät kuin Belzebuubilla.”²¹⁸

La Repubblica sanavalintoja voi pitää hyvinkin huomionarvoisina. Termin ”jakobiini” käyttäminen uudistuksia vaativasta poliitikosta vie ajatukset väistämättä Ranskan suureen vallankumoukseen ja radikaalien hirmuvaltaan, jossa vallankumous tunnetusti ”söi omat lapsensa”. Se viittaa myös varsin suoranaisesti väkivaltaan, mikä esimerkiksi yhdysvaltalaisen filosofin ja retoriikan tutkijan Kenneth Burken (1897–1993) teorioissa on erittäin keskeinen ihmiseen vaikuttava symbolinen motiivi.²¹⁹ Luonnehdinnan merkittävyttä korostaa myös se, että sitä seuraa raamatullinen viittaus Vanhan testamentin demoniseen epäjumalaan. Yhdessä näiden voi nähdä maalaavan kuvaa hahmosta, joka on sekä eettisestä että fyysisestä näkökulmasta ruma ja luotaantyöntävä.²²⁰ Fyysinen rumuus on lisäksi nähty esimerkiksi feministisessä tutkimuksessa tapana sulkea epätoivottavat henkilöt julkisesta piiristä tai erottaa heidät osaksi ”toiseutta”.²²¹

Varsinaisessa haastattelussa Miglio tuomitsee poliittisen järjestelmän epäonnistuneeksi jokseenkin tavanomaisin Lega Nordin retorisin keinoin: ”Kahden kuluneen vuoden aikana äänestäjät ovat viimein ymmärtäneet olevansa tehottoman ja korruptoituneen poliittisen järjestelmän saalista. Tällä järjestelmällä ei ole enää voimia korjata itse itseään.”²²² Sen tilalle hän ehdottaa alueiden valtaan perustuvaa järjestelmää. Kiinnostavasti Miglio nostaa itsekin esille tietynlaisen ulkopuolisuutensa mainitsemalla tutkineensa Italian eri alueiden taloudellisia edellytyksiä pärjätä omillaan jo 1970-luvulla, joskin ”sitä ei koskaan julkaistu, koska Etelän tieteilijät uhkasivat nostattaa asiasta äläkän.”²²³ *La Repubblica* haastattelun alkuosan henkilökuvan voi nähdä näin sulkevan Miglion ulos epämiellyttävänä ihmisenä, kun taas hänen oma kuvauksensa esittää hänet itsensä uhrina.

Muuten Lega Nordin federalismi sai *La Repubblica* tilaa pienemmissä jutuissa. Loppuvuodesta 1991 Bossi ylitti *La Repubblica* uutiskynnyksen haluamalla jakaa Italian

²¹⁷ La Repubblica 19.2.1991, 14. ”*Quel giacobino di destra che vorrebbe tre Italie*”

²¹⁸ *ibid.* [c]alvo, le orecchie un po' a punta come Belzebù”

²¹⁹ Kuusisto 1999, 146–147

²²⁰ vrt. Przybylo & Rodrigues 2018, 1 ja Kuplen 2011, 1–4

²²¹ Przybylo & Rodrigues 2018, 14–21

²²² *ibid.* ”*Negli ultimi due anni, gli elettori hanno finalmente capito di essere preda di un sistema politico inefficiente e corrotto. Questo sistema non ha più la forza di autocorreggersi.*”

²²³ *ibid.* [n]on fu mai pubblicato, perché gli studiosi meridionalisti minacciarono un pandemonio.”

olympiajoukkueen kolmeen osaan. Hänen perustelunsa olivat suhteellisen maltilliset: joukkueen jakaminen ”olisi mielenkiintoista” ja sitä kautta olisi mahdollista saada ”tämä konnotaatio Pohjoiselle, Keskiosalle ja Etelälle säilyttäen kuitenkin yhteinen edustus.”²²⁴ Kiinnostavampaa on, että uutisessa kuitenkin muistutettiin myös Bossin pitämistä puheista kannattajilleen, joissa hän mainitsi Kroatian ja Slovenian tapahtumat ja totesi samanlaisen tilanteen olevan mahdollinen Pohjois-Italiassakin — ja jos Rooma yrittäisi puuttua asioihin sotilaallisesti, ”[Pohjoisessa] on kolmekymmentä miljoonaa ihmistä, jotka eivät pelkää Italian panssarivaunuja.”²²⁵ Uutiseen on siis nostettu tässäkin yhteydessä sotaan ja väkivaltaan viittaava elementti.

Vuoden 1992 parlamenttivaalien lähestyessä Lega Nord näyttää saaneen enemmän palstatilaa *La Repubblica* sivuilla. Laajassa haastattelussa maaliskuun lopulla Bossi pääsee esittelemään Liigan tavoitteita seuraavan parlamentin aikana. Bossi mainitsee lyhyesti mafian ja keskusvallan epäonnistumisen kytkien ne tässäkin yhteydessä toisiinsa: ”Minusta vaikuttaa että kansa huomannut mafian ja rikollisuuden olevan nousussa ja että sillä on tunne, että [vanhat] puolueet ovat tässä liemessä korviaan myöten.”²²⁶ Kuitenkin haastattelun pääpaino on selvästi taloudellisissa kysymyksissä, ja Bossi myös perustelee tarvetta federalistiselle valtiolle nimenomaan pohjoisen ja etelän talousjärjestelmien eroavaisuuksilla:

”Olen vakuuttunut, että myös Sisiliassa on federalisteja. [- -] On selvää, että pohjoisessa on erilainen tuotannollis-taloudellinen todellisuutensa kuin etelässä. Sanomme, ettei etelä, sellaisena kuin se nyt on, voi liittyä Eurooppaan, eurooppalaiset lait leikkaisivat pois sosiaaliturvan, ja jos Mezzogiorno pysyy sellaisena kuin se on, se puhaltaa ilman itsestään ja rikkoo valtion. Siis, loppujen lopuksi, federalismi on ainoa tapa, jolla kaksi erilaista todellisuutta voivat olla olemassa yhdessä.”²²⁷

²²⁴ La Repubblica 13.8.1991, 17. ”sarebbe interessante” ”questa connotazione Nord, Centro, Sud mantenendo comunque una rappresentanza unica”.

²²⁵ ibid. ”ci sono trenta milioni di persone che non hanno paura dei carri armati d’Italia.”

²²⁶ La Repubblica 20.3.1992, 8. ”Mi pare che la gente si è accorta che la mafia e la delinquenza continuano a crescere ed ha la sensazione che i partiti ci sono dentro fino al collo.”

²²⁷ ibid. ”Sono convinto che anche in Sicilia ci sono i federalisti. [- -] È evidente che al Nord c’è una realtà economica e produttiva completamente diversa dal Sud. Noi diciamo che il Sud, così com’è, in Europa non riuscirà ad entrare, le leggi europee taglierebbero l’assistenzialismo e se il Mezzogiorno restasse nella situazione attuale sicuramente si sgongfierebbe su se stesso e si spaccherebbe lo Stato. Quindi, in fondo, il federalismo è l’unico sistema per far convivere due realtà così diverse.”

Haastattelu on otsikoitu saman viestin mukaan: ”Minäkö muka protestoisin, minä tulen pelastamaan Italian”.²²⁸

Merkillepantavaa on, että kyseinen haastattelu on ilmestynyt ajallisesti muutamaa kuukautta sen jälkeen, kun *La Repubblica* kirjoituksessa Lega Nordin ajama ”toinen tasavalta” esitettiin vastakkaisena käsitteenä demokraattisuudelle ja eurooppalaisuudelle. Bossin puheenvuorossa sen sijaan federalismi nostetaan nimen omaan Italian tai vähintäänkin Etelä-Italian ”eurooppalaisuuden” pelastajaksi. Tämä tosin liittyy vahvasti etelän ”toiseuteen”: se on paitsi kykenemätön liittymään Eurooppaan myös olemaan olemassa (*convivere*) pohjoisen kanssa nykyjärjestelmän puitteissa.

Itse vaalien jälkeen Bossi esitellään edellistekin komeammassa otsikossa: ”Bossi pohjoisen kuningas: ’Minä yksin voitin’”.²²⁹ Vaalitulosta kommentoidessaan Bossi on vähemmän tahdikas kuin muutamaa viikkoa aikaisemmin, jolloin hän puhui vielä ”Sisilian federalisteista”. Uudessa haastattelussa ”eurooppalaisuus” liittyykin enää pohjoiseen: ”Pohjoinen on valinnut federalismin ja Euroopan, etelä on valinnut Afrikan ja fasismin.”²³⁰ Etelään yhdistyy tässä retoriikassa vahvan Afrikan ”toiseuden” ohella myös fasismin väkivaltaisuus — molempien piirteiden historiallista taustaa on käsitelty toisessa luvussa. Lisäksi Bossin kommentin voi ajatella määrittelevän yksinkertaisen tarinan: narratiivin sankari pohjoinen on tehnyt oikean valinnan, konna etelä puolestaan joko väärän päätöksen tai pidemmälle vietyä jopa paljastanut todellisen luonteensa.²³¹

Näiden esimerkkien perusteella *La Repubblica* ja *La Stampa* voi nähdä suhtautuneen Lega Nordin federalismiin jokseenkin samalla tavalla kuin sen pyrkimykseen määritellä *la seconda repubblican* käsitettä. Toisaalta Liiga vaikuttaa saaneen palstatilaa ajatuksilleen, toisaalta taas sitä on haastettu erilaisilla toimituksellisilla keinoilla. Erityisen huomionarvoiseksi voi nähdä väkivallan liittymisen federalismin käsittelemiseen. Osin tämän selittänee Jugoslavian hajoamissotien ajankohtaisuus ja maantieteellinen läheisyys, mutta syytä on huomioida myös kuolemaan, väkivaltaan ja uhkaan liittyvien kuvien voimakas psykologinen ja retorinen ulottuvuus.²³²

²²⁸ *La Repubblica* 20.3.1992, 8. ”*Macché protesta, io salvero l’Italia.*”

²²⁹ *La Repubblica* 7.4.1992, 6. ”*Bossi Re del Nord : ‘Ho vinto solo io’*”

²³⁰ *ibid.* ”*Il Nord ha scelto il federalismo e l’Europa, il Sud ha scelto l’Africa e il fascismo*”

²³¹ vrt. Kuusisto 1999, 84

²³² vrt. Kuusisto 1999, 64–65

4.4. Mafia salamurhiin liittyvässä uutisoinnissa

Järjestäytynyt rikollisuus on yksi federalistisen retoriikan keskeinen elementti, jossa väkivalta tulee selvästi esille. Mafian merkitys federalistiselle diskurssille ei jää lehtijuttujen perusteella mitenkään epäselväksi. Joulukuussa 1991 mafia pääsee suoraan otsikkotasolle keskeisenä elementtinä Liigan vaatimissa uudistuksissa: ”Bossin Perustuslaki: Valta maakunnille, mafiosot vankilaan.”²³³. Tässä mafian vastustaminen muodostaa toisen kahdesta peruspilarista Liigan retoriikassa toistuvalla keskeiselle käsitteelle ”perustuslaille”. Sanan *galera* voi ymmärtää tässä kahdella tavalla: kesymmin käännettynä se merkitsee vankilaa, mutta sen voi värikkäämmiin kääntää myös roomalaiseksi orjakaleeriksi. Kuivakkaampia sanavalintoja olisivat *prigione* tai *carcere*. ”Kaleerista” puhuminen jatkaa jälleen väkivaltaisten elementtien hyödyntämistä retoriikassa: siinä väkivaltaista organisaatiota vastustetaan väkivaltaisilla tai ainakin huomattavan voimallisilla keinoilla. Tarkoitusta luoda miellelyhtymää muinaiseen Roomaan tukee sekin, että Liigan mafiaan liittyvässä puheessa toistuu useasti toinen historiallinen viittaus eli Mussolinin hallinnon kovaotteisuus nimenomaan Sisilian mafiaa vastaan.²³⁴

Falconen murhan jälkeen Lega Nord pääsi myös tehokkaasti edistämään viestiään, jonka mukaan mafian menestys oli poliittisen järjestelmän mädännäisyyden syytä. Vain kaksi päivää salamurhan jälkeen *La Repubblica* huomioi Liigan näkemyksen, jonka mukaan murhan taustalla oli poliitikkojen ja mafian salaliitto: ”Tuomari Falcone [- -] kuoli sellaisten toimien seurauksena, joiden luonne antaa olettaa niiden perustuvan tarkkaan laadittuun ja mukautettuun suunnitelmaan, jonka pohjana oleva informaatio voi olla peräisin vain Palatsista.” Samassa yhteydessä viitataan Bossiin, joka toteaa salamurhan taustalla olleen ”poliitikkojen ja mafian yhteenliittymä”, jonka ”pää oli poliittisissa piireissä”.²³⁵ Huomionarvoisesti *La Repubblica* nosti samankaltaisia epäilyksiä etusivunsa kommentaariin, jossa ihmeteltiin mafian kykyä iskeä lyhyellä varoitusaikalla autosaattueeseen, jonka liikkeistä ei ollut tiedotettu ennakoon. Sama parlamentaarikoille otsikoitu vetoamus arvostelee poliittista järjestelmää kovin sanoin:

²³³ La Stampa 2.12.1991, 22. ”*La Costituzione di Bossi: Potere alle Regioni, mafiosi in galera*”

²³⁴ esim. *La Repubblica* 25.7.1992, 8.

²³⁵ *La Repubblica* 25.5.1992, 13. ”*Il giudice Falcone [- -] è morto in seguito a una azione di dimensioni tali da presupporre un piano minuziosamente preparato e ordito su informazioni che potevano essere raccolte solo nel Palazzo [- -] ”commistione politico-mafiosa” ”[l]a testa [- -] era nella cupola politica.*”

”Mafia, jos jotain niin hyötyy partitokratian hitaudesta, instituutioiden heikkoudesta, aina pahemmin poliittiseen elämään leviävästä korruptiosta, soluttautumisesta paikallishallintoihin, terveydenhuoltoon, julkisista töistä päättäviin osastoihin, oikeuslaitokseen ja jopa valtioon. [- -] Mafia nauttii korruptiostanne, koska se antaa oikeutuksen sen omalle.”²³⁶

Etusivun kirjoituksessa toistuvat monet elementit, joita myös Lega Nord pyrki hyödyntämään puheenvuoroissaan: vanhojen puolueiden ”partitokratia”, poliittisen järjestelmän perustavanlaiset ongelmat ja kriisin moraalinen ulottuvuus. Vain muutamaa kuukautta myöhemmin seuranneen Borsellinon salamurhan voisi ajatella tarjonneen Liigalle otollisen tilaisuuden jatkaa retoriikkaansa, mutta tällä kertaa se ajautui mediaryöpytykseen liian kärkkäiksi koettujen kommenttiansa takia. Suuri riita nousi senaattoriksi valitun Gianfranco Miglion kommenteista, jotka tulkittiin ehdotukseksi hylätä Sisilia oman onnensa nojaan ja jättää mafiakysymys sisilialaisten ratkaistavaksi: ”Itsenäisessä ja päätösvaltaisessa Sisiliassa tulee kehittymään regulaatio mafian ja sisilialaisten välisille suhteille: kuten he sen keskenään näkevät, halunsa mukaan, omassa kodissaan.”²³⁷ Esimerkiksi Vatikaanin *L'Osservatore Romano* arvosteli näkemystä ”kyynisyyden, moraalittomuuden ja ehdotuksen mahdottomuuden vuoksi, poliittisessa ja historiallisessa ymmärtämättömydessään” ja totesi sen olevan ”juuri mitä mafia haluaa.”²³⁸ Tässä yhteydessä kysymyksen moraalisen ulottuvuuden voi nähdä kääntyneen Liigaa vastaan: siinä missä Lega Nordin tavanomainen retoriikka pyrki nostamaan moraalikysymykseksi nimenomaan poliittisen korruption, suuret päivälehdet hyökkäsivät nyt sitä vastaan vetoamalla solidaarisuuden puutteeseen ja epäinhimillisyyteen. Kuvaan sopii, että kiistaan osallistui myös Vatikaanin pää-äänenkannattaja ja että polemiikin keskiössä oli juurikin Miglio, jonka *La Repubblica* aikaisempi henkilökuva oli määritellyt ”jakobiiniksi” ja paholaismaiseksi.

Lega Nord kävi kuitenkin julkiseen vastahyökkäykseen. Muutamaa päivää myöhemmin Liigan senaattori Francesco Speroni (1946—) puolusti kollegansa näkemystä vertaamalla Sisiliaa toiseen väkivaltaisista ongelmista kärsivään alueeseen, Pohjois-Irlandiin: ”Sisilian [- -] täytyy olla meille

²³⁶ La Repubblica 25.5.1992, 1. ”*La mafia, semmai, si avvale delle vostre lentezze partitocratiche, della debolezza delle istituzioni, della corruttela sempre più diffusa nella società politica, dell'infiltrarsi nelle amministrazioni locali, nelle Unità sanitarie, negli assessorati che appaltano i lavori pubblici, nella magistratura e perfino nello Stato. [- -] La mafia gode della vostra corruttela perché essa giustifica la propria.*”

²³⁷ La Repubblica 24.7.1992. ”*In una Sicilia sovrana e indipendente si scatenerà un regolamento di conti interno tra la mafia e gli stessi siciliani: se la vedano tra di loro, con i loro mezzi, a casa loro.*”

²³⁸ La Repubblica 26.7.1992, 8. ”*per cinismo, amoralità e improponibilità, nella loro pochezza politica e storica*” ”*proprio ciò che vorrebbero i criminali della mafia.*”

kuin Ulsterin. Pohjois-Irlanti on kaikin puolin osa Yhdistynyttä Kuningaskuntaa ja osa EEC:tä, mutta sitä koskevat erityiset lait, koska sen tilanne on erityinen.”²³⁹ Huomioitavaa on myös toisen maantieteellis-kulttuurisen käsitteen, ”Euroopan” mahtuminen mukaan kommenttiin EEC:n kautta. Samassa yhteydessä Miglio syytti saamansa arvostelun taustalla olevan ”manööveri”, jonka tosiasiallisena tarkoituksena oli harhauttaa keskustelua pois Lega Nordin ajamista reformeista: ”Me Liigan jäsenet emme ole tulleet parlamenttiin pelastamaan tasavaltaa vaan hautaamaan sen. [- -] Me hautaamme ensimmäisen tasavallan ja aloitamme toisen, federalistisen sellaisen.”²⁴⁰ Jälleen retoriikassa esiintyy kuolemaan viittavaa sanastoa: lisäksi Miglion kommentin voi lukea suoranaisena syytöksenä, jonka mukaan häntä arvosteleva media pyrki edistämään omaa agendaansa ja tarkoituksella haittaamaan Lega Nordin poliittisten päämäärien saavuttamista.

Saman kiistan yhteydessä lehdistöhuomiota sai myös kaaos senaatissa, kun senaattori Umberto Cappuzzo (1922—2014), entinen asevoimien päällikkö ja kristillisdemokraattien edustaja Sisiliasta, alkoi huutaa vastalauseeksi Miglion näkemyksille ”Eläköön Italia”, mihin Lega Nordin edustajat vastasivat huutamalla Mussolinin Sisiliaan mafiaa vastaan lähettämän ”rautaprefekti” Cesare Morin nimeä. Tämä puolestaan sai aikaan ”Ulos rasistit” -huudon.²⁴¹ Asiaa käsittelevän uutisen yhteydessä lainataan useita näkemyksiä, jotka kyseenalaistavat Lega Nordin käsitykset mafianvastaisen taistelun tilanteesta ja syyttävät sitä opportunistista. ”Hieno tapa muistaa Falconea ja Borsellinoa”,²⁴² toteaa jutussa sosialidemokraattien oikeusministeri Claudio Martelli (1943—), kun taas kristillisdemokraattien sisäministeri Nicola Mancino muistuttaa: ”Mafia ei ole vain Sisiliassa, kuten Miglio sanoo, vaan myös Milanossa.”²⁴³ Siteerattu paheksunta läpäisee koko poliittisen kentän: uusfasistisena pidetty *Movimento Sociale Italiano* tuomitsee sekin Miglion puheet ja toteaa niiden olevan ”äärimmäisen vakava hyökkäys kansallista tuntemusta vastaan, sisilialaisten virkamiesten Falconen ja Borsellinon ja kaikkien mafian puolesta kaatuneiden valtion uskollisten palvelijoiden uhrausta vastaan.”²⁴⁴ Lopuksi lainataan vielä kristillisdemokraattien puoluelehteä, joka hyökkää voimakkaasti Liigaa vastaan: ”Liigan jäsenet [- -] uskovat, että järjestys palautetaan

²³⁹ La Repubblica 29.7.1992, 8. ”La Sicilia [- -] per noi dev’essere come l’Ulster. L’Irlanda del Nord fa parte a tutti gli effetti del Regno Unito, fa parte della Cee, ma è trattata con leggi speciali perché vive una situazione speciale.”

²⁴⁰ *ibid.* ”una manovra”, ”[N]oi leghisti non siamo venuti in Parlamento per salvare questa Repubblica, ma per seppellirla. [- -] Siamo per seppellire la Prima Repubblica e per aprire la seconda, quella federalista.”

²⁴¹ La Repubblica 25.7.1992, 8. ”Viva l’Italia”, ”Fuori i razzisti”

²⁴² *ibid.* ”Bel modo per ricordare Falcone e Borsellino”

²⁴³ *ibid.* ”La mafia non è soltanto in Sicilia, come dice Miglio, ma anche a Milano.”

²⁴⁴ *ibid.* ”una gravissima offesa al sentimento nazionale, al sacrificio dei magistrati siciliani Falcone e Borsellino e dei tanti leali servitori dello Stato caduti nella lotta contro la criminalità mafiosa.”

demonisoimalla etelää kaiken pahuuden lähteenä. Mutta Sisilia on koko maan ongelma, koko Euroopan ongelma, kaikkien kehittyneimpien demokratioiden yhteisön ongelma. Ongelmien ratkaisemiseksi meille ei ole hyötyä Liigasta.”²⁴⁵

Selkkauksen uutisointi on siitä näkökulmasta kiinnostavaa, että siinä tehokkaasti haastetaan käytännössä kaikki Lega Nordin retoriikan keskeiset elementit. Puolueen syyttäminen rasistiseksi ja epäisänmaalliseksi liittyy moraalisiin ominaisuuksiin ja vie pohjaa Liigan retoriikalta, jonka mukaan se on ”pelastamassa Italian” ja osa ”kansan moraalisen voiman” löytämistä. Samaan moraaliseen kelvottomuuteen ja poliittiseen opportunistiin viittaa myös Falconen ja Borsellinon mainitseminen, minkä voi myös ajatella vetävän kahta marttyyriä pois Liigan hyödynnettävistä. ”Kansaan” ja nimeltä mainittuihin tuomareihin viittaa myös *Movimento Sociale Italianon* kommentti, joka myös asettaa Liigan vastakkain epämääräisen ”valtion” ihanteen ja sen ”uskollisten palvelijoiden uhrauksen” kanssa. Viimeisessä lainauksessa mukaan tulevat jälleen käsitteet ”Eurooppa” ja ”demokratia” sekä syytös ”toiseuden” ja viholliskuvien rakentamisesta ”etelää demonisoimalla”. ”Ongelmien ratkaisemiseksi meille ei ole hyötyä Liigasta” antaa puolueelle paitsi negatiivisen ”hyödyttömyyden” attribuutin myös viittaa samaan asiaan kuin aiemmin esitelty Norberto Bobbion kolumni *La Stampa*: Liiga ei voi saada tavoitteitaan läpi eikä sen kanssa haluta tehdä yhteistyötä.

Kriisin kannalta huomionarvoinen on myös *La Stampa*n päätös julkaista pian²⁴⁶ Paolo Borsellinon salamurhan jälkeen näyttävä, koko sivun haastattelu Giovanni Gallonista²⁴⁷ (1927—2018). Juuri Gallonin valitseminen haastateltavaksi kansallisesti tärkeällä hetkellä on kiinnostavaa. Toisaalta hän oikeuslaitosta valvovan *Consiglio superiore della magistratura*n (CSM) varapresidenttinä soveltui jo virkansa puolesta ottamaan kantaa herkkään aiheeseen, toisaalta taas voidaan kysyä, oliko toimituksellisen valinnan taustalla myös Gallonin sisilialaisuus. Sisilialaisen Gallonin haastattelemisen voi nähdä korostavan samaa ajatusta, jota myös Falconea muistavassa kristillisdemokraattien parlamenttipuheenvuorossa edusti ”*Sicilia autentica*”, ”*la Sicilia che resiste*”.

²⁴⁵ La Repubblica 25.7.1992, 8. ”*I leghisti [- -] sono convinti che l'ordine pubblico si risolva attraverso una demonizzazione del Mezzogiorno, fonte di ogni male. Ma la Sicilia è un problema di tutto il Paese, dell' Europa, del consesso delle democrazie più evolute. Per risolvere i problemi non ci serve la Lega.*”

²⁴⁶ La Stampa 27.7.1992, 4. Borsellino oli murhattu 19.7.

²⁴⁷ Kristillisdemokraattien pitkäaikainen poliitikko ja entinen opetusministeri (1987—1989),

4. Lunedì 27 luglio 1992 CRONACHE L.A. STAMPA

INTERVISTA
L'ESTATE DEI VELENI

«Signora Borsellino, le chiedo perdono»
Galloni: m'aveva chiesto di salvare suo marito

«Il Csm non ha mai dato aiuti alla mafia. Per Falcone abbiamo fatto i salti mortali ma non si può nominare un sergente a capo dello Stato Maggiore. Le carriere vanno gestite sulla base dei titoli formali»

«Non credo alla superprocura Tangentopoli? Ci criticano perché Di Pietro si dà troppo da fare, ma i giudici non obbediscono ai partiti»

«Ora tocca a Paolo, mi disse ai funerali di Falcone. Io non ho potuto far nulla per proteggerlo»

Da sinistra: Borsellino, Falcone, Galloni, Di Pietro, Ciriaco De Mita, Antonio Di Pietro, Antonio Di Pietro

«Il Csm non ha mai dato aiuti alla mafia. Per Falcone abbiamo fatto i salti mortali ma non si può nominare un sergente a capo dello Stato Maggiore. Le carriere vanno gestite sulla base dei titoli formali»

«Non credo alla superprocura Tangentopoli? Ci criticano perché Di Pietro si dà troppo da fare, ma i giudici non obbediscono ai partiti»

«Ora tocca a Paolo, mi disse ai funerali di Falcone. Io non ho potuto far nulla per proteggerlo»

Da sinistra: Borsellino, Falcone, Galloni, Di Pietro, Ciriaco De Mita, Antonio Di Pietro, Antonio Di Pietro

Jo sivun asettelu on poikkeuksellisen dramaattinen: haastateltava on levittänyt kätensä ja nostanut katseensa kuin kohti taivasta. Otsikkoon on nostettu Gallonin armonpyyntö Paolo Borsellinon leskelle: ”Rouva Borsellino, pyydän teiltä anteeksiantoa.”²⁴⁸ Galloni valittaa epäonnistumistaan: ”Seuraava on Paolo, hän [rouva Borsellino] sanoi minulle Falconen hautajaisissa. En pystynyt tekemään mitään hänen [Borsellinon] suojelemisekseen.” ja ”hän oli pyytänyt minua suojelemaan aviomiestään.”²⁴⁹ Kuvan asettelussa murhatut syyttäjät on sijoitettu toiselle puolelle, toiselle puolelle puolestaan eri suuntaan katsovat ja tuimailmeiset poliitikot.

²⁴⁸ La Stampa, 27.7.1992, 4. ”Signora Borsellino, le chiedo perdono.”

²⁴⁹ ibid. ”Ora tocca a Paolo, mi disse ai funerali di Falcone. Io non ho potuto far nulla per proteggerlo” ”m'aveva chiesto di salvare suo marito”

Itse haastattelussa Galloni torjuu syytökset, että oikeuslaitos tekisi yhteistyötä mafian kanssa: ”Minulla ei ole todisteita, että mafia ja oikeuslaitos olisivat salaliitossa keskenään.”²⁵⁰ Hän myös vastustaa ajatusta, että ongelmana olisivat valtion toimimattomat rakenteet ja viittaa suoraan ”toista tasavaltaa” toivoviin voimiin: ”Olen eri mieltä Cossigan ja kaikkien niiden kanssa, jotka haluavat tehdä toisen tasavallan. Ongelma ei ole institutionaalinen vaan poliittinen. Asiaa pahentava vallan hakeminen vallan vuoksi on korvannut ajatuksen vallasta palvelemisen vuoksi. Puolueet ovat irtaantuneet olemassaolonsa tarkoituksesta, pettäneet sen, ja heittäneet menemään perustuslain keskeisen arvon.”²⁵¹ Kiinnostavasti hän erottaa toisistaan ”instituutiot” ja ”politiikan”, mikä sopii hyvin keskitettyä valtiota tukevaan ajatukseen, että itse järjestelmä voidaan lopulta vielä pelastaa. Galloni tosin myöntää: ”Mafia äänestetään valtaan” ja että ”Puolueet, hyläten perustuslain, ovat kokeneet häijyn mutaation. Heidän [poliitikkojen ja mafian] kohtaamispisteensä on talouselämässä.”²⁵² Kuitenkaan Galloni ei yhdy haastattelijan arvioon, jonka mukaan ”politiikka tulee mafiaksi”, vaikka myöntää yhtäläisyydet vallan tavoittelun suhteen. Hän täsmentää: ”Mutta ei kuitenkaan ole totta, että johtajat olisivat samoja. Mafian johtajat ovat mafian johtajia ja poliittiset johtajat poliittisia johtajia.”²⁵³ Haastattelua voi jossain määrin verrata aikaisemmin mainittuihin antimafiakomission raportteihin, jotka myöntävät valtaisan mittaluokan ongemat mutta eivät kuitenkaan suostu lopullisesti hylkäämään valtion rakenteita. Tilanteen ratkaiseminen, palaaminen ”petettyyn perustuslakiin” on Gallonin mukaan mahdollista: ”Tässä asiassa Palermo ja Milano marssivat yhdessä rinta rinnan.”²⁵⁴

Gallonin puheenvuorossa on merkillepantavaa, että se hyödyntää hyvin samanlaista käsitteistöä kuin edellisessä luvussa käsitellyt federalistiset parlamenttipuheenvuorot. Keskeinen puolustettava ihanne on Gallonillakin ”perustuslaki”, johon liittyy myös abstraktin moraalinen puolueiden ”olemassaolon tarkoitus”. Kuten Lega Nordin retoriikassa, myös Gallonilla näiden ihanteiden vastaparina on epäonnistunut ”politiikka”, joskin hänen johtopäätöksensä ei ole järjestelmän hylkääminen vaan sen jonkinlainen moraalinen reformointi, palaaminen ”valtaan palvelemisen vuoksi” (*potere per servizio*). Huomionarvoista on myös, että Galloni vastustaa aktiivisesti

²⁵⁰ La Stampa, 27.7.1992, 4. ”*Non ho prove di connivenze tra giudici e mafia.*”

²⁵¹ *ibid.* ”[D]issentito da Cossiga e da tutti quelli che vogliono fare la seconda Repubblica. Il problema non è istituzionale, è politico. L’exasperazione del potere per il potere ha sostituito il concetto del potere per servizio. I partiti hanno deviato, hanno tradito la loro ragion d’essere e disperso il valore fondamentale della Costituzione.”

²⁵² *ibid.* ”*La mafia è votata al potere.*” ”[i] partiti, abbandonando la Costituzione, hanno subito una mutazione malvagia [- -]. Il loro punto d’incontro è negli affari.”

²⁵³ *ibid.* ”*la politica si fa mafia*” ”[M]a ciò non vuol dire, [- -] che i capi siano gli stessi. I capi mafia sono capi mafia e i capi politici capi politici.”

²⁵⁴ *ibid.* ”*Su questo si saldano Milano e Palermo.*”

”mafian” ja ”politiikan” käsitteiden samaistamista toisiinsa ja menee niinkin pitkälle, että katsoo tarpeelliseksi huomauttaa, että yhteisistä intresseistä huolimatta mafian ja politiikan johtajat eivät ole samoja.

On mahdollista itse asiassa esittää, että Gallonin maalamassa kuvassa todellinen pahuuden lähde on puolueiden kokema ”häijy mutaatio” (*una mutazione malvagia*), joka asiayhteyden perusteella liittyy mafian ja politiikan kohtaamiseen talouselämän piirissä. Tätä voi pitää poliittisesti hyödyllisenä alkusyyinä: mitä voimakkaammin kriisin keskeinen elementti ei ole selvärajainen ”rikos” (mafian soluttautuminen oikeuslaitokseen tai ”mafian” ja ”politiikan” tuleminen samaksi) vaan epämääräisempi ”pahe” (ahneuden aiheuttama ”häijy mutaatio”), sen helpompaa ongelman ratkaiseminen on ”armon anomisella” ja lupauksilla muutoksesta — ”pahe” kun on hyvin aika- ja kulttuurisidonnainen käsite, johon vaikuttaminen retorisin keinoin on helpompaa kuin tarkemmin määriteltyn ”rikokseen”.²⁵⁵ Korostamalla talouselämän roolia ”häijyssä mutaatioissa” sekä puolueiden ja mafian ”intressien kohtaamisessa” Gallonin voi tulkita siirtävän syytä 1980- ja 1990-lukujen talousajattelun nousulle,²⁵⁶ mikä hämärtää kuvaa puolueiden ja mafian jo vuosikymmeniä kauemmin jatkuneesta yhteistyöstä.

Gallonin haastattelusta tehtävät huomiot sopivat yleisempään kuvaan, jossa pohjoisen federalismille keskeiset teemat pääsevät kyllä esille suurissa päivälehdissä mutta tulevat myös haastetuiksi paljolti samantyyppisillä elementeillä kuin mitä ne itse hyödyntävät. Tämän perusteella federalistiselle retoriikalle keskeiset käsitteet näyttäytyvät tärkeinä myös keskitettyä valtiota tukevalle retoriikalle ja siten niihin liittyvä kilpaileva käsitteenmäärittely näyttäisi olevan keskeinen osa hallitsevasta diskurssista käytävää kamppailua.

²⁵⁵ Skolnick 1988, 9–10

²⁵⁶ ks. esim. Duménil & Lévy 2005, 9–19

5. Poliittiset kuvat — vaarallinen toiseus

5.1. Sisilialaiset krokotiilinkyyneleet

Lukuisten analysoitujen lausuntojen jälkeen yritän vielä laajentaa näkökulmaa ottamalla tässä luvussa tarkasteluun joitakin valittuja poliittisia kuvia mafiakriisin keskeisiltä vuosilta 1991–1992. Ensimmäiseksi käsittelen joukon poliittisia pilapiirroksia, jotka ovat ilmestyneet *La Repubblica*ssa kriisin kannalta merkittävillä hetkillä ja joissa otetaan kantaa etelän *mafiositàhan* sekä poliittisen järjestelmän kytkeytymiseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Tämän jälkeen tarkastelen Lega Nordin vuoden 1992 vaalikampanjassaan käyttämiä visuaalisia elementtejä.

Valitut kuvat valaisevat osaltaan sitä, millaisia visuaalisia ilmaisuja mafialle ja Italian poliittisen järjestelmän ongelmille tahdottiin tietoisesti antaa. Merkittävä huomio on myös siinä, että koska lähes kaikkien Italian tärkeimpien päivälehtien pääkonttorit sijaitsevat Roomassa tai sen pohjoispuolella, näissä lehdissä hyväksytyillä taiteellisilla ratkaisuilla on potentiaalia edustaa suhteellisesti paremmin toimeen tulevien alueiden joukkoviestinten kautta tehtävää etelää koskeviin diskursseihin vaikuttamista.²⁵⁷

Visuaaliseen kieleen liittyy myös mahdollisuus sanoa asioita, joita painettu sana ei voi lausua. Toisaalta pilakuva voi olla julkeampi kuin painettu teksti, sillä loukkauksen lopullinen avaaminen on kuitenkin tietyllä tasolla pilakuvan vastaanottajan tekemä tulkinta. Toisaalta taas visuaaliset elementit antavat mahdollisuuksia luoda miellelyhtymiä, joiden selittäminen auki vaatisi valtavan määrän tekstiä: ”Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa.”²⁵⁸

Italialaisen pilapiirroksen (*vignetta satirica*) kehityksessä keskeinen hahmo on vuosikymmeniä ollut Giorgio Forattini (1931–). Hänen tavaramerkkinään oli ennen muuta ajankohtaisten poliittisten ilmiöiden kuvaaminen ja puolueiden vähemmän lausuttujen agendojen esittäminen karikatyyrimäisten hahmojen kautta — näistä ovat esimerkkejä patologisena taskuvarkaana kuvattu

²⁵⁷ vrt. Vuorio 2009, 76–77; Walker 2003, 16

²⁵⁸ vrt. Seppä 2012, 128–154

Bettino Craxi²⁵⁹, alaston Giovanni Spadolini²⁶⁰ tai pätjänä esitetty Berlusconi. Pitkän uransa aikana Forattini on piirtänyt suurista päivälehdistä *La Stampalle* ja *La Repubblicaalle*, joskin hän on myös ajautunut välistä erimielisyyksiin edustamiensa lehtien toimituksellisen linjan kanssa.

Kuvio 8. La Repubblica etusivu 24. toukokuuta 1992.

²⁵⁹ (1934–2000), sosialistipuolueen vaikuttaja ja pääministeri 1984–1987

²⁶⁰ (1925–1994), pitkäaikainen ministeri ja senaatin puhemies keskustalaisesta tasavaltalaispuolueesta

Kuvio 9. Forattinin La Repubblica 1992 julkaistu kuva. Aihe liittyy tuomari Borsellinin heinäkuiseen salamurhaan.²⁶¹

Forattini, työskennellen roomalaiselle päivälehdelle, käytti toistuvasti Sisilian saaren personifioitua hahmoa poliittisissa pilapiirroksissaan (kuviot 8 ja 9). Hän hyödynsi samaa aihetta sekä Falconen että Borsellinin murhien jälkeen: Sisilia krokotiilinpäänä, joka Borsellinon murhan yhteydessä kantaa myös mafian kuvastoon perinteisesti liitettyä sisilialaista *coppola*-lakkia. Falconen murhaan liittyvässä kuvassa krokotiili pitelee kidassaan haukkaa (*falcone*) — kuva on huomionarvoisesti päässyt etusivulle. Borsellinon murhan yhteydessä krokotiili lipoo huuliaan ja kehuu tehneensä itselleen kukkaron (*borsellino*). Falconeen liittyvässä kuvassa Forattinin voi sanoa käyttäneen hyvin voimakasta kuvakieltä piirtämällä krokotiilinsa itkemään: kuuluisien ”krokotiilinkyynelten” yhdistämisen maansurun aikaan Sisiliaan voi ajatella kantaneen varsin peittelemätöntä viestiä. Molemmissa kuvissa krokotiili myös hymyilee tyytyväisenä.

Koko saaren samaistaminen mafiaan on helppo nähdä vahvaksi diskursiiviseksi vaikuttamiseksi. Jos krokotiilii aiheita tarkastellaan olettamuksella, että pohjoisella lehdistöllä on intressiä vaikuttaa valtakunnallisiin kuviin Etelä-Italiasta, on selvää, että Forattinin tulkinta näyttäytyy tällöin *mafiosità* ja *Mezzogiornon* mädännäisyydestä kertovaa retoriikkaa tukevana toimena.

Afrikkalaisena eläimenä krokotiili luo myös kaikuja toisessa luvussa esiteltyihin näkemyksiin, joissa Sisilia on *de l’Afrique, razza euroafricanan* asuttama barbaarinen saari. Vähintäänkin vaarallisen krokotiilin voi katsoa viittaavan Falconen toteamukseen *terra infideliumista*, mutta

²⁶¹ Krokotiili toteaa: ”Olen tehnyt itselleni kukkaron (*borsellino*). Krokotiilinnahkaisen kukkaron.”

synkemmissä tulkinnoissa sen voi nähdä kuvaavan sisilialaisia kulttuurisena ryhmänä. Esimerkiksi 1860-luvulla Mezzogiornon aseellisten ryhmien (*brigandage*) kuvattiin olevan ”villipetoja”.²⁶²

Eläinmotiivi on myös vahva ja runsaasti käytetty uhkakuviin liittyvä metafora. Esimerkiksi ajallisesti varsin lähellä mafiakriisiä Persianlahden sotaa oli perusteltu tarpeella laittaa kuriin Saddam Hussein, Irakia johtava ”hullu koira”.²⁶³ Samoin eläimellisyyden voi esittää heijastelevan länsimaisessa katsannossa perinteistä ”toiseuden” kuvastoa, jonka keskeisiä elementtejä ovat irrationaalisuus ja raivokas väkivaltaisuus.²⁶⁴ Jako ”inhimillisen” ja ”eläimellisen” välillä on myös ollut keskeinen länsimaisen filosofian kysymys antiikin ajoista lähtien: Sisilian esittäminen petona viittaa tässä mielessä perustavanlaatuisin jakolinjoihin sivistyksen ja barbarismin, järjestyksen ja kaaoksen sekä moraalisuuden ja moraalittomuuden välillä.²⁶⁵

Lisäksi krokotiilin voi havainnoida olevan osa analysoidussa keskustelussa tiuhaan toistunutta väkivaltaan viittaavaa kuvastoa. Sen voi nähdä myös toteuttavan kolmea symbolista motiivia, jotka Kenneth Burke määritteli keskeiseksi kaikelle retoriikalle: järjestystä, salaisuutta ja tappoa.²⁶⁶ Järjestys viittaa tässä yhteydessä asioiden luokittamiseen, järjestämiseen ja hahmottamiseen jonkin keskeisen periaatteen kautta: Forattinin kuvissa tämän hierarkian voi ajatella syntyvän esittämällä maantieteellisesti rajattu alue eläimellisenä ja viittaamalla näin keskeiseen rajanvetoon inhimillisen ja eläimellisen välillä — vaikka pilakuvassa ei esitetäkään varsinaista ihmistä vastaparina eläimelle, voi kuvan lukijan luonnollisesti olettaa tulkitsevan itsensä juurikin osaksi ”inhimillistä”. Samaan aikaan eläimen voi nähdä edustavan myös burkelaista salaisuutta: krokotiili edustaa jotakin katsojasta erillistä, jonka ajatusmaailmaan hän ei välttämättä pääse sisään. Kyseessä on lisäksi vielä matelija, joka kulttuurisessa kuvastossa usein esitetään hyvin erilaisena kuin ihminen: ”liskoaiivot” viittaavat alkukantaisiin ja primitiivisiin kerrostumiin ihmisen psykeessä, kun taas ”liskoihmiset” ovat valikoituneet ufologian ja salaliittoteorioiden aiheeksi juuri edustamansa mystisen erilaisuuden takia.²⁶⁷ Lopulta krokotiili sekä itse käsiteltävänä oleva aihe, salamurha, toteuttavat kolmannen motiivin, tapon, joka Burken ajattelussa liittyy ihmisen luontaiseen kiinnostukseen kuolemaa ja

²⁶² Astarita 2005, 287

²⁶³ Kuusisto 1999, 74

²⁶⁴ *ibid.*, 95

²⁶⁵ Anderson 2000, 301–303

²⁶⁶ Kuusisto 1999, 146

²⁶⁷ Crump & Fenolio 2015, 55–56

väkivaltaa kohtaan.²⁶⁸ Tämän väkivaltaisen ja vaarallisen elementin voi nähdä vievän Sisiliaan liittyvää ”toiseutta” vielä pidemmälle ja tekevän siitä ”uhkan” tai jopa ”vihollisen”.²⁶⁹

5.2. Mafian korruptoimat puolueet — Roma ladrona

Tässä kappaleessa esittelen puolestaan kaksi hieman erilaista Forattinin pilakuvaa. Niissä käsitellään mafian, etelän ja poliittisen järjestelmän liittymistä toisiinsa.

*Kuvio 10. Forattinin pilapiirros Salvo Liman salamurhasta Palermossa. Ilmestynyt La Repubblicaassa 1992. Takapenkillä pääministeri Andreotti.*²⁷⁰

Kolmas tässä yhteydessä käsiteltävä Forattinin pilapiirros kuvaa sisilialaisen paikallispoliitikon Salvatore ”Salvo” Liman (1928–1992) salamurhaa Palermossa maaliskuussa 1992. Tämän maine mafian kanssa yhteistyötä tekevänä paikallispamppuna oli periytynyt jo 1950-luvun lopulta, jolloin hän oli ollut keskeisessä asemassa muodostettaessa mafian ja Sisilian kristillisdemokraattisen puolueen yhteenliittymää: näiden sopimus takasi, että mafia hankkisi poliitikoille tarvittavat äännet ja nämä taas järjestäisivät Cosa Nostralle tuottoisia sopimuksia rakennushallinnon kautta. Italialaisessa kielenkäytössä tämä koplaus on sittemmin saanut nimen *il sacco di Palermo* (‘Palermon ryöstö’).²⁷¹

²⁶⁸ Kuusisto 1999, 147.

²⁶⁹ vrt. Kuusisto 1999, 36–37

²⁷⁰ Giulio Andreotti (1919–2013), pääministerinä 1972–1973, 1976–1979 ja 1989–1992. Kuvateksteissä viitataan ”Salvo Limaan”, joka oli attentaatin uhri, ja ”salvo comunqueen” (‘selviytyi kuitenkin’).

²⁷¹ Ginsborg 2003, 267–269

Sisilian kristillisdemokraattien voimahahmona Lima oli vuosikymmenten ajan myös läheinen liittolainen jo aikaisemmin mainitulle Giulio Andreottille (1919—2013), kristillisdemokraattien nousevalle tähdelle ja myöhemmin moninkertaiselle pääministerille. Liman murhasta purkautumaan lähtenyt vyyhti ja samanaikaisesti tiettyjen ilmiantajiksi kääntyneiden mafiosojen todistukset viittasivat kaikki siihen, että Sisilian kristillisdemokraattien ja Cosa Nostran liitosta tiedettiin korkeimmalla mahdollisella poliittisella tasolla asti. Syytökset pääministeri Andreottia kohtaan olivat raskaita: pidätetyt mafiosot todistivat, että tämä oli Cosa Nostran jäsen ja ollut etukäteen tietoinen useista korkean profiilin murhista.²⁷² Senaatti poisti myöhemmin Andreottin syytesuojan ja tätä vastaan aloitettiin oikeusprosessi, jossa syyttäjä vaati tälle viidentoista vuoden vankeutta; vuosien oikeussali- ja mediaspektaakkelin jälkeen entinen pääministeri vapautettiin syytteistä 1999.²⁷³

Forattinin pilakuva yhdistää Andreottin varsin selkeästi Sisilian poliitikkojen ja mafiosojen yhteenliittymään. Kuvatekstissä Salvo Lima on mainittu oikealta nimeltään, kun taas takapenkillä kyyristelevän Andreottin alle on kirjoitettu: ”*salvo comunque*” (‘selviytyi kuitenkin’). Sanoma on helppo lukea: tarinan suurempi roisto ei ole kuljettaja, joka ammuttiin, vaan takapenkkiäinen ”isompi pomo”. Väistellössään luoteja pääministeri myös yrittää pysytellä mahdollisimman näkymättömissä.

Myös tämän kuvan voi kytkeä osaksi ajatusta ”mafiakulttuurin” mädättävästä vaikutuksesta. Jälleen kerran keskeistä eivät ole varsinaisesti mafian rikokset taikka edes suurta julkisuutta saaneet salamurhat, vaan vuosikymmenten korruptio ja väärintekeminen, jonka ne tekivät uudella tavalla näkyväksi ja nostivat julkiseen keskusteluun. Tätä voi kiinnostavasti verrata myös brittiläisen kielitieteilijä Ruth Wodakin (1950–) ajatuksiin politiikasta takahuoneena ja näyttämönä. Teorian keskeinen ajatus on, että äänestäjille, siis suurelle yleisölle, yritetään usein näyttää vain ennalta suunniteltu ja käsikirjoitettu tai ainakin poliittisen instituution kuten parlamentin vakiintuneiden sääntöjen ohjaama spektaakkeli, kun taas ”politiikan takahuoneeseen” yleisö pääsee näkemään paljon harvemmin.²⁷⁴ Salvo Liman tapauksessa salamurha on johtanut median ja sitä myöten myös äänestäjäkunnan näkemään yleensä salattuun takahuoneeseen: julkisuudessa mafian vastaista taistelua vannonut pääministeri²⁷⁵ paljastuukin takahuoneessa järjestäytyneen rikollisuuden kanssa vehkeileväksi konnaksi tai vähintäänkin häikäilemättömäksi valtapoliitikoksi. Tällöin paheksunta ei

²⁷² Ginsborg 2003, 275–276

²⁷³ Schneider & Schneider 2003, 151–152

²⁷⁴ Wodak 2009, 3–10

²⁷⁵ esim. La Stampa 9.2.1991, 1 – samalla etusivulla, jossa Bossi ehdotti Italian jakamista kolmeen osaan

kohdistu pelkästään itse väärinkäytöksiin vaan myös niiden salaamiseen ja tekopyhän roolin esittämiseen politiikan näyttämöllä.²⁷⁶

Kuvio 11. Forattinin pilapiirros heinäkuulta 1991.

Forattinin heinäkuussa 1991 julkaistu pilapiirros on ilmestynyt ajallisesti hyvin lähellä Lega Nordin kesäkuista puolueohjelman lanseerausta ja perustavanlaatuisen reformien vaatimista. Kuva on otsikoitu nimellä *Nord e Sud*, etelä ja pohjoinen. Yläkulmaan lisätyn selityksensä mukaan se liittyy etelän ilmoittamiin hyviin talouskasvulukuihin. Tätä voisi äkkiseltään ajatella positiivisena

²⁷⁶ vrt. McDermott, Schwartz & Vallejo 2015, 1–7

uutisena. Pilakuva antaa asiasta sen sijaan toisenlaisen tulkinnan: piirroksessa Lega Nordin puoluejohtaja Umberto Bossi syyttää etelän poliitikkoja sylki roiskuen: ”Ette maksa verojanne!” Tähän nämä vastaavat, moni ovelasti hymyillen: ”Ei ainoastaan niin: rikastumme teidän veroillanne!”

Rikkaan pohjoisen taakaksi nähty etelän elättäminen kuuluu Lega Nordin varhaisen retoriikan kulmakiviin. Esimerkiksi puolueen yksi varhaisimmista vaalijulisteista kuvaa pohjoisen kultamunia munivana kanana, jonka tuottamat rikkauudet valuvat heti ilmestyttyään putkea pitkin tanakan ja hymyilevän roomalaisnaisen koriin.²⁷⁷ Tältä perusajatukseltaan Forattinin pilakuva ei ole siis mitenkään uusi — kiinnostavan siitä tekee kuitenkin elementti, että osalle etelän poliitikoista on annettu mafiaan viittaava ja aikaisemmin käsitellyn krokotiili-Sisiliankin käyttämä *coppola*. Näin pohjoinen ei elätäköön vain taloudeltaan köyhempää aluetta vaan joukkoa roistoja.

Tämä itse asiassa vertautuu mielenkiintoisesti Lega Nordin ehkä tunnetuimpaan iskulauseeseen: ”*Roma ladrona — la Lega non perdona!*”²⁷⁸ Tässä merkityksessä Rooma, keskusvalta, ei ole ainoastaan pohjoisen kultamunista nauttiva alue vaan *ladrona*, varas. Kielikuvaa voi pitää onnistuneena, sillä sen voi tulkita kahdella tavalla: jo pohjoisen verotuloilla elämistä voi pitää varkautena,²⁷⁹ kun taas iskulauseen voi myös ajatella suoraan tuomitsevan Rooman poliitikot kirjaimellisesti rikollisiksi. ”*La Lega non perdona*” rinnastuu myös mielenkiintoisesti *stato federalen* ajamiseen: Liigan voi käännöksestä riippuen ajatella olevan ”armahtamatta” tai ”antamatta anteeksi”, minkä voi lukea yksinkertaisesti ajatukseksi, etteivät poliitikot pääse väärinkäytöksistään kuin koira veräjistä — toisaalta sen voi myös ajatella viestivän, ettei järjestelmä ja *stato centrale (Roma)* ole enää pelastettavissa.

Tästä tulkinnasta Forattinin piirroksen voi ajatella vahvasti tukevan pohjoisen federalismille otollista näkökulmaa. *Coppola*-lakkien lisäksi hyvin merkittävä on otsikko, *Nord e Sud*, jonka perusteella molemmat ryhmät, siis Bossi ja korruptoituneet *ladronet*, edustavat omia alueitaan. Näiden välillä voi nähdä myös henkisen eron: pohjoinen on raivoissaan sääntöjen noudattamattomuudesta,²⁸⁰ *mafiositàn* pilaama etelä puolestaan on tyytyväinen toisten varallisuudella elämiseen.

²⁷⁷ Lega Nord, I manifesti - archivio manifesti

²⁷⁸ ”Rooma varas — Liiga ei armahda!”

²⁷⁹ Tätä voi myös kiinnostavasti verrata libertalistisiin liikkeisiin Euroopassa ja Yhdysvalloissa, joiden vakioiskulauseiden joukossa on verotus rikollisena toimintana, ks. myös seuraava alaviite

²⁸⁰ vrt. La Repubblica 20.3.1992, 8. Bossi pitää verojärjestelmää pohjoiselle epäreiluna mutta korostaa kuitenkin itse verojen maksamisen tärkeyttä, suorastaan pyhyttä: ”*Pagare le tasse è doveroso e sacrosanto.*” (”Verojen maksaminen on velvollisuus ja pyhää.”) Toisissa yhteyksissä hän on puolestaan kannustanut vastustamaan Rooman keskusvaltaa kieltäytymällä verojen maksamisesta.

Kuva on kiinnostava myös pohjoisen federalismin retoriikkaan monessa yhteydessä liittyvien vastinparien kautta. Kuvassa Bossi edustaa yksin toista puolta, kun taas häntä vastassa ovat kaikki muut poliitikot. Tässä mielessä Forattinin pilakuva muistuttaa perimmäiseltä asetelmaltaan suuresti kolmannessa luvussa käsiteltyä Lega Nordin parlamenttiretoriikkaa, jossa puolue esittää itsensä ainoana vaihtoehtona ”partitokratialle”. Pilakuva sisältää myös moraalisen ulottuvuuden oikeanlaisesta ja väärästä toiminnasta ja myös tältä osin muistuttaa Liigan puheenvuoroissaan toistamaa vastinpariasetelmaa.

5.3. Pohjoisen taistelukutsu

Viimeiseksi tarkastelen pohjoisen federalistien käyttämää poliittista kuvastoa. Sen osalta käsittelen Lega Nordin vuoden 1992 parlamenttivaaleissa käyttämää julistetta (kuvio 7). Se vaikuttaa pintapuolisesti katsoen hyvin yksinkertaiselta, mutta monista seikoista voi päätellä, että kyseessä on itse asiassa tarkasti valittu tehokeino.

Kuvio 12. Lega Nordin vaalijuliste 1992.

Julisteen rakenne on yksinkertainen: sen muodostavat liikkeen tunnus ja joukko erilaisiin kehyksiin aseteltua tekstiä. Iskulauseet ovat lyhyitä: ”Stop! Mafia” hallitsee ylälaitaa. Sen alla huudahdetaan: ”Käsittämätöntä!” ja viitataan hallintoon, joka ottaa ”uudelleen käyttöön surullisenkuuluisan” *soggiorno obbligato*. Sen kuvataan olevan ”rikollista kolonialismia, jota meidän täytyy vastustaa”.

Soggiorno obbligato (”pakollinen asuinpaikka”) viittaa tässä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi säädettyyn lakiin, jolla mafian kanssa tekemisissä olleita rikollisia voidaan siirtää asumaan vapautumisensa jälkeen kauas siitä paikasta, jossa he ovat aikaisemmin osallistuneet rikolliseen toimintaan. Lega Nordin näkökulmasta tästä on seurannut ”*la diffusione in tali contesti territoriali di fenomeni criminali prima assenti*”.²⁸¹ Liiga onkin pitkään kannattanut mafiaan liittyvistä rikoksista tuomittujen siirtämistä vain alkuperäistä rikoksentekopaikkaa lähellä oleviin kuntiin, mikä on selvä viittaus mafian ja *mafiositàn* pitämiseen etelässä.

Julisteen sanoman henkeen sopii myös hyvin liikkeen virallinen tunnus. Siinä sotilas pitelee kilpeä ja kohottaa miekkansa ylös, mitä yleensä pidetään voiton tai taistelukutsun symbolina. Tunnuksen voi ajatella liittyvän sekä puolustautumiseen että hyökkäämiseen: toisaalta se viittaa hallintoa ja vanhaa valtaa vastaan taistelemiseen (*contro cui dobbiamo lottare*), toisaalta taas pohjoisen suojelemiseen keskusvallalta ja etelän ”mafiakulttuurilta”. Tunnuksen sotilashahmo on otettu Alberto da Giussanon, guelfien ja ghibelliinien sodassa²⁸² palvelleen sotilaan patsaasta (*Monumento al Guerriero di Legnano*) Legnanossa lähellä Milanoa. Paikka on Lega Nordin historiapolitiikan kannalta keskeinen, koska Legnanon taistelussa vuonna 1176 pohjoisen kaupunkivaltioiden liittouma, *Lega Lombarda*, löi saksalais-roomalaisen keisarin Fredrik Barbarossan joukot ja pakotti tämän rauhansopimukseen. Lega Nord aloittikin poliittisen toimintansa Lega Lombardan nimellä ennen siirtymistään käyttämään yleisemmin koko pohjoiseen viittaava nimeä — vanhan nimen voi kuitenkin nähdä vielä vuoden 1992 tunnuksessa.

Lega Nordin onkin arvioitu hyödyntävän toiminnassaan keskiaikaisten kaupunkivaltioiden ”itsenäisyyskamppailun” ympärille luotua mytologiaa.²⁸³ Tämän voi liittää toisessa luvussa esiteltyyn ajatukseen, jonka mukaan ”*una nuova civiltà*” syntyi nimenomaan pohjoisen kaupunkivaltioissa. Merkillepantavaa on myös Lega Nordin halu puhua ”maantieteellisestä petoksesta”, jossa nämä kaupungit on sen mukaan liitetty valheellisesti muuhun Apenniinien

²⁸¹ Lega Nord, Soggiorno Obbligato. ”leviäminen alueille, joissa aikaisemmin ei ole ollut [samanlaista] rikollista toimintaa.”

²⁸² sarja konflikteja paavia kannattavien guelfien ja keisaria tukevien ghibelliinien välillä 1100-luvulta 1300-luvulle

²⁸³ Richardson & Colombo 2013, 187–188

niemimaahan. Onkin esitetty, että Lega Nordin uudessa historiapoliittisessa narratiivissa Fredrik Barbarossan paikan *Lega Lombardan* uutena vihollisena on ottanut Etelä-Italia.²⁸⁴

Puolueen tunnuksen ohella juliste käyttää visuaalisina elementteinä vain huutomerkkejä ja muotoiltua tekstiä. Tämänkin voi ajatella olevan harkittu tehokeino. Monessa haastattelussa puolueen johtaja Umberto Bossi erikseen huomauttaa, ettei puolueella ole merkittäviä rahavaroja — toisin kuin sen vastustamalla poliittisen korruption rikastuttamalla perinteisillä puolueilla.²⁸⁵ Yksinkertaisen julisteen voi tulkita vetoavan tällaiseen altavastajaan imagoon, jonka perustana on ”kansan” mielipiteen ajaminen resurssien puutteesta huolimatta. Samanlaisena ”antielitismiin” vetoavana visuaalisena elementtinä voi pitää myös puoluejohtaja Bossin pukeutumista, jota on kuvattu yksinkertaiseksi ja nukkavieruksi.²⁸⁶

Tällaisen vaalijulisteen konsepti on ilmeisesti todettu toimivaksi, sillä Lega Nord on sittemminkin pitäytynyt hyvin samanlaisessa visuaalisessa ilmeessä.²⁸⁷ Sen vaalijulisteiden retoriikassa on analysoitu olevan keskeistä viholliskuvien rakentaminen, tavoitellun yleisön suora puhuttelemine ja joko kieltojen (tässä ”*Alt! Mafia*”) tai taistelukutsujen (tässä ”*dobbiamo lottare*”) käyttäminen.²⁸⁸ Keskeisenä elementtinä on myös pidetty me–muut-asetelman luomista, jossa uhkakuvana on koettu toiseus. Tässä roolissa Lega Nord on alkuaikoinaan käyttänyt korostetusti etelää, mutta myöhemmässä toiminnassaan se on nostanut keskeiseksi viholliskuvakseen yhä enenevässä määrin maahanmuuton ja islamin.²⁸⁹

Tässä luvussa esiteltyssä kuvastossa on nähtävissä merkittäviä yhtymäkohtia aikaisemmin käsiteltyihin federalistisen retoriikan elementteihin. Jälleen toistuvia suuria teemoja ovat väkivaltaisen kuvaston ja metaforien runsas käyttö (krokotiili, sotilaspatsas, luotisade), moraalisien elementtien kiinnittyminen kysymykseen (krokotiilinkyyneleet, tekopyhyys, toisen kustannuksella eläminen) sekä vahvat vastinpariasetelmat (eläimellisyys–ihmisyys, pohjoinen–etelä, me–vihollinen). Lisäksi on merkillepantavaa, että käsiteltyissä pilakuvissa Lega Nordille otolliset näkemykset näyttävät saaneen jopa merkittävästi enemmän tukea kuin edellisessä luvussa

²⁸⁴ Spruce 2007, 117

²⁸⁵ ks. esim. La Stampa 9.2.1991

²⁸⁶ La Repubblica 7.4.1992, 6. ”[A]bito stazzonato come dopo una notte ferroviaria in seconda classe, nell' aspetto sempre scarruffato.” (”[R]yppyinen puku kuin toisen luokan junavaunussa vietetyn yön jälkeen, aina huolittelematon vaikutelma.”)

²⁸⁷ Lega Nord, I manifesti - archivio manifesti

²⁸⁸ Richardson & Colombo 2013, 188–197

²⁸⁹ Richardson & Colombo 2013, 194–195, 188; Wilkoń 2016, 168

kuvatuissa varsinaisissa lehtiartikkeleissa, joissa puolue sai kyllä tilaa mutta tuli lähes kaikissa yhteyksissä myös haastetuksi.

Yksi selitys pilakuvien suuremmalle ”ehdottomuudelle” verrattuna *La Repubblica* julkaistuihin kolumneihin ja uutisiin voi yksinkertaisesti olla ero kahden tekstityypin luonteessa: kirjoitetuilla teksteillä on tilaa avata monimutkaisia kysymyksiä useammasta näkökulmasta, kun taas piirretty kuva pyrkii usein yksinkertaistamaan ja tiivistämään monimutkaisemman kokonaisuuden.²⁹⁰ Toisaalta valtaan liittyvien asetelmien tutkimus on huomauttanut, että tällainen näennäinen yksinkertaisuus tekee pilakuvasta salakavalan tehokkaan ja vaikeasti vastustettavan työkalun poliittisten agendojen ajamiselle.²⁹¹ Aivan toisenlainen näkemys puolestaan tarkastelee pilakuvaa positiivisen vapautumisen tunteen kautta: sen mukaan huumori on keino rikkoa valta-asemia ja sosiaalisia kategorioita tai tietyssä mielessä ”kapinoida” järjestäytyntä yhteiskuntaa vastaan ja purkaa jokapäiväisen elämän paineita.²⁹²

Nämä teoreettiset mallit tarjoavat kilpailevia selityksiä käsiteltyjen pilakuvien jyrkkyydelle. Ensimmäisen selityksen mukaan kuvat ovat luonteeltaan tiivistyksiä, minkä vuoksi ne sisältävät kirjoitetuista teksteistä poiketen huomattavasti yksipuolisemman näkemyksen asioista ja ovat ehkä alttiimpia lainaamaan ja hyödyntämään vakiintuneita ennakkokäsityksiä tai steteotyyppioita. Toisen selityksen mukaan pilakuvat ovat suoranaista vaikuttamista ja niiden on tarkoituskin esittää etelä sanomalehden pääosin pohjoisemmille lukijoille epäedullisessa valossa ja syynä lukuisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Kolmas selitysmalli puolestaan voisi ymmärtää pilakuvat Forattinin kapinana lehtensä toimituksellista linjaa vastaan tai eräänlaisena julkisena purkausventtiilinä käsitellä kansallisesti traumaattista aihetta.

Joka tapauksessa kaikki nämä selitykset kertovat myös jotain federalistisen retoriikan keskeisten elementtien luonteesta. Pilakuvalla tyypillisen yksinkertaistetun monimutkaisuuden näkökulmasta federalistisen retoriikan voisi argumentoida onnistuneen tiivistämään moniulotteisen yhteiskunnallisen kysymysjoukon helposti vastaanotettaviksi karikatyyreiksi ja lyhyiksi tarinoiksi (oikein toimiva tai riistetty pohjoinen, moraaliton tai rikollinen etelä / partitokratia; uhkaava toiseus, jopa vaarallinen vihollinen) ja siten maalaavan omassakin retoriikassaan eräänlaista pilakuvaa — näin voisi pitää luontevana, että se tuo mieleen myös samanlaista tekniikka hyödyntävät Forattinin kuvat. ”Höyryjen päästämisen” taas voi ymmärtää esimerkiksi syvällä historiassa olevien ennakkoluulojen ja -käsitysten kautta: jos Forattinin ei oleteta tietoisesti edistävän Lega Nordin poliittista linjaa, hänen

²⁹⁰ Walker 2003, 17

²⁹¹ *ibid.*, 16

²⁹² *ibid.*, 16, 19

pilakuvansa voi ajatella tavaksi tunnistaa ja tunnustaa nämä ääneen lausumattomat ajatukset kansallisesti traumaattisella hetkellä ja sitten siirtyä eteenpäin, kun taas Liigalle ne ovat työkaluja tuen voittamiselle sen poliittiselle ohjelmalle. Myöskään ei voi sivuuttaa sitä yksinkertaista selitystä, että Forattinin pilakuvien motiivina olisi yksinkertaisesti tukea Lega Nordin näkemyksiä, mikä helposti selittäisi federalistisen retoriikan ja tässä esitettyjen kuvien samankaltaisuuden.

6. Päätäntö

Tämän työn tutkimuskysymyksenä on ollut, millä tavalla Italian federalistiset diskurssit hyödynsivät järjestäytyntä rikollisuutta vastustaessaan keskitettyä valtiota kannattavaa *centralismoa* ”ensimmäisen tasavallan” loppuaikojen kriisissä. Tehtyjen havaintojen perusteella voi todeta, että rikollisuudella oli keskeinen rooli federalistisessa diskurssissa ja että sitä hyödynnettiin sekä etelän näkemisessä uhkaavana toiseutena että argumenttina keskusvallan epäonnistumisesta korjaamattomalle tasolle.

Federalistinen diskurssi näyttää onnistuneen hyödyntämään kriisiä ja myös vaikuttamaan suoraan siihen, miten kriisistä on julkisessa piirissä puhuttu ja miten se on ymmärretty. Federalistiset näkemykset eivät tarkasteltujen aineistojen perusteella ole jääneet vain pohjoisten populistipuolueiden parlamentissa käyttämäksi retoriikaksi vaan ne ovat murtautuneet myös suurten päivälehtien sivuille. Poliittisten pilakuvien perusteella ne näyttävät jopa saaneen yllättävän vahvaa tukea muuten varsin maltilliselta poliittiseen keskustaan asettuneilta päivälehdiltä.

Federalistisen diskurssin voi myös todeta hyödyntäneen argumentaatioissaan Italian eri alueiden taloudellisia ja kulttuurisia eroja. Tässä se on kytkenyt järjestäytyneen rikollisuuden osaksi Etelä-Italiassa nähdyin toiseuden pitkää historiaa. Keskeistä eivät tällaisessa kuvastossa ole vain mafian rikokset vaan syvällisempi *mafiosità*, rikollisuuden taustalla oleva ”mfiakulttuuri”, joka muodostaa pohjoiselle aktiivisen vaaran niin poliittisella, taloudellisella kuin henkiselläkin tasolla.

Toisaalta *politica centralistan* ei voi sanoa kokonaan antautuneen federalistisen diskurssin edessä vaan edistäneen näkökantaa, joka myöntää valtiollisten instituutioiden epäonnistumisen lukuisilla tasoilla mutta argumentoi järjestelmän olevan lopulta vielä pelastettavissa. Tässä diskurssissa mafia hyökkää tietoisesti valtiota vastaan ja yrittää horjuttaa sen uskottavuutta. Tämän näkemyksen keskiössä on myös ”todellinen Sisilia, joka taistelee”. Samoin se muistuttaa mafian olevan ”ei ainoastaan Sisiliassa vaan myös Milanossa”.

Tutkimusta tarkentavien alakysymysten aiheena ovat olleet käsitteet, metaforat ja tarinat. Käsitteiden osalta olen eritellyt käsitteenmäärittelyn kannalta keskeisiä asymmetrisiä vastinpareja: pohjoinen federalismi on omassa retoriikassaan sijoittanut itsensä kansan, perustuslain ja

moraalisen voiman kaltaisten epämääräisten ihanteiden puolelle ja pyrkinyt esittämään toisen puolen muodostuvan keskusvaltaa tukevista poliitikoista, mafiasta ja korruptiosta sekä pyrkineen samaistaneen näitä käsitteitä toisiinsa. Mielenkiintoinen maantieteellinen käsitepari on puolestaan muodostunut Euroopasta ja Afrikasta: näistä Euroopam attribuuttina on ollut demokraattisuus, Afrikan puolestaan fasistisuus. Kummallakin käsitteellä on pitkä historiansa Italian kansallisiin ja paikallisiin identiteetteihin liittyvässä ajattelussa.

Metaforien osalta puolestaan ovat toistuneet erityisesti sotaan ja väkivaltaan liittyvät sanat ja kuvastot. Osittain tätä voi pitää luonnollisena, koska tutkimuksen punaiseksi langaksi valittu järjestätynyt rikollisuus on itsessään väkivaltainen aihe. Toisaalta taas väkivaltaa voi pitää myös voimakkaana metaforana ja burkelaisittain symbolisena motiivina. Osittain väkivalta-, kamppailu- ja sotametaforien tiheä toistuminen kummankin kilpailevan diskurssin kentässä kertonee myös poliittisten ohjelmien takana olevasta vahvasta intohimosta ja aiheen koetusta tärkeydestä. Osa väkivaltaan liittyvistä metaforista puolestaan näyttäisi liittyvän ”vaarallisen toiseuden” määrittämiseen ja viholliskuvien rakentamiseen. Väkivalta- ja vaara- ja sotametaforien lisäksi moraalisiin ihanteisiin liittyvät metaforat ovat olleet käytössä keskustelun kummallakin puolella.

Tarinoiden osalta tutkimuksessa on lähinnä huomioitu, millaisia kokonaisuuksia määritellyt käsitteet ja käytetyt metaforat vaikuttaisivat muodostavan. Federalistisen retoriikan hyödyntämistä tarinoista voidaan todeta, että ne näyttäisivät jokseenkin noudattelevan sankarin ja roiston sisältävän tarinankerronnan perustyyppiä. Roiston osa on vaihtelevasti annettu keskusvaltaa kannattaville poliitikoille, järjestäytyneelle rikollisuudelle tai etelälle. Lega Nord tai sen puheenjohtaja Bossi on joissain yhteyksissä julistautunut itse sankariksi, mutta useammin tämä roolitus on jätetty pääteltäväksi ja muodollista sankarin viittaa on kantanut abstraktimpi ihanne kuten jo mainittu kansa.

Itse järjestäytynyt rikollisuus on näyttäytynyt tutkimuksessa monipuolisesti. Se on ollut keskeisenä osana poliittiseen kamppailuun liittyvässä käsitteenmäärittelyssä, sotaisissa metaforissa sekä institutionaalisen mädännäisyyden tarinoissa. Mafian kautta on kohonnut tarkasteltavaksi myös maantieteeseen, kulttuurillisiin eroihin ja koettuun toiseuteen liittyviä kysymyksiä. Koko tutkimuksen historiallisen kontekstin kannalta mafia on myös keskeinen elementti, joka on mukana määrittämässä käsillä olevan tilanteen ”kriisiksi” ja kesän-syksyn 1992 kansallisesti merkitykselliseksi.

Tutkimus on avannut näkökulmaa ilmiöihin, joita on syytä tutkia laajemminkin eurooppalaisessa kontekstissa. Avautuvia jatkotutkimuskysymyksiä voisi esimerkiksi transnationalistisen poliittisen historian hengessä olla, missä määrin muissa Euroopan maissa

federalistiset tai suoranaisten separatistiset liikkeet ovat hyödyntäneet argumentaatioissaan rikollisuutta, toiseuden kuvia ja poliittista korruptiota. Erityisen kiinnostavaa olisi selvittää, millaisia merkityksiä muiden maiden poliittiset liikkeet ovat pyrkineet antamaan sellaisille tässä tutkimuksessa keskeisille käsitteille kuten ”perustuslaille”, ”politiikalle”, ”demokratialle” ja ”Euroopalle” ja millaisien vastinparien yhteydessä niistä on puhuttu. Metaforien osalta luonnollisesti nouseva kysymys on, onko muiden maiden poliittinen keskustelu ollut yhtä väkivaltaisten metaforien värittämää.

On myös syytä kysyä, kuinka hedelmällinen lähestymistapa on poliittisen historian perinteinen lähtökohta sijoittaa Italia Euroopan periferiaan. Tällaista linjaa seuraava jatkotutkimus voisi esimerkiksi ottaa kiinnostavasti ja tietystä mielessä uhkarohkeastikin tarkasteluun, millä tavalla Pohjois-Italian federalismi vertautuisi vaikkapa parlamentarismien eräänlaisena ”perustyyppinä” jollei aivan tyysijana pidetyn Yhdistyneen Kuningaskunnan haluun irtautua Euroopan unionista ja paeta Itä-Euroopan köyhää, usein rikolliseksi nähtyä toiseutta.

Italian poliittisen historian sisällä mielenkiintoiset jatkotutkimuskysymykset voisivat liittyä niihin syihin, miksi federalistinen diskurssi ei onnistunut lopullisessa tavoitteessaan eli Italian perustuslain muuttamisessa vahvemman alueellisen itsehallinnon suuntaan. Tässä mielessä kiinnostavia aiheita voisivat olla poliittiset keskustelut ja toimet ”toisen tasavallan” alkuvuosina: ensin Lega Nordin ollessa Silvio Berlusconiin Forza Italian kanssa lyhytaikaisessa hallituskoalitiossa 1994 ja tämän jälkeen oppositiossa. Hedelmällisiä voisivat olla myös vertailut aivan poliittisen lähihistorian ja jopa nykyhetken tapahtumiin, kun Italiassa puhutaan ”kolmannelta tasavallasta” ja pelkäsi La Legaksi nimensä vaihtanut liike on jälleen noussut hallitukseen — tällä kertaa yhtenä parlamentin vanhimmista ryhmistä.

Erilaista näkökulmaa tässä tutkimuksessa käsiteltyyn teemaan ja aiheisiin voisi tuoda jatkotutkimus, joka lähestyy kriisin vuosia 1991–1992 eteläisen Italian näkökulmasta. Tässä tutkimus voisi tarkastella esimerkiksi Napolissa ilmestyvän *Il Mattino* aineistoja, jotka valitettavasti tällä hetkellä ovat suhteellisen raskaan maksumuurin takana. Muiden suurten päivälehtien puuttuessa mahdollisia aineistoja voisivat myös olla pienemmät paikallislehdet. Vaihtoehtoisesti jatkotutkimus voisi ulottautua kirjallisten tekstiaineistojen ohella muistitietotutkimuksen puolelle. Yksi teema voisi olla myös eräänlainen ”rauhaan palaaminen” kriisin jälkeen. Kuten italialaiset sanovat:

*Dopo il cattivo, viene il bel tempo*²⁹³

²⁹³ ”Sateen jälkeen seuraa kaunis sää”

7. Lähteet

Primäärilähteet

Parlamenttiaineistot

XI Legislatura, Discussioni:

Seduta del 25 Maggio 1992

http://www.camera.it/_dati/leg11/lavori/stenografici/stenografico/33620.pdf

Seduta del 20 Luglio 1992

http://legislature.camera.it/_dati/leg11/lavori/stenografici/AllegatoB/74420.pdf

Seduta del 21 Luglio 1992

http://legislature.camera.it/_dati/leg11/lavori/Stenografici/Stenografico/33643.pdf

Seduta del 23 Luglio 1992

http://legislature.camera.it/_dati/leg11/lavori/stenografici/stenografico/33645.pdf

Seduta del 24 Luglio 1992

http://legislature.camera.it/_dati/leg11/lavori/stenografici/stenografico/33646.pdf

Seduta del 27 Luglio 1992

http://legislature.camera.it/_dati/leg11/lavori/stenografici/stenografico/33647.pdf

XI Legislatura, Relazioni della Commissione d'inchiesta sul fenomeno della mafia:

Documento XXIII, n. 2

<http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/docnonleg/30296.htm>

Documento XXIII, n. 2-bis

<http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/docnonleg/30297.htm>

Documento XXIII, n. 2-ter

<http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/docnonleg/30298.htm>

Documento XXIII, n. 9-bis

<http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/docnonleg/30307.htm>

Documento XXIII, n. 12

<http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/docnonleg/30310.htm>

Lehdistöaineistot

Brookes, Peter, The Timesissa julkaistu pilakuva 1986

Forattini, Giorgio, La Repubblicassa julkaistut pilakuvat 1991 ja 1992

La Repubblica:

9.2.1991 UNA RISSA PER CELEBRARE LE NOZZE LEGA - PENSIONATI (Guido Passalacqua)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/02/09/una-rissa-per-celebrare-le-nozze-lega.html?ref=search>

19.2.1991 QUEL GIACOBINO DI DESTRA CHE VORREBBE TRE ITALIE (Guido Vergani)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1991/02/19/quel-giacobino-di-destra-che-vorrebbe-tre.html?ref=search>

13.8.1991 BOSSI: ' DIVIDIAMO L' AZZURRO PER TRE' (Guido Passalacqua)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1991/08/13/bossi-dividiamo-azzurro-per-tre.html?ref=search>

3.9.1991 BOSSI: ' I MICRO - STATI NON VIVONO'

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1991/09/03/bossi-micro-stati-non-vivono.html?ref=search>

4.1.1992 DA BRESCIA A MILANO (Paolo Flores d' Arcais)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/01/04/da-brescia-milano.html?ref=search>

18.2.1992 BOSSI CARICA A TESTA BASSA CONFLITTO ALL' '

INDIPENDENTE' (Guido Passalacqua)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/02/18/bossi-carica-testa-bassa-conflitto-all.html?ref=search>

15.9.1992 L' ALLEANZA DEMOCRATICA (Adornato, Ferdinando)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/09/15/alleanza-democratica.html?ref=search>

20.3.1992 ' MACCHE' PROTESTA, IO SALVERO' L' ITALIA' (Gianluca Luzi)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/03/20/macche-protesta-io-salvero-italia.html?ref=search>

7.4.1992 BOSSI RE DEL NORD ' HO VINTO SOLO IO' (Guido Vergani)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/04/07/bossi-re-del-nord-ho-vinto.html?ref=search>

25.5.1992 AI SIGNORI DEL PARLAMENTO (Scalfari, Eugenio)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/05/25/ai-signori-del-parlamento.html?ref=search>

24.7.1992 MIGLIO: I SICILIANI? SE LA VEDANO DA SOLI

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/07/24/miglio-siciliani-se-la-vedano-da-soli.html?ref=search>

25.7.1992 GRIDA E INSULTI TRA LEGA E DC

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/07/25/grida-insulti-tra-lega-dc.html?ref=search>

26.7.1992 ' MIGLIO, SEI CINICO E AMORALE'

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/07/26/miglio-sei-cinico-amorale.html?ref=search>

29.7.1992 ' PRIMA REPUBBLICA, TI SEPPELLIRO' ' (Guido Passalacqua)

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1992/07/29/prima-repubblica-ti-seppelliro.html?ref=search>

La Stampa:

9.2.1991 Bossi: voglio dividere quest'Italia in tre (Giovanni Cerruti)

6.4.1991 Cossiga avvia la seconda Repubblica (P. Guzzanti, F. Martini, A. Minzolini, A. Rapisarda)

6.5.1991 «E ora Seconda Repubblica» (A. Rapisarda & F. Santini)

13.6.1991 Bossi: Cossiga è d'accordo con la nostra riforma (Francesco Cevasco)

2.9.1991 Aosta vuole lasciare l'Italia «Si voli per l'indipendenza» (Enrico Martinet)

30.9.1991 «Basta con le trattenute» (Giovanni Cerruti)

2.12.1991 La Costituzione di Bossi (Giuseppe Sangiorgio)

7.4.1992, 7 Bobbio: Senza governo e senza alternativa (Maurizio Assalto)

7.4.1992, 4 Bossi: l'Italia unita non esiste più (Giovanni Cerruti)

27.7.1992 «Signora Borsellino, le chiedo perdono» (Alberto Statera)

Tietokannat

Dipartimento per gli Affari Interni e Territoriali, Archivio storico delle elezioni, Camera
05/04/1992, <https://elezionistorico.interno.gov.it/index.php?tpel=C&dtel=05/04/1992&tpa=I&tpe=I&lev0=0&levsut0=0&lev1=12&levsut1=1&ne1=12&es0=S&es1=S&ms=S> luettu 4. 2. 2019

EBSCO, Historical Abstracts, <https://www.ebsco.com/products/research-databases/historical-abstracts>

Lega Nord, I manifesti - archivio manifesti. <https://www.leganord.org/il-movimento/la-nostra-storia/manifesti?start=1> luettu 5.2.2019

Tutkimuskirjallisuus

Agnew, John A. (2002), *Place and Politics in Modern Italy*. The University of Chicago Press.

Albertazzi, Daniele & McDonnell, Duncan (2005), *The Lega Nord in Second Berlusconi Government: In a League of Its Own*. *West European Politics*, Vol. 28, No. 5, 952–972

Anderson, Kay (2000), 'The Beast Within': Race, Humanity and Animality. *Environment and Planning D: Society and Space*, 18, 301–320

Argentesi, Elena & Filistrucchi, Lapo (2005), *Estimating Market Power in a Two-Sided Market: The Case of Newspapers*. EUI Working Paper ECO No. 2005/7.

Arlacchi, Pino (1983), *Mafia, peasants and great estates: Society in traditional Calabria*. Cambridge University Press.

Ascoli, Albert Russel & von Henneberg, Krystyna (2001), *Making and Remaking Italy: The Cultivation of National Identity around the Risorgimento*. Berg.

Astarita, Tommaso (2005), *Between Salt Water and Holy Water: A History of Southern Italy*. W. W. Norton & Company.

Baldi, Brunetta & Baldini, Gianfranco (2008), *Italia*. Teoksessa: Ventura, Sofia (toim.) (2008), *Da stato unitario a stato federale: Territorializzazione della politica, devoluzione e adattamento istituzionale in Europa*. Il Mulino.

Balisteri, Giuseppe A. (2003), *Un'idea dell'Italia : Il formarsi della civiltà italiana attraverso i fatti, le idee, i protagonisti*. Ibidem.

Barzini, Luigi (2002), *From Caesar to the Mania: Persons, Places and Problems in Italian Life*. Transaction.

BBC (2006), *The press in Italy*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4373775.stm>, luettu 4.2.2019

Bedani, Gino & Haddock, B. A. (2000), *The Politics of Italian National Identity: A Multidisciplinary Perspective*. University of Wales Press.

Behan, Tom (1996), *The Camorra*. Routledge.

Bruni, Francesco (2010), *Italia: Vita e avventura di un'idea*. Società editrice il Mulino.

Castellano, Danilo (toim.) (1995), *La decadenza della repubblica e l'assenza del politico*. Monduzzi Editore.

Crump, Marty & Fenolio, Danté Bruce (2015), *Eye of Newt and Toe of Frog, Adder's Fork and Lizard's Leg: The Lore and Mythology of Amphibians and Reptiles*. University of Chicago Press.

Dainotto, Roberto M. (2015), *The Mafia: A Cultural History*. Reaktion Books.

Dickie, John (1999), *Darkest Italy : The Nation and Stereotypes of the Mezzogiorno, 1860–1900*. St. Martin's Press.

Dogliani, Patrizia & Matard-Bonucci, Marie-Anne (2017), *Democrazia insicura: Violenze, repressioni e Stato di diritto nella storia della Repubblica (1945—1995)*. Donzelli editore.

Duménil, Gérard & Lévy, Dominique (2005), *The Neoliberal (Counter-)Revolution*. Teoksessa: Saad-Filho, Alfredo & Johnston, Deborah (2005), *Neoliberalism: A Critical Reader*. Pluto Press, 9–19

Dunnage, Jonathan (2002), *Twentieth-Century Italy : A Social History*. Longman.

Ferrarotti, Franco (1998), *L'Italia tra storia e memoria : Appartenenza e identità*. Donzelli.

Furlong, Paul (1994), *Modern Italy: Representation and Reform*. Routledge.

Gabba, Emilio (1997/1998), *Problemi di una identità nazionale nell'Italia romana*. Teoksessa: Castelfranchi, L. et al. (1999), *Italia: Origini, aspetti e problemi di una identità nazionale*. Istituto Lombardo di Scienze e Lettere.

Gambetta, Diego (1992), *La mafia siciliana: Un'industria della protezione privata*. Einaudi Paperbacks. Scienze sociali.

Gibson, Ralph (1994), *The Intensification of National Consciousness in Modern Europe*. Teoksessa: Bjorn, Claus et al. (toim.) (1994), *Nations, Nationalism and Patriotism in the European Past*. Academic Press.

Ginsborg, Paul (2003), *Italy and Its Discontents 1980–2001*. Penguin Books.

Giurovich, Giancarlo (1995) *Postille al dibattito sulla crisi istituzionale*. Teoksessa: Castellano, Danilo (toim.) (1995), *La decadenza della repubblica e l'assenza del politico*. Monduzzi Editore.

Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (2004), *Politologian profiloituminen*. Teoksessa: Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (2004), *Lue poliittisesti : profiileja politiikan tutkimukseen*, SoPhi 81, 4–11.

Ihalainen, Pasi (2016), European Parliamentary Experiences from a Conceptual Historical Perspective. Teoksessa: Ihalainen, Pasi; Ilie, Cornelia & Palonen, Kari (toim.) (2016), Parliament and Parliamentarism : a comparative history of a European concept. Berghahn Books, 19–31

Ihalainen, Pasi; Ilie, Cornelia & Palonen, Kari (2016), Parliament as a Conceptual Nexus. Teoksessa: Ihalainen, Pasi; Ilie, Cornelia & Palonen, Kari (toim.) (2016), Parliament and Parliamentarism : a comparative history of a European concept. Berghahn Books, 1–18

Ihalainen, Pasi (2017), The Springs of Democracy : National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments, 1917–1919. SKS.

Indovina, Francesco (2000), Introduzione: un dinamismo circolare. Teoksessa: Indovina, Francesco; Fregolent, Laura & Savino, Michelangelo (toim.) (2000), 1950–2000 : L'Italia è cambiata. FrancoAngeli.

Jauregui, Beatrice (2014), Police and legal patronage in northern India. Teoksessa: Piliavsky, Anastasia (toim.) (2014), Patronage as Politics in South Asia. Cambridge University Press, 237–258

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016), Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino.

Kuplen, Mojca (2011), Disgust and Ugliness: a Kantian Perspective. Contemporary Aesthetics, 9(2011).

Koselleck, Reinhart (2002), The Practice of Conceptual History : Timing History, Spacing Concepts. Stanford University Press.

Koselleck, Reinhart (2004), Futures Past : On the Semantics of Historical Time. Columbia University Press.

Kuusisto, Riikka (1999), Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia : The Rhetorical Frameworks of the United States, British and French Leaders in Action. Commentationes Scientiarum Socialium 54.

Lefebvre, Henri (2003), *Space and the State*. Teoksessa Brenner et al. (toim.) (2003), *State / Space : A Reader*. Blackwell, 84–100

Lega Nord, Soggiorno Obbligato. <https://www.leganord.org/99-dipartimenti/giustizia-sicurezza-immigrazione/criminalita-organizzata/9083-soggiorno-obbligato?videoid=cfdq8LKoQmg>, luettu 5.2.2019

Lentz, Carola (2014), "I take an oath to the state, not the government": Career Trajectories and Professional Ethics of Ghanaian Public Servants. Teoksessa: Bierschenk, Thomas & Olivier de Sardan, Jean-Pierre (toim.) (2014), *States at Work : Dynamics of African Bureaucracies*. Brill, 175–204

Lindlof, Thomas R. & Taylor, Bryan C. (2002), *Qualitative Communication Research Methods*. SAGE.

Lindroos, Kia (2008), *Kuvan politiikka : Lähtökohtia visuaaliseen politiikan tulkintaan*. Teoksessa: Korvela, Paul-Erik & Lindroos, Kia (toim.) (2008), *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. SoPhi 109, 169–194

Malmberg, Tarmo (2016), 1920-luvun sanomalehtitutkimus mediatutkimuksen painopisteiden ennakoijana. *Media & viestintä* 39(2), 153–156

Mangoni, Luisa (2013), *Civiltà della crisi : Cultura e politica in Italia tra Otto e Novecento*. Viella.

Mannori, Luca (2012), *Tra nazioni e nazione: una riflessione introduttiva*. Teoksessa: Benedictis De, Angela; Fosi, Irene & Mannori, Luca (toim.) (2012), *Nazioni d'Italia: Identità politiche e appartenenze regionali fra Settecento e Ottocento*. Viella.

Martinelli, Silvio (2002), *Are the Padanians a nation? : Lega Nord and nationalism in Italy*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Mattila, Mikko (1997), From Qualified Majority to Simple Majority: The Effects of the 1992 Change in the Finnish Constitution. *Scandinavian Political Studies* Vol 20 (4), 331–345

McDermott, Monika L., Schwartz, Douglas & Vallejo, Sebastian (2015), Talking the Talk but Not Walking the Walk: Public Reactions to Hypocrisy in Political Scandal. *American Politics Research* 1–23, Sage.

Megill, Allan (2007), *Historical Knowledge, Historical Error: A Contemporary Guide to Practice*. The University of Chicago Press.

Mio, Jeffery Scott (1997), Metaphor and Politics. *Metaphor and Symbol* 12(2), 113–133

Moe, Nelson J. (2002), *The View from Vesuvius: Italian Culture and the Southern Question*. University of California Press.

Nevakivi, Jukka; Hentilä, Seppo & Haataja, Lauri (1993), *Poliittinen historia : Johdatus tutkimukseen*. Finn Lectura.

Niskanen, Maarit (2009), *Tasavallan presidentin ulko- ja turvallisuuspoliittinen päätösvalta Suomen valtiosäännössä*. Väitöskirja, Lapin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Ortony, Andrew (1975), Why Metaphors Are Necessary and Not Just Nice. *Educational Theory* 25, 45–53

Palonen, Kari (1997), *Dimensions of the Political. Travel and Interpretation*. Teoksessa: Carvel, Terrel & Hyvärinen, Matti (toim.) (1997), *Interpreting the Political. New Methodologies*. Routledge.

Patriarca, Silvana (2001), National Identity or National Character? New Vocabularies and Old Paradigms. Teoksessa: Ascoli, Albert Russel & von Henneberg, Krystyna (2001), *Making and Remaking Italy: The Cultivation of National Identity around the Risorgimento*. Berg, 299–319

Patriarca, Silvana (2010), *Italian Vices : Nation and Character from the Risorgimento to the Republic*. Cambridge University Press.

Procacci, Giuliano (1983), *Storia degli italiani*. Editori Laterza.

Przybylo, Ela & Rodrigues, Sara (toim.) (2018), *On the Politics of Ugliness*. Palgrave Macmillan.

Recupero, Antonino (1987), *La Sicilia all'opposizione (1848–74)*. Teoksessa: Aymard, Maurice & Giarrizzo, Giuseppe (toim.) (1987), *Storia d'Italia: Le regioni dall'Unità a oggi: La Sicilia*. Giulio Einaudi editore.

Richardson, John E. & Colombo, Monica (2013), *Continuity and change in anti-immigrant discourse in Italy : An analysis of the visual propaganda of the Lega Nord*. *Journal of Language & Politics* 12(2), 180–202

Roitman, Janet L. (2014), *Anti-crisis*. Duke University Press.

Sapelli, Giulio (1995), *Southern Europe Since 1945: Tradition and Modernity in Portugal, Spain, Italy, Greece and Turkey*. Pearson Education.

Schneider, Jane C. & Schneider, Peter T. (2003), *Reversible Destiny: Mafia, Antimafia, and the Struggle for Palermo*. University of California Press.

Sciarrone, Rocco & Storti, Luca (2016), *Complicità trasversali fra mafia ed economia. Servizi, garanzie, regolazione*. *Stato e mercato* 3/2016, 353-390

Seppä, Anita (2012), *Kuvien tulkinta*. Gaudeamus.

Sked, Alan (2001), *The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815–1918*. Longman / Pearson Education.

Skolnick, Jerome H. (1988), *The Social Transformation of Vice. Law and Contemporary Problems*.

Snowden, Frank M. (1986), *Violence and Great Estates in the South of Italy: Apulia, 1900—1922*. Cambridge University Press.

Spruce, Damian (2007), *Empire and Counter-Empire in the Italian Far Right Conflicting Nationalisms and the Split between the Lega Nord and Alleanza Nazionale on Immigration*. *Theory, Culture & Society* 24(5), 99–126

Steiner, Jürg (2012), *The Foundations of Deliberative Democracy*. Cambridge University Press.

Stone, Deborah A. (1988), *Policy paradox and political reason*. Scott Foresman.

Van Eck, N.J. & Waltman, L. (2010), *Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping*. *Scientometrics*, 84(2), 523-538. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11192-009-0146-3> luettu 4.2.2019

Vuorio, Kaija (2009), *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri : Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos*. *Jyväskylä Studies in Humanities* 125.

Walker, Rhonda (2003), *Political Cartoons: Now You See Them!* *Canadian Parliamentary Review / Spring* 2003, 16–21

Wilkoń, Łukasz (2016), *The Populist Chameleon: some general considerations on Lega Nord ideology*. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis* 2016, T. 17, 158–182

Wodak, Ruth (2009), *The Discourse of Politics in Action : Politics as Usual*. Palgrave Macmillan

Wodak, Ruth & de Cillia, Rudolf (2007), *Commemorating the past: the discursive construction of official narratives about the ‘Rebirth of the Second Austrian Republic’*. *Discourse & Communication* Vol 1(3), 315–341.

Woolf, Stuart (toim.) (2007), *L’Italia repubblicana vista da fuori (1945—2000)* . Il Mulino.